

Suomen valtion velvollisuus suojella läheisväkivaltarikoksen uhria

Laura Hyppönen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Suomen valtion velvollisuus suojella läheis- väkivaltarikoksen uhria

Laura Hyppönen
Turvallisuusala
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2019

Laura Hyppönen

Vuosi 2019

Sivumäärä 80

Suomen valtion velvollisuus suojella läheisväkivaltarikoksen uhria

Suomen valtion velvollisuutena on taata riittävät lainsäädännölliset keinot, joilla henkeen ja terveyteen kohdistuvia läheisväkivaltarikoksia kyetään tehokkaasti ennalta estämään. Suomen valtion on myös kyettävä konkreettisesti huolehtimaan väkivaltaa kokeneiden tai väkivallan uhan alla elävien kansalaisten turvallisuudesta. Rikostorjunnan ohella uhrien suojelemiseksi tarvitaan toimivia tukipalvelurakenteita. Sekä uhri että tekijä voivat hyötyä hyvin organisoidusta asiantuntijaverkostosta, joka tekee työtä läheisväkivallan vähentämiseksi.

Tämä Suomen oikeusministeriön tilaama opinnäytetyö on tarkoitettu ministeriöiden ja eri turvallisuusviranomaisten tarpeisiin kehitettäessä läheisväkivallan uhrien suojelukeinoja. Siinä on selvitetty Suomen 11 poliisilaitokseen suunnatun kyselytutkimuksen avulla poliisiviranomaisen kokemuksia lähestymiskieltojen käytettävyydestä ja tehokkuudesta. Lisäksi on kartoitettu poliisin kehittämideoita uhriturvallisuuden parantamiseksi. Työn tekeminen on ollut perusteltua ja tarpeellista, koska Suomessa ei ole selvitetty aiemmin poliisipäällystön kokemuksia asiasta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin toteutettu tutkielma. Suomen valtion velvollisuutta suojella läheisväkivallan uhria on lähestytty kahden pääteeman kautta, jotka ovat läheisväkivallan uhria suojaava lainsäädäntö Suomessa sekä lähestymiskielto ja muut läheisväkivallan uhria suojaavat keinot. Tietoperustana on käytetty kirjallisuuskatsausta ja kyselyä. Tiedon analysointimenetelminä ovat toimineet aineistolähtöinen analyysi ja teemoittelu.

Poliisille tehty kyselytutkimus on vahvistanut näkemystä jo käytössä olevien keinojen tarpeellisuudesta. Poliisitoiminnan painotus on ollut asiakasneuvonnassa ja palveluohjauksessa, riikosten ennalta estämisessä, pakkokeinovalikoiman käytössä sekä verkostoyhteistyössä. Poliisin uhriturvallisuutta koskevat kehitysehdotukset on jo pyritty huomioimaan nykyisessä lainsäädännössä, lukuun ottamatta lähestymiskiellon sähköistä valvontaa.

Opinnäytetyön tulosten perusteella lainsäädännön nykyinen riittävyys suhteessa lähestymiskiellon tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen on kyseenalaistunut. Lainsäädäntömuutostarpeita silmällä pitäen on kerättävä lisää tutkimustietoa sekä kartoitettava lähestymiskieltoimenettelyn ja sen sähköisen valvonnan käyttöön liittyviä ongelmia jatkokehittämistarpeineen. Lainsäätäjän, läheisväkivallan uhrien sekä vastuuviranomaisten näkemykset on mahdollisuuksien mukaan kartoitettava ja tehtävä yhteiskunnallisesti läpinäkyviksi.

Asiasanat: Läheisväkivaltarikos, lähestymiskielto, suojeluvelvollisuus, uhriturvallisuus, valtio

Laura Hyppönen

Obligation of the Finnish State to protect the Victims of Domestic Violence Crimes.

2019	2019	Pages	80
------	------	-------	----

It is the responsibility of the State of Finland to ensure adequate legislative means to effectively prevent domestic and health-related violent crimes. The Finnish state must also be able to concretely ensure the safety of citizens, who have experienced or are at risk of violence. In addition to crime prevention, there is a need for effective support structures to protect victims. Both the victim and the perpetrator can benefit from a well-organized cooperation of experts working to reduce domestic violence.

This thesis, commissioned by the Finnish Ministry of Justice, is designed to meet the needs of ministries and various security authorities in developing ways to protect victims of domestic violence. It presents the police authorities' experience of the usability and effectiveness of restraining orders. The survey has focused on 11 Finnish police departments. In addition, development ideas for the police forces to improve victim safety have been mapped. It has been justified and necessary to carry out the work, as the experience of the police officers in the matter has not been previously studied in Finland.

This thesis has been implemented using qualitative research methods. The Finnish State's obligation to protect the victim of domestic violence has been approached through two main themes, from which the first is the legislation protecting the victim of domestic violence in Finland. The second theme is the restraining order and other means of protecting the victim of domestic violence. The theoretical framework is based on a literature review and a questionnaire. The Data were analysed thematically.

The survey, which was answered by the police, reflects the current perception of the need for the means already in place. The focus of police activities has been on customer counselling and service guidance, crime prevention, coercive measures and cooperation between authorities. The police proposals for improving victim safety have already been considered in existing legislation, except electronic monitoring of the restraining order.

Based on the results of the thesis, the current adequacy of the legislation in relation to the effectiveness and efficiency of the restraining order has been questioned. Further research is needed to determine the need for legislative changes. Problems related to the use of the restraining order and its electronic monitoring need to be identified. It is also necessary to evaluate whether there are other substantive needs for further development. The views of the legislator, the victims of domestic violence and responsible authorities should, when possible, be mapped and made socially transparent.

Keywords: Domestic violence crime, restraining order, responsibility to protect, victim safety, state

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Uhriturvallisuuden parantaminen	7
1.2	Keskeiset käsitteet.....	8
2	Työn tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	9
3	Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät.....	10
3.1	Tiedonkeruumenetelmät	13
3.2	Tiedon analysointimenetelmät	14
3.3	Luotettavuus	15
4	Läheisväkivalta	16
4.1	Valtion suojeluveto kotimaisessa lainsäädännössä.....	18
4.2	EU-lainsäädäntö	21
4.3	Läheisväkivallan tilastointi	25
4.4	Uhrille ja yhteiskunnalle aiheutuvat seuraukset.....	29
4.5	Läheisväkivallan vähentäminen ja asiantuntijayhteistyö.....	31
4.6	Uhrien tukeminen ja keskeiset toimijat	34
4.7	Tekijän toimintaan puuttuminen ja toimenpiteet.....	38
5	Lähestymiskiello Suomessa	39
5.1	Lähestymiskiellon päätyypit	39
5.2	Väliaikainen lähestymiskiello	40
5.3	Lähestymiskiellojen rikkominen	42
6	Ruotsin ja Norjan lähestymiskiellon sähköisen valvonnan vertailu.....	42
6.1	Ruotsin lähestymiskiellomuodot	42
6.2	Sähköinen valvontamenetelmä.....	43
6.3	Valvonnan haasteet ja hyödyt.....	43
6.4	Norjassa käytettävät lähestymiskiellomuodot	44
6.5	Lähestymiskiellon rikkomisen sähköinen valvonta.....	44
6.6	Valvonnan hyöty- ja haittanäkökohdat.....	45
7	Opinnäytetyön prosessi.....	46
8	Tulokset	48
9	Johtopäätökset ja oman työn arviointi.....	57
9.1	Oman työn arviointi.....	60
9.2	Kehittämisideoita	63
	Lähteet.....	66
	Taulukot	72
	Liitteet	73

1 Johdanto

Suomen oikeusministeriön tilaama opinnäytetyö on tarkoitettu ministeriöiden ja eri turvallisuusviranomaisten tarpeisiin kehitettäessä läheisväkivaltaa kohdanneiden sekä väkivallan uusiutumiskin kohteena olevien henkilöiden suojaamisen keinoja. Työssä selvitetään 15-koh-taisen, Suomen 11 poliisilaitokseen suunnatun kyselytutkimuksen avulla poliisiviranomaisen kokemuksia. Poliisilta on kysytty lähestymiskieltojen käyttämisestä ja tehokkuudesta läheisväkivaltauhrien suojaamisessa sekä kehittämisideoita uhriturvallisuuden parantamiseksi.

Tutkimuksen tekeminen on perusteltua ja tarpeellista, koska Suomessa ei ole aikaisemmin tehty vastaavaa tutkimusta poliisipäällystölle. Sisäisestä turvallisuudesta vastaavana tahona poliisi on yhteiskunnassa keskeisellä näköalapaikalla ja välitön ensisijainen toimija akuuteissa läheisväkivaltilanteissa. Poliisi vastaa esitutkintaan liittyvistä pakkokeinoista, kuten esimerkiksi väliaikaisten lähestymiskieltojen määräämisestä. Muita kansallisesti toteutettavia ja läheisväkivallan vähentämiseen tähtäviä uhrien ja tekijöiden tukemisen tapoja tarkastellaan voimassa olevan lainsäädännön ja kirjallisuuden valossa.

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastosta on pääteltävissä, ettei lähestymiskielto kaikissa tilanteissa riitä takaamaan uhrin turvallisuutta. Kyse on pohjimmiltaan oikeuden päätöksestä, jonka noudattamista sisäisestä turvallisuudesta vastaavat viranomaiset eivät kykene konkreettisesti valvomaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019d.) Niin poliisi-, sosiaali-, kuin terveysviranomaiset ja erilaiset järjestötahot tekevät yhteistyötä läheisväkivallan vähentämiseksi. Moniongelmaisissa ympäristöissä elävien ihmisten tukeminen ei ole yksinkertaista, eivätkä hyvää tarkoittavat prosessit aina etene suunnitellusti, johtuen osaltaan inhimillisistä ja taloudellisista syistä. Toisin sanoen, aukottomia eivät ole kansalliset läheisväkivallan uhreja suojaavat keinot, uhrien tukipalveluiden toimivuus eivätkä rikoksia tekevien henkilöiden toimintatapojen muuttamiseen pyrkivät menetelmät.

Tietoa tapahtuneista lähestymiskieltojen rikkomisista saadaan usein suojattavilta henkilöiltä tai heidän lähipiiriinsä kuuluvilta ihmisiltä. Näissä tapauksissa lähestymiskiellon rikkominen on jo toteutunut ja kiellolla suojattava sekä lähestymiskieltoon määrätty henkilö ovat olleet jonkinlaisessa kontaktissa keskenään tai jopa kohdanneet toisensa. Ilman ennakkotietoa tai -varoitusta on olemassa riski, että uhri jää suojattomaksi, eivätkä viranomaiset niin ikään kykene varautumaan tai ennalta estämään lähestymiskiellon rikkomista. Tämä on ongelmallista ja se herättää kysymyksen lähestymiskiellon vaikuttavuudesta. Voidaanko sillä tosiasiasa suojata läheisväkivallan uhreja, joiden voidaan jopa katsoa olevan jollain tavoin vastuussa lähestymiskiellon rikkomisten näkyväksi tekemisestä viranomaisilmoitusten kautta? Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa on syytä pohtia, onko sakkorangaistuksen uhka riittävä pelote. Mikäli turvallisuutta tuottavassa järjestelmässä ilmenee tehottomuutta tai puutteita, voitaneen todeta, että kyseessä on turvallisuusongelma. Valtion velvollisuutena on päättäjätasoisesti ryhtyä

toimiin yksilön turvallisuuden parantamiseksi viime kädessä lainsäädäntöä muuttamalla. Lisäksi sen on varmistettava, että keinot myös käytännössä tehoavat siten, että uhrin henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset saadaan estettyä.

1.1 Uhriturvallisuuden parantaminen

Läheisväkivaltaa ja sen uhkaa kokevia ihmisiä autetaan ja tuetaan Suomessa moninaisin tavoin. On jokseenkin epärealistinen kuvitelma, että valtio voisi taata niin kattavan keinovalikoiman, että kansalaiset voitaisiin täysin turvata ihmissuhteissaan tapahtuvilta väkivallanteoilta tai niiden uhkalta. Turvallisuusongelma on todellinen ja jatkuvaluonteinen, mistä voidaan päätellä, että on olemassa tarve tutkia ja kehittää uhriturvallisuutta parantavia keinoja. Läheisväkivallan yksilölle ja yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista on mahdollista tehdä karkeita arvioita. Sen sijaan jokainen menetetty ihmishenki on sekä hinnoittelematon että korvaamaton. Uhriturvallisuutta parantavien keinojen budjetoimisen ei pitäisi kuulua valtion säästökohteiden listalle. Maailman turvallisimpana maana itseään mainostavan Suomen kansalaisten hengen ja terveyden suojaamiseen tarvittavien lisäresurssien saatavuuden varmistamisen tulisi olla ykkösprioriteetti.

Suomalaisessa yhteiskunnassa läheisväkivaltaan suhtaudutaan vakavasti, joten sen ennalta estämiseksi on laadittu toimenpideohjelmia. Kansallisessa rikosentorjuntaohjelmassa 2016-2020 esitetään toimia lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, korostaen poliisiviranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyön merkitystä. Rikostorjunnan tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää rikoksia ja niistä aiheutuvia haittoja sekä minimoida riskiä joutua rikoksen uhriksi. Yhtä lailla rikoksen pelkoa vähentämällä voidaan vaikuttaa turvallisuudentunteen ja turvallisuuden lisääntymiseen. (Turvallisesti yhdessä 2016.)

Aaltomaa (2016, 6) kirjoittaa poliisibaroetrissä, että lähisuhdeväkivalta on yksilön kannalta yksi vakavimmista rikollisuuden muodoista, jonka paljastamiseksi tarvitaan paljon viranomaisvoimavaroja. Rikostorjunnassa poliisilla tulisi jatkossa olla mahdollisuus keskittyä juuri näihin rikoksiin, koska niiden selvittäminen lisää eniten ihmisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Lammi ja Viitanen (2018, 5) toteavat tuoreimmassa poliisibaroetrissä samansuuntaisesti. Kotiväkivaltaan puuttuminen on kiireellisiin hälytyksiin vastaamisen, väkivaltarikosten selvittämisen ja ennalta ehkäisemisen sekä terrorismin torjunnan lisäksi poliisin tärkeimpiä tehtäviä.

Poliisin ennalta estävän työn strategian 2019-2023 linjauksissa poliisin tehtävänä on vähentää väkivallan uhriksi joutuvien ja tekijöiksi ryhtyvien määrää ja tehdä perhe- sekä lähisuhdeväkivaltaa, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ennalta estäviä toimenpiteitä (Sisäministeriö 2018a). Edelliseen viitaten voitaneen esittää yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys, kykeneekö poliisi tai kenties jokin muu toimija yksin vastaamaan uhrien turvallisuudesta?

Esitutkintaviranomaisena poliisilla on tärkeä rooli rikoksen uhrin turvallisuustilanteen arvioimisessa akuuteissa läheisväkivaltatilanteissa. Laissa lähestymiskiellosta (L898/1998) säädetään väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä. Se on Pakkokeinolaisissa (L806/2011) säädellyn vapaudenmenetyksen jälkeen voimakkain keino, jolla henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta epäillyn henkilön oikeuksia voidaan rajoittaa. Rikoslaisissa (L39/1889) säädetään lähestymiskiellon rikkomisen rangaistuksesta, joka on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Rangaistusasteikko on sama, olipa kyseessä lähestymiskielto tai väliaikainen lähestymiskielto.

1.2 Keskeiset käsitteet

Tässä tutkielmassa läheis- ja lähisuhdeväkivalta-nimikkeitä käytetään synonyymisesti. Ne tarkoittavat parisuhde- tai perheväkivallan lisäksi kaiken ikäisten perhe- ja sukulaisuussuhteiden omaisissa olosuhteissa elävien ihmisten läheisensä taholta kokemaa väkivaltaa tai sen uhkaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b.) Essel, Rantanen ja Rossinen (2017, 49) toteavat lähisuhdeväkivaltatermin olevan rinnasteinen termeille perhe-, koti-, parisuhdeväkivalta sekä naiseen ja miehiin kohdistuva väkivalta.

Läheisväkivaltarikos tarkoittaa sellaisia lähisuhteissa tapahtuvia väkivallan tekemuotoja, jotka täyttävät Rikoslaisissa (L39/1889) määriteltyjen ja yksilöityjen rikosten tunnusmerkistöjä. Teot on kriminalisoitu, joten ne katsotaan rikolliseksi ja laittomaksi toiminnaksi. Lähisuhdeväkivaltarikokset voivat olla joko virallisen syytteen alaisia tai asianomistajarikoksia. Molemmissa syyttäjä voi nostaa syytteen, vaatipa asianomistaja tekijälle rangaistusta tai ei.

Lähestymiskielto vastaa lainkäyttöasiana oikeudelliselta luonteeltaan lähinnä pakkokeinoa tai turvaamistointia. Sen pääasiallinen tarkoitus on suojata mahdollisilta tulevilta oikeudenloukkauksilta ja ennalta ehkäistä rikoksia. Lähestymiskieltoasian oikeudenkäynnissä varaudutaan odotettavissa oleviin oikeudenloukkauksiin, tarkoituksena suojautua niiltä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yhden osapuolen tahtotilasta ja toisen osapuolen tahdon vastaisesta tilasta riippumatta asianosaiset eivät saa olla yhteydessä toisiinsa. (HE 41/1998.)

Suojeluvelvollisuus on keskeinen termi, jolla tarkoitetaan valtion velvollisuutta suojella läheisväkivaltarikoksen uhria. Velvoittavuus tulee ennen kaikkea Suomen perustuslaista, jonka mukaan jokaisen henkilökohtainen turvallisuus ja koskemattomuus, yksityiselämä, kunnia sekä kotirauha tulee turvata. Julkisen vallan vastuisiin kuuluu turvata perus- ja ihmisoikeudet. (L731/1999.) Suomea sitovat sekä kansallinen että EU-lainsäädäntö, jotka velvoittavat valtiota vastaamaan maan sisäisen turvallisuuden järjestelyistä siten, että kansalaiset voivat elää turvallisesti ilman, että he joutuvat kokemaan tai pelkäämään rikoksia.

Uhriturvallisuus-termi liittyy väkivaltaisen teon tai sen yrityksen kohteeksi joutuneeseen henkilöön, toisin sanoen rikoksen uhriin, jonka turvallisuutta on uhattu tai loukattu väkivalloin

rikosentekijän toimesta. Uhrin turvallisuuden varmistaminen tarkoittaa tarvittavien suojeletoimenpiteiden käyttämistä siten, ettei uhria väkivaltaisesti kohdellut henkilö pääse uusimaan tekoaan. Termillä uhriturvallisuus viitataan rinnakkain sekä henkilön asemaan että sellaisiin ennakoiviin toimiin, joilla estetään rikosentekijää kohdistamasta uhriinsa väkivaltaa.

Suomen lainsäädännössä rikoksen uhrista käytetään nimitystä asianomistaja ja rikoksen tekijästä käytetään vastaavasti nimitystä epäilty. Käytännön kielellä rikosprosessin yhteydessä läheisväkivallan uhrista puhuttaessa tarkoitetaan useimmiten rikoksen kohteeksi joutunutta asianomistajaa, joka on joutunut kokemaan väkivaltaa oman tahtonsa vastaisesti. Suomisanakirjan mukaan läheisväkivallan uhri määritellään siten, että uhri on joku, jonka on kärsittävä, vahingoitettava tai menetettävä henkensä jonkin vuoksi. Uhri on myös henkilö, joka joutuu jonkin vahingollisen toiminnan kohteeksi tai alttiiksi jollekin kielteiselle. (Suomisanakirja.fi 2019a.)

Valtiolla tarkoitetaan ihmisten muodostamaa yhdyskuntaa, jolla on käytettävissään pysyvää valtaa tietyllä tarkasti määritellyllä alueella. Kansainvälisen oikeuden määrittely valtiolle on vuonna 1933 solmitun Montevideon sopimuksen mukainen. Valtiollinen oikeustoimijuus perustuu neljään kriteeriin. Rajatulla alueella elävän pysyvän väestön on voitava muodostaa hallitus ja kyettävä solmimaan suhteita muiden valtioiden kanssa. (Eduskunta 2019.)

2 Työn tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkielmassa kartoitetaan, millaisia läheisväkivallan uhrien suojelemisen keinoja Suomessa on nykyisin käytössä ja tuodaan esiin uutta tietoa uhriturvallisuutta parantavien keinojen kehittämiseksi. Läheisväkivaltailmiötä tarkastellaan rikosten ennalta estävyyden ja niiden jälkeisen uhrin turvallisuustilanteen näkökulmasta. Työssä selvitetään, millaista läheisväkivaltarikoksen uhria suojaavaa lainsäädäntöä Suomessa jo on ja kuinka sen avulla uhreja käytännössä suojataan. Tämän lisäksi kerrotaan, millaisia velvollisuuksia valtiolla on toimia uhrin aseman ja turvallisuuden parantamiseksi sekä miten nämä suojelelivoitteet täyttyvät. Tarkastelun kohteina ovat poliisiviranomaisen määräämät väliaikaiset lähestymiskiellot, niiden tehokkuus, tarkoituksenmukaisuus sekä toimintavarmuus. Opinnäytetyössä kartoitetaan Suomessa käytössä olevia tehokkaita uhrin suojaamisen keinoja ja etsitään syitä samaisten menetelmien toimimattomuudelle. Tutkielmassa keskitytään kansalliseen ja Euroopan unionin sisällä velvoittavaan lainsäädäntöön. Uutena tuotettava tieto on kansallisen lainsäädäntötyön ja läheisväkivallan parissa työskentelevien viranomaisten hyödynnettävissä.

Tutkittavana on Suomen lainsäädäntöön pohjautuvien läheisväkivallan uhreja tukevien keinojen riittävyys suhteessa uhriturvallisuuden tosiasialliseen toteutumiseen, yhdistettynä toimiin läheisväkivaltaa ennalta estäviin menetelmiin. Ongelmaa lähestytään sisäisestä turvallisuudesta vastaavan viranomaisen näkökulmasta, tutkimalla poliisin kokemuksia lähestymiskiellon vaikuttavuudesta uhriturvallisuuteen. Keskeisenä pakkokeinojen käyttöoikeuden

omaavana tahona poliisin käytännön kokemuksiin perustuvilla näkemyksillä on painoarvoa. Niimenomaan poliisin toimintaa keskeisesti velvoittavaan lainsäädäntöön on kirjattu velvollisuus ennalta estää rikoksia, suorittaa niiden esitutkintaa sekä saattaa rikosasiat syyteharkintaan.

Poliisilla on vahvaa asiantuntemusta ja monipuolista kokemusta uhrien turvallisuutta edistävien toimenpiteiden käytöstä ja toimivuudesta. Näin ollen poliisiorganisaation sisäiseen tietoon perustuva näkemys uhriturvallisuuden parantamiseksi tekee asiasta tutkimisen arvoisen. Tutkimusongelmaa lähestytään kahden teeman kautta, joista ensimmäinen käsittelee nykyisen läheisväkivallan uhria suojaavan lainsäädännön valtakunnallista tilannetta voimassa olevan kansallisen ja EU-lainsäädännön valossa. Toinen teema käsittelee lähestymiskieltoa ja muita käytössä olevia uhria suojaavia keinoja.

Tutkimuksen kahta teemaa on syvennetty kolmella tutkimuskysymyksellä. Ensimmäinen kysymys liittyy ensimmäiseen teemaan ja siihen tutkimus vastaa selvittämällä millaista uhria suojaavaa lainsäädäntöä Suomessa on. Toinen ja kolmas tutkimuskysymys liittyvät toiseen teemaan. Kysymyksiin vastataan selvittämällä Suomen poliisin nykyisiä keinoja suojella läheisväkivallan uhria sekä kartoittamalla, millaisia kehittämissideoita poliisilla on läheisväkivalta-uhrien turvallisuuden parantamiseksi.

1. Millainen lainsäädäntö suojaa läheisväkivallan uhria nyky-Suomessa?
2. Millaisia keinoja Suomen poliisilla on suojella läheisväkivallan uhria?
3. Millaisia kehittämissideoita Suomen poliisilla on läheisväkivallan uhriturvallisuuden parantamiseksi?

Opinnäytetyössä paneudutaan Suomen valtioon ja läheisväkivaltarikosten uhreihin liittyvään kotimaiseen lainsäädäntöön, mukaan lukien EU:n Suomea velvoittava lainsäädäntö. Muu kansainvälinen lainsäädäntö ja ulkomailla tehdyt tutkimukset on rajattu tarkoituksellisesti pois. Teoria-osuudessa käsiteltyjen läheisväkivaltarikosuhrien suojaamiskeinot on rajattu koskemaan Suomen poliisilla nykyisin käytössä olevia keinoja. Kyselytutkimusmenetelmällä on kerätty tietoa lähestymiskieltojen toimivuudesta ja käytettävyydestä suomalaisilta poliisipäällystön edustajilta, jotka johtavat läheisväkivaltarikostutkintaa. Muu läheisväkivallan parissa työskentelevä poliisin henkilöstö sekä muut läheisväkivallan parissa työskentelevät ammattiryhmät on rajattu tietoisesti pois.

3 Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät

Tämä opinnäytetyö on tutkielma, jonka tiedonkeruumenetelminä on käytetty kirjallisuuskatsausta ja kyselytutkimusta. Valittujen menetelmien tulee olla sopusoinnussa viitekehyksen kanssa ja niillä on kyettävä vastaamaan varsinaiseen tutkimusongelmaan. Työn tekemisen lähtökohtana on oltava kirjoittajan aito kiinnostus aiheettaan kohtaan, minkä lisäksi uuden tiedon tuottamiseen on suhtauduttava ennakkoluulottomasti ja objektiivisesti. Onnistuneeseen

lopputulokseen pääseminen edellyttää sopivien tiedon analysointimenetelmien käyttämistä, joiden valinnalla on merkitystä työn luotettavuuteen.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 22-25) selittävät, että laadulliseen tutkimukseen liittyvä peruskysymys koskee laadullisen tutkimuksen suhdetta teoriaan ja teoreettiseen. Laadullisessa tutkimuksessa teorialla, eli viitekehyksellä on keskeinen merkitys ja sen käyttö on välttämätöntä. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet kuvataan viitekehyksessä. Havaintojen teoriapitoisuudella on vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Se havainnollistaa yksilön näkemystä ilmiöstä, tutkittavalle ilmiölle annettavia merkityksiä sekä tutkimuksessa käytettäviä välineitä. Kaiken tutkimuksen teon lähtökohtana on, että teoriapitoisuus korostuu laadullisen tutkimuksen perusteluissa. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 27) jatkavat, että tutkimustyyppiltään laadullista tutkimusta tehtäessä on etiikan mukaista, että tutkija huolehtii yksittäisten henkilöiden anonymiteetin säilymisestä.

Kananen (2014, 53) jakaa laadullisen opinnäytetyön kolmeen osaan, jotka on otettava huomioon opinnäytetyön tekemisessä. Ensimmäisenä on tutkimusasetelman jakaminen tutkimusongelmaan, -kysymyksiin, -menetelmiin sekä -kohteeseen. Näiden avulla ilmaistaan, mitä ollaan tekemässä ja kuinka se tehdään. Toisena olevassa teoriaosassa kerrotaan, mitä tutkimuskohdeesta jo tiedetään. Kolmanneksi nimetty empiriaosa on uuden tiedon tuomista ennalta tunnetun tiedon rinnalle.

Läheisväkivallasta ja uhrien asemasta on olemassa paljon kotimaista ja kansainvälistä materiaalia, joten tiedon etsijän haasteiksi saattavat muodostua runsauden pula ja valitsemisen vaikeus. Hakala (2015, 20) uskoo, että laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu ja käsittely ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa, joten kohdejoukon ja tehtävänasettelun tarkoituksenmukainen rajaaminen on tärkeää. Kvalitatiivisen tutkimuksen suorittajan voidaan katsoa olevan ikään kuin sisäpiirin tarkkailija. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 81) toteavat Marshalliin ja Rossmaniin (1995) viitaten, että kvalitatiivista menetelmää käytettäessä tutkimusaiheen tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen voi liittyä ongelmia liikkumapinnan kartoittamattomuuden ja ennakoimattomuuden takia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ongelmanasettelun tulee olla joustavaa ja vielä aineistoa kerätessäkin aihe voi tarkentua tai suuntautua uudelleen.

Kananen (2014, 94-97) kirjoittaa, että laadullista tutkimusta tehtäessä tutkijan on selvitettävä itselleen, miten hän aikoo kerätä tietoa, minkä verran tietoa sekä montako osallistujaa tarvitaan. On panostettava oikeiden kohdehenkilöiden valintaan, joista käytetään termiä teoreettinen otanta. Laadullisen tutkimuksen tekemiseen riittää minimissään yksi havaintoyksikkö, mutta yleisesti riittävänä pidettävä otanta on yli kymmenen. Aineiston laatuun panostaminen on määrää tärkeämpi. Tutkimusongelman kannalta sopivat kohdehenkilöt, eli informantit valitaan sen mukaan, millaista tietoa heillä on tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta, joten soveltuvimpia ovat juuri tutkittavana olevan ilmiön parhaiten tuntevat henkilöt.

Tutkimuksella on oltava tarkoituksenmukainen aihe, jonka on täytettävä sekä tutkijaan että tutkimuksen tekemiseen liittyvät kriteerit. Aiheen on oltava aidosti kiinnostava, jotta tutkimuksen tekeminen olisi mielekästä. Yhteiskunnallista merkittävyyttä osoittavia tutkimustuloksia voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi siten, että niiden pohjalta voidaan parantaa jotakin olemassa olevaa asiaa tai käytäntöä. Tutkimuksen tekemisen yhtenä tehtävänä on opettaa tutkijaa, mikä varmistetaan valitsemalla sellainen aihe, jota tutkija ei tunne entuudestaan. Aihevalinta vaikuttaa myös tutkimuksen keston. Onkin varmistettava, että ne ovat sopivassa suhteessa keskenään. Lisäksi on hyvä tarkistaa, että aiheesta on saatavilla riittävästi kirjallista tietoa sekä otettava selvää taustalla olevista syistä, mikäli aiheesta ei ole aikaisemmin kirjoitettu, toisin sanoen, jollei sitä ole aiemmin koettu kiinnostavaksi. Oikeanlaisen aihevalinnan myötä tutkijan kyvyt ja kokemus pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 77-80, Anderssonin ja Poolen 1994, Bouman ja Atkinsonin 1995, Rothin 1989, ja Rudestamin ja Newtonin 1992 mukaan.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 140) kirjoittavat, että tutkijan sitoutumiseen liittyvät henkilökohtainen kokemus tutkimusaiheen merkityksellisyydestä, lähtökohtaiset oletukset tutkimusta aloitettaessa sekä ajatuskulkujen muutokset. Kuten Hakala (2015, 20-21) kirjoittaa, tämänkin opinnäytetyö-aiheen valinnassa on yksi selkeä sudenkuoppa, joka on tiedostettu jo työn suunnitteluvaiheessa. Läheisväkivalta on tutkimuksen tekijälle ammatillisesti keskeistä osaamisaluetta, mikä tarkoittaa, että tutkijan omakohtainen suhde aihe-alueeseen on olemassa. Näin ollen tutkielman tekijällä voidaan olettaa olevan henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvia vakiintuneita käsityksiä, joiden pohjalta ei ole luvallista luoda johtopäätösten suhteen minkäänlaisia ennakoasetelmia. Toisaalta juuri asiantuntijuuteen perustuva subjektiivisuus voi olla myös positiivisella tavalla tarkoituksellista ja asiaan kuuluvaa.

Hakala (2015, 22-23) esittää, että kvalitatiivisen tutkimuksen yhtenä tavoitteena on nostaa esiin ja tunnustaa tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omia tulkintoja. Näin tekemällä voidaan tarjota ääni rajatulle ihmisryhmälle, kuten esimerkiksi tässä opinnäytetyössä läheisväkivaltatutkintaa johtaville poliiseille. Heille on tarjoutunut mahdollisuus osallistua kohdennettuun kyselyyn anonyymisti ja vapaaehtoisesti. Laadullisin tutkimusmenetelmin eri puolilta maata saadut tulokset eivät palvele ainoastaan kyseisiä paikkakuntia kaupunkineen. Tulosten tarkoituksena on lisätä kansallisessa mittakaavassa sellaista tietoa, jota ei ole aikaisemmin tuotettu.

Kananen (2014, 90-91) nimeää erilaisia tiedonkeruumenetelmiä. Primääristen menetelmien valikoimaan kuuluvat havainnointi, haastattelut ja kyselyt, joista viimeksi mainittua käytetään tässä tutkielmassa. Sekundäärisistä dokumenteista tähän tutkielmaan soveltuvia tiedonlähteitä ovat alan kirjallisuus, tutkimukset, raportit, muistiot, tilastot, verkkosivut sekä kuvat. Dokumentti tarkoittaa menneessä ajassa tuotettua aineistoa, jossa kuvataan tapahtuneita asioita. Tutkimuksen kannalta dokumenttien on liityttävä tutkittavaan ilmiöön ja niiden

avulla tutkijalla on mahdollisuus avartaa näkemyksiään ja ymmärtää asioita suuremmissa kontekstissa, niiden ollessa keskenään asiayhteydessä. (Suomisanakirja.fi 2019b.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 140-141) tähdentävät, että aineistonkeruumenetelmät ovat sidoksissa käyttötekniikoihin, aineistojen haltuun saamisen tapoihin ja mahdollisesti tutkimusta tehtäessä ilmaantuviin ongelmiin. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi tutkimuksen tiedonantajien määrä, heidän valitsemistapansa, yhteydenottokeinot sekä henkilöllisyyksien salassa pitäminen. Tutkimuksen aikataulutus ja aineiston analysointitapa vaikuttavat arviointiin, samoin kuin luotettavuutta herättävä eettinen korkeatasoisuus ja tutkimuksen raportointitapa. Aineiston huolellinen kokoaminen, analysoiminen ja tulosten yksityiskohtainen kuvaileminen parantavat lukijoiden mahdollisuuksia arvioida tutkimustuloksia.

Vilka (2015, 38-39) kuvaa edellisessä kappaleessa käsitellyä tutkimuksen arviointia siten, että tieteellistä tutkimusta pidetään hyvin järjestelmällisenä ja kurinalaisena. Tämä tarkoittaa tiedon tuottamista tietoisesti ja perustellusti valittujen tutkimukseen soveltuvien välineiden, metodien avulla. Tutkijan kyvykkyys ilmenee taitona käyttää ja soveltaa metodeja. Lisäksi on ymmärrettävä, mitkä asiat ovat tutkimuksen kannalta olennaisia. Tutkimuksen täsmällisyys tarkoittaa, että siinä on ennalta määrätty rakenne, johon kuuluvat tietyt pakolliset osa-alueet, joista kutakin on käsiteltävä kattavasti. Ratkaisut perustellaan lähdekirjallisuudella ja peilataan tutkimuksen kontekstiin, eli tutkimuksen toteuttamisen ajankohtaan, paikkaan, tilanteeseen sekä kohderyhmään. Täsmällisyys on edellytyksenä myös tutkimusraportin kirjoittamiselle. Tieteellisen tutkimuksen kirjoittamisen tapaan kuuluu, että perustelut ja päättelyt ovat niin selkeitä ja aukottomia, että lukijalle aukeaa mahdollisuus ymmärtää tekstiä tutkijan tarkoittamalla tavalla.

3.1 Tiedonkeruumenetelmät

Kirjallisuuskatsauksessa on käytetty läheisväkivalta-ilmioon liittyvää tai sitä käsittelevää monipuolista kirjallista ja sähköistä lähdemateriaalia. Aihe-alueen ollessa varsin laaja, on aineistoa täytynyt rajata tiukasti. Lähteiksi ovat kelvanneet relevantit, pääasiassa viimeisten kymmenen vuoden sisällä julkaistut materiaalit, kuten esimerkiksi ministeriöiden julkaisut ja eri asiantuntijoiden kirjallinen tuotanto. Tutkielman kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan opinnäytteen keskeisimpiin asiasisältöihin ja laadulliseen tutkimukseen liittyvää teoreettista tietoa. Läheisväkivallasta kertovien tilastojen lisäksi tuore kotimainen ja pohjoismainen tutkimustieto toimivat opinnäytetyön tiedonlähteinä. Lainsäädännöllä on tutkielmassa tärkeä merkitys, koska Suomen valtion velvollisuus suojella läheisväkivaltarikoksen uhria pohjautuu siihen. Viitekehukseen kuuluu oleellisena osio läheisväkivallan uhrin suojelemiseen velvoittavasta kotimaisesta- ja EU-lainsäädännöstä.

Tutkielma on metodologialtaan kvalitatiivinen tutkimus, joka on toteutettu laadullisen tutkimuksen keinoin. Asetelmaltaan kyseessä on poikittaistutkimus. Aineistoa on kerätty saman

aikaperiodin sisällä useammalta vastaajalta kirjallisella kyselyllä, joka on lähetetty kootusti vastaajien työpaikoille. Siellä se on jaettu esimiesten toimesta päällystötasoisille informanteille, joilla on kokemusta läheisväkivaltatutkimuksen johtamisesta. Kyselyyn vastaaminen on tapahtunut kunkin osallistujan sopivaksi katsomallaan hetkellä, ilman ulkopuolista valvontaa. Kerätyllä aineistolla on mahdollista kuvailla erilaisia ilmiöitä ja tutkittavien asioiden keskinäistä korrelaatiota, ei kuitenkaan syy-seuraussuhdetta. Opinnäytteessä on tutkittu edellä kuvatuksi mukaisesti Suomen poliisilla nykyisin käytettävissä olevia keinoja suojella läheisväkivaltarikosten uhreja ja heidän uhraturvallisuuttaan parantavia kehittämideoita. Aineiston sisällöstä on etsitty vastaavuuksia ja eroavaisuuksia. Poikittaistutkimuksella ei sen sijaan ole selvitetty, miksi jokin poliisin käyttämä suojelukeino toimii tai ei toimi. (Vastamäki 2015, 121-122.)

Kyselytutkimus on kohdistettu etukäteen tarkkaan valikoidulle kohderyhmälle. Poliisille suunnattu kysely antaa poliisin näkökulmasta ajankohtaista tutkimuksellista kokemustietoa lähestymiskieltojen käytettävyydestä ja toimivuudesta. Siinä on käytetty pääasiassa avoimia kysymyksiä, koska tarkoituksena on ollut saada informanteilta mahdollisimman kattavaa ja syvälistä tietoa, minkä takia liiallista kysymysten rajaamista on tietoisesti vältetty. Strukturoitujen kysymysten tulokset on analysoitu laskemalla ja ne on ilmoitettu lukuina. Laskemista on käytetty, jotta on voitu osoittaa tulosten sisältämien erilaisten asiasisältöjen lukumäärät.

3.2 Tiedon analysointimenetelmät

Opinnäytetyön kyselytutkimuksen aineistoa on tulkittu käyttäen aineistolähtöistä analyysimalia, josta Tuomi ja Sarajärvi (2018, 115) ovat todenneet Laineeseen (2010) viitaten, että aineiston kuvaus tehdään luonnollisella kielellä, minkä jälkeen siitä haetaan esille merkityksistä muodostuvia kokonaisuuksia. Tämän mahdollistaa huolellinen aineistoon paneutuminen. Tutkimuksessa kyseenalaistetaan spontaania ymmärrystä ja painotetaan kriittistä asennetta sekä reflektiivisyyttä, jotta tutkimus etenisi sujuvasti. Kehämäinen vuoropuhelu aineiston ja tutkijan oman tulkinnan välillä kuuluu asiaan. Merkityskokonaisuudet muodostuvat sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden pohjalta. Merkitysten erityislaatu määrittää niiden jäsentymisen muihin kokonaisuuksiin ja tutkijan on löydettävä oma persoonallinen tyyliensä kuvaustason kielen tulkitsemiseen. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2018, 108) ovat todenneet, tutkimusaineistosta pyritään synnyttämään teoreettinen kokonaisuus. Analyysin perustuessa aineistolähtöisyyteen ei aikaisempien havaintojen, tietojen tai tutkittavaan ilmiöön liittyvien teorioiden tulisi vaikuttaa analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen.

Rantala (2015, 110-111) pelkistää laadullisen aineiston analyysissä tutkijan tehtävinä olevan koodaamisen ja memojen kirjoittamisen. Koodauksessa aineistoa jaotellaan erityyppisten koodien avulla. Koodaamisen aikana ja sen päätyttyä tutkija kirjoittaa aineistosta muistiinpanoja, joista käytetään myös nimitystä memot. Koodaaminen, eli aineiston jäsenteleminen vaikuttaa tutkimuksen laatuun. Koodauksen sijaan tuloksia voidaan ilmaista myös numeroin tai

sanoin. Tutkijan on arvioitava itselleen sopivimmat työkalut ja kyettävä perustelemaan niiden käyttö. Laadullisen tutkimuksen koodilla tarkoitetaan useimmiten sanaa tai lyhyttä fraasia. Koodin avulla voidaan määritellä joku tietty aineiston osa tai tuoda esille ydinsisältöä tiivistysti. Tutkija luo käsitteitä kuvatakseen erilaisia aineiston osia tulkiten aineistoaan tarkastelemalla sitä omien analyysilinssiensä kautta. Tämä tarkoittaa, että tutkija tekee aineistosta oman näköisiään havaintoja ja tulkitsee sitä oman näkemyksensä mukaan.

Rantala (2015, 112) jatkaa, että analyysin tekeminen aloitetaan aineiston koodaamisella, joka linkittää aineiston ja teorian. Aineiston osat sitoutuvat toisiinsa uudella tavalla, jolloin saadaan esiin piilossa olevia seikkoja. Koodaus on keino määritellä, millaisesta aineistosta kaiken kaikkiaan on kyse ja sillä selvennetään aineiston merkitystä. Koodaamisen avulla aineisto jaotellaan osaksi luokittelujärjestelmää ja se kootaan yhdistävien piirteiden perusteella luokkiin tai perheisiin. Luokittelua ovat myös päätelmien tekeminen aineistosta, hiljaisen tiedon sekä intuition käyttäminen.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 172-173) esittämän näkemyksen mukaisesti laadullisen tutkimukseen analyysimenetelmiin kuuluva teemoittelu ja laskeminen soveltuvat hyvin kyselytutkimuksesta saatujen vastausten käsittelyyn. Avointen kysymysten kohdalla on käytetty sekä laskemista että teemoittelua. Viimeksi mainittu tarkoittaa esimerkiksi erilaisten aihekategorioiden muodostamista ja niiden tulkitsemista sen mukaan, kuinka usein vastaajat tuovat esiin samanlaisia tai samankaltaisia asioita. Tutkijan tehtäväksi jää löytää ja tulkita vastauksista toisiaan vastaavat piirteet. Samaa tarkoittavaa asiaa voi olla mahdollista kuvailla monin eri tavoin ja sanakääntein.

3.3 Luotettavuus

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) ovat sitä mieltä, että hyvä tutkimus edellyttää eettistä sitoutuneisuutta ja eettistä kestävyyttä, mikä viittaa tutkimuksen luotettavuuteen ja laatuun. Tutkijan velvollisuutena on huolehtia tutkimussuunnitelman laadukkuudesta, valitun tutkimusasetelman sopivuudesta sekä hyvästä raportoinnista. Oleellista on myös käyttää relevantteja lähteitä ja tehdä se oikein. Hakala (2015, 24) puolestaan esittää, että luotettavuus on aineiston hankinnassa tärkeä peruskriteeri ja koottujen tietojen on kuvastettava sellaisia asioita ja ilmiöitä, joihin tutkielmassa perehdytään. Tällä tarkoitetaan aineiston sisäistä luotettavuutta.

Tutkimusetiikaksi kutsuttu hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, toisin sanoen yleisesti sovitut pelisäännöt, kuuluvat tutkimuksen tekemiseen. Tutkimusetiikka kulkee mukana kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Tutkijan on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä, jolloin eettisesti kestävät, tiedeyhteisön hyväksymät tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmät ovat tutkimuksen tekemisen perusta. Tutkija hankkii tietoa tieteellisestä kirjallisuudesta, muista asianmukaisista tietolähteistä, kuten ammattikirjallisuudesta sekä oman tutkimuksensa analysoinnista. Tältä pohjalta laadittu tutkimus osoittaa, että tutkija hallitsee

käyttämänsä tutkimusmenetelmät, tiedonhankinnan sekä tutkimustulokset. Tutkimuksella tuotetaan joko uutta tietoa tai osoitetaan, kuinka vanha tieto on hyödynnettävissä tai yhdisteltävissä uudella tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön edellytyksenä on, että tutkija toimii vilpittömästi ja on rehellinen muita tutkijoita kohtaan, kunnioittamalla heidän työtään ja saavutuksiaan. (Vilkkä 2015, 41-42.)

Tutkielmaan voidaan hankkia aineistoa kyselylomakkeella, jossa käytetään esimerkiksi strukturoituja kysymyksiä. Niiden avulla saatavien tutkimustulosten reliabiliteettia, eli luotettavuutta arvioidaan kysymysten onnistuneisuuden ja vastausvaihtoehtojen kattavuuden näkökulmasta edellyttäen, että ne liittyvät keskeisesti tutkimuskohteisiin. Vastausvaihtoehtojen on katettava tutkittava ilmiö laajasti ja tasapainoisesti. Lisäksi niiden on tuettava perusteiltaan yhtenäistä vastaamistapaa. Vastausvaihtoehdot eivät saa sisältää vastauksia muihin kuin kysytyihin kysymyksiin ja niiden on oltava toisensa poissulkevia. Epäonnistuneesta kysymyksen asettelusta esimerkkinä ovat numeerisesti määritellyt vastausvaihtoehdot, joissa on päällekkäisyyttä. Sen sijaan onnistuneesta kysymyksen asettelusta esimerkkinä ovat numeerisesti toisensa poissulkevat vastausvaihtoehdot. (KvantiMOTV 2010.)

Tutkimuksessa validiteettikriteerinä käytetty triangulaatio tarkoittaa, että erilaisia metodeja, tutkijoita, tiedonlähteitä tai teorioita yhdistellään. Triangulaatio voidaan nähdä toimintasuunnitelmana, jota tutkija tarvitsee voidakseen ylittää henkilökohtaiset ennakkoluulonsa. Sen avulla haetaan useampia näkökulmia, eikä yhteen näkökulmaan sitoutuminen ole mahdollista. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 167, Denzinin 1978 mukaan.) Tutkimuksessa on käytetty aineistotriangulaatiota. Näkökulmia on haettu yhdistelemällä kirjallisuuskatsauksesta, lainsäädännöstä sekä kyselytutkimuksen tuloksista löytynyttä tietoa. Aineistotriangulaation avulla on etsitty vastauksia ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen. Erilaisia aineistoja yhdistelemällä on voitu parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Käytettävissä ollut alan kirjallisuus, kansallinen ja EU-lainsäädäntö sekä asiantuntijoille kohdistettu kysely ovat sisältäneet tutkimuksen tekemisen kannalta välttämätöntä, toisistaan riippumatonta relevanttia tietoa.

Menetelmätriangulaatio on toteutunut yhdistelemällä aineistolähtöinen analyysimalli, koodaaminen, teemoittelu sekä laskeminen. Kyselyn avulla kerättyä aineistoa on analysoitu käyttämällä erilaisia menetelmiä. Informanttien vastauksista on erotettu samankaltaisuudet ja eroavaisuudet koodaamalla ne eri väreillä ja tunnuskuvioilla, minkä jälkeen vastausten sisältämä informaatio on jaettu eri teemoiksi. Laskemalla eri teemoja on voitu vetää johtopäätöksiä siitä, kuinka kannatettava jokin asia on määrällisesti ollut vastaajien keskuudessa sekä siitä, minkälaisen kirjon tietoa vastaukset ovat sisältäneet.

4 Läheisväkivalta

Läheisväkivaltaa on tutkittu ja siitä on olemassa runsaasti erilaisia julkaisuja. Tunnusomaista niissä esiintyville tulkinnoille on läheisväkivallan vahingoittava luonne. Ilmiöön liittyvät

vahvasti myös aktiivinen tai passiivinen tekeminen ja kokeminen. Valtion velvollisuutena on huolehtia lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden tai sen uhan alla elävien kansalaistensa turvallisuudesta takaamalla riittävät lainsäädännölliset keinot. Koko yhteiskuntaa koskevasta haitallisesta ilmiöstä tuotetaan jatkuvasti uutta tutkimus- ja tilastotietoa, jotta uhriturvallisuutta parantavia menetelmiä ja toimintatapoja voitaisiin kehittää. Aktiivinen läheisväkivallan vähentämistyö tarkoittaa sitä, että uhreihin kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia pyritään minimoimaan. Läheisväkivalta aiheuttaa uhrien lisäksi merkittäviä haittoja niin väkivallan tekijälle kuin muulle yhteiskunnalle.

Läheisväkivalta on väkivaltaa, jonka eri muotojen määrittelemisen edellyttää, että sitä voidaan mitata tieteellisesti. Maailman terveysjärjestö WHO tulkitsee väkivallan olevan fyysistä voimaa tai tahallista vallan käyttämistä tai sillä uhkaamista. Ihmisyksilö, toinen ihminen, ihmisryhmä tai yhteisö voivat olla väkivallan kohteina. Sen seurauksena väkivallan kohde voi saada surmansa, fyysisen tai psyykkisen vamman, hänen kehityksensä voi häiriytyä tai hänen perustarpeensa voivat jäädä tyydyttymättä. Määritelmän mukaan väkivalta yhdistyy ennen kaikkea itse tekoon, ei niinkään sen lopputulokseen. Fyysiseen voimankäyttöön sisällytettynä käsite valta on omiaan laajentamaan väkivaltateon luonnetta, pitäen sisällään valtasuhteesta johtuvat teot, uhkaukset, pelottelun, laiminlyönnin sekä tekemättä jättämisen. Näin ollen fyysisen voiman tai vallan käyttäminen sisältävät laiminlyönnin lisäksi kaikki fyysiset, seksuaaliset ja psykologiset hyväksikäytön muodot. (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano 2005, 21-22.)

Hearn (1998, 16) on luokitellut neljä keskeistä väkivallan tunnusmerkkiä. Väkivaltaan kuuluvat väkivallan tekijän fyysinen tai muunlainen voimankäyttö ja väkivalta itsessään on niiden ilmentymä. Sen tarkoitus on tuottaa vahinkoa ja väkivallan kohteen subjektiivinen kokemus määrittää sen, mikä koetaan vahingollisena tai loukkaavana. Kolmannen tahon, esimerkiksi oikeusviranomaisen on täytynyt tunnustaa jokin teko, toiminta tai tapahtuma väkivallaksi.

Vuodesta 1995 lähtien Suomessa läheisväkivallan lainsäädännöllinen tehostaminen Rikoslaisissa (L39/1889) on tapahtunut asteittain. Läheisväkivaltaa koskettavaa kriminalisointia on tehty säättämällä vuonna 1995 pahoinpitely yksityisellä paikalla virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Tämä tarkoittaa, että siitä saakka kyseisiin väkivallantekoihin on suhtauduttu samalla vakavuudella muiden väkivaltarikosten kanssa. Vuonna 2011 syyttäjän velvollisuudeksi tuli nostaa syyte, kun teko on kohdistunut alaikäiseen henkilöön tai tekijän kanssa avioliitossa olleeseen henkilöön. Sama koskee biologisia sukulaisia, yhteistaloudessa asuvia tai muussa henkilökohtaisessa lähisuhteessa olevia henkilöitä. Viimeisimpänä on 1.1.2014 vainoamisen kriminalisointi Rikoslakiin lisätyllä uudella säännöksellä. Rikoslaisissa on useita läheisväkivallan tunnusmerkistöjä täyttäviä rikoksia. (L39/1889.)

Lukumääräisesti yleisimpiä läheisväkivaltaan liitettäviä rikoksia ovat pahoinpitelyt, joiden rangaistusasteikot vaihtelevat törkeysasteen mukaan sakosta 10:een vuotta vankeutta. Törkeästä vapaudenriistosta rangaistaan vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella. Vainoamisen, laittoman uhkauksen, vapaudenriiston, pakottamisen, törkeän kotirauhan rikkomisen sekä törkeän kunnianloukkauksen rangaistusasteikot ovat sakosta kahteen vuoteen vankeutta. Lähestymiskiellon rikkomisen rangaistus voi olla sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Kotirauhan rikkomisen, viestintärauhan rikkomisen ja lapsen omavaltaisen huostaanoton rangaistukset ovat keveimmillään sakkoja ja maksimissaan kuuden kuukauden vankeustuomioita. Kunnianloukkaukseen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen syyllistynyttä voidaan rangaista sakolla. (L39/1889) Edellä luetelluista rikoksista kaikki muut, paitsi lapsen omavaltainen huostaanotto ovat välittömiä uhriin kohdistuvia tekoja, kun taas lapsen omavaltainen huostaanotto kohdistuu uhriin välillisesti siten, että lasta käytetään ikään kuin välikappaleena kärsimyksen tuottamiseksi uhrille, joka on useimmiten lapsen toinen huoltaja.

4.1 Valtion suojeluvelvoite kotimaisessa lainsäädännössä

Suomen perustuslakiin on kirjoitettu, että jokainen on oikeutettu henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja koskemattomuuteen. Niin ikään jokaisella tulee olla turvattu yksityiselämä, kunnia sekä kotirauha. Oikeusturvaan kuuluu myös jokaisen oikeus saada asianmukaista ja viivytyksettömää asioiden käsittelyä tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa. Perusoikeuksien ja ihmis-oikeuksien turvaamisen varmistaminen on julkisen vallan vastuulla. (L731/1999.)

Suomen kansalaisten perusoikeudet turvataan hallitusmuodossa. Perusoikeus määritellään perustuslaissa säädetyksi yksilölle kuuluvaksi oikeudeksi. Perusoikeuksiin on sisällytetty perustavanlaatuisia erityisen tärkeitä oikeuksia, joiden tulee olla yleisiä. Ne kuuluvat yhdenvertaisesti kaikille ja ovat muodollisesti perustuslain taseisia, minkä takia niillä on erityinen pysyvyys ja oikeudellinen luonne. (HE 309/1993.) Perusoikeussäännöksissä nimetyillä perusoikeuden subjektilla viitataan termiin jokainen, mikä puolestaan tarkoittaa luonnollista henkilöä. Perusoikeuksien suoja koskee kaikkia ikäryhmiä ja kansallisuuksia sekä eri sukupuolten edustajia. Niiden sitovuus ja velvoittavuus koskettavat ensisijaisesti julkista valtaa. Sääntelyllä suojataan yksilön vapauspiiriä valtiovallan puuttumisilta. (Lainkirjoittajan opas 2019.)

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993) on ehdotettu hallitusmuotoon otettavaksi valtiosäännön taustalla olevia perusarvoja ilmaiseva säännös. Siihen sisältyvät ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapaus ja oikeuksien turvaaminen sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassa. Edellä lueteltuja vapausoikeuksiin liittyviä säännöksiä on esitetty laajennettaviksi ja täsmennettäväksi. Näiden rinnalle on ehdotettu muun muassa ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kielto ja säännös oikeusturvasta vapaudenmenetyksen yhteydessä. Lisäksi hallitusmuotoon otettaviksi on

ehdotettu oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvän hallinnon takeisiin liittyvät perusoikeussäännökset. (HE 309/1993.)

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (PeVM 25/1994) on otettu kantaa lainsäätäjän oikeuteen rajoittaa perusoikeuksia. Kannanotto sisältää näkemyksen, jonka mukaan eduskunnan ja viime kädessä perustuslakivaliokunnan tulisi olla pääasiallinen ratkaisija kysymyksissä, jotka koskevat lainsäätäjän oikeutta rajoittaa perusoikeuksia. Perustuslain turvaamiin perusoikeuksiin on tehty yleisiä rajoittamista koskevia vaatimuksia. Perusoikeuksien rajoitukset on perusteltava eduskunnan säätämässä laeissa, joista tulee käydä ilmi rajoituksen olennainen sisältö. Ne on myös määritettävä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Rajoitusperusteiden on oltava hyväksyttäviä ja niille on oltava painava yhteiskunnallinen tarve. Perusoikeuksien rajoituksia ei voida säätää tavallisilla laeilla. Suhteellisuusvaatimuksen on täytyttävä siten, että rajoitus on välttämätön hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Rajoituksia tehtäessä on varmistettava myös oikeusturvajärjestelyiden riittävyys. Perusoikeuksien rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa ja niitä on tarvittaessa voitava tulkita myös rinnakkain. (PeVM 25/1994.)

Suomen oikeusministeriössä valmistellaan rikoksen uhrin oikeustieteelliseen asemaan liittyvää lainsäädäntöä ja kehitetään uhrin asemaa. Ministeriön vastuutehtävänä on tarjota tuomioistuimille ja oikeusaputoimistoille koulutusta muine toimintaedellytyksineen, samoin kuin järjestää uhreille yleisiä tukipalveluita, joiden rahoittaminen tapahtuu valtionavustusten kautta. Oikeusministeriön lisäksi sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä niiden hallinnonalat käsittelevät uhrin asemaan liittyvää problematiikkaa, poliisin toiminnan ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ollessa keskeisiä osa-alueita. (Oikeusministeriö 2019a.) Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön suunnittelu ja ohjaus ovat Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Ministeriön kehittämän valtakunnallisen palvelujärjestelmän turvin lähisuhde- ja perheväkivallan osallisille tarjotaan valtakunnallisia palveluja sekä tukea. Myös ennalta ehkäisevät työtavat ovat aktiivinen kehityskohde. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a.)

Sisäministeriön poliisiosasto on vuonna 2018 antanut lausunnon rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista koskevasta oikeusministeriön arviomuistiosta. Siinä todetaan riskinarvioinnin tehostamisen olevan kannatettavaa etenkin silloin, kun rikollisen teon kohteina ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa olevat lähisuhdeväkivallan tai seksuaalirikosten uhrin lapset, joita kohtaan yhteiskunnalla on korostunut suojaamisvelvollisuus. Tehostettua riskinarviointia suositellaan, olipa kyseessä rikoksenuusija tai ensikertalainen. Piilorikollisen luonteensa takia lähisuhdeväkivallan tulisi olla osana riskinarviointia, jossa on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota perheen turvallisuuteen. Ensimmäisen rikosepäilyn tullessa viranomaisen tietoon taustalla saattaa olla jo pidempään jatkuneita tekoja.

Lähisuhdeväkivalta on pysyväinen ilmiö laajoine vaikutuksineen, jotka ovat tärkeitä rangaistussäännösten kehitystarpeiden arvioimisessa. (Sisäministeriö 2018b.)

Sosiaalihuoltolaissa säädetään velvollisuudesta järjestää sosiaalipalveluja henkilölle, jolla on siihen tarvetta lähisuhde-, perheväkivallan, muun väkivallan tai kaltoinkohtelun takia. Lapsen etua on ensisijaisesti suojattava siten, että lapsen kannalta soveltuvimmin toimenpidevaihtoehtoin ja ratkaisuin turvataan hänen kasvuympäristöään sekä ruumiillista ja henkistä koskemattomuuttaan. (L1301/2014.) Lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on kirjattu, että lapsen kasvuympäristön turvallisuus on taattava ja lasta on varjeltava joutumasta ruumiillisen ja henkisen väkivallan, huonon kohtelun tai hyväksikäytön kohteeksi (L361/1983). Hallituksen esityksessä vuodelta 2018 (HE 88/2018) ehdotetaan, että edellä mainittua lakia muutetaan siten, että uusiin säännöksiin kirjataan huoltajien velvollisuudesta suojella lasta väkivallalta.

Lastensuojelulaissa säädetään vastaavasti, että on lapsen edun mukaista kiinnittää huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehtoilta ja ratkaisuilla turvataan lapselle sekä turvallinen kasvuympäristö että ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. Samaisessa laissa säädetään ilmoitusvelvollisuudesta, joka koskee erikseen määriteltyjä viranomaisia, itsenäisiä ammatinharjoittajia, luottamustoimessa olevia sekä kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Heillä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viivytyksettä ilmoittaa sosiaalihuollosta vastaavalle taholle lapsesta, jonka olosuhteisiin liittyy huolta herättäviä seikkoja ja jonka lastensuojelullisia tarpeita on selvitettävä. (L417/2007.)

Laissa lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä säädetään, miten terveydenhuollon on järjestettävä lapsen tutkimuksen tekeminen edellä mainittujen rikosten ja haitan arvioimiseksi, kun poliisi, syyttäjä tai tuomioistuin sitä pyytävät (L1009/2008). Laissa lähestymiskiellosta säädetään, että lähestymiskielto voidaan määrätä, mikäli hengen, terveyden, vapauden tai rauhan loukkaaminen, uhkaaminen tai muu vakava häirintä on ilmeistä. Lähestymiskieltoasiassa toimivalta on tuomioistuimella. (L898/1998.) Päihdehuoltolakiin on kirjattu päihteiden käytön vuoksi väkivaltaisella tavalla vakavasti perheen jäsenensä tai muun henkilön terveyttä, turvallisuutta tai henkistä kehitystä vaarantavan henkilön tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä. Jos välttämätöntä hoitoa ei ole mahdollista järjestää vapaaehtoisuuteen perustuvien palveluiden tai ne eivät ole riittäviä, voidaan väkivaltaa muihin kohdistava henkilö määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon. (L41/1986.)

Esitutkintalain suhteellisuusperiaatteen mukaan henkilön oikeuksiin puuttuminen esitutkintatoimenpitein on oltava perusteltua selvitettävänä olevaan rikokseen ja sen selvittämistarpeeseen nähden. Esitutinnan aikana poliisin on asiakasta kuulustellessaan ja mahdollista oikeudenkäyntiä varten ohjeistaessaan huomioitava erinäisiä seikkoja. Viranomaisen arvioinnin

perusteella asianosaisen kuulustelu on suoritettava tilassa, joka on suunniteltu suojelun tarpeessa olevalle henkilölle. Asianomistajalla on oikeus vaatia samaa kuulustelijaa suorittamaan kaikki hänen kuulustelunsa, minkä lisäksi hän on perustellusta syystä oikeutettu pyytämään itselleen samaa sukupuolta olevan kuulustelijan. (L805/2011.)

Nuoren henkilön ja henkisesti häiriintyneen henkilön kuulustelut tulee tallentaa ääni- ja kuvatallenteelle, jottei kuulemisesta aiheudu haittaa ja jotta kuulustelua voidaan käyttää todistena oikeudenkäynnissä. Kuulustelumenetelmien ja -olosuhteiden osalta on otettava huomioon kuultavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset. Henkilön ikä, terveys ja muut häneen sekä selvittävään asiaan vaikuttavat seikat on huomioitava. Alle 18-vuotiaiden ikä ja kehitystaso edellyttävät, että lapsiin kohdistettavat tutkintatoimenpiteet on annettava erityisesti alaikäisten kanssa työskentelemiseen perehtyneiden tutkijoiden vastuulle. Asianosaisella on tiedonsaantioikeus häntä koskevan esitutkinnan päätöksestä, mikäli se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä. (L805/2011.)

Rikosprosessin aikana esitutkintaviranomaisen on varmistettava asianomistajan oikeus oikeudenkäyntiavustajaan ja tukihenkilöön sekä esitutkinnan että oikeudenkäynnin aikana (L689/1997). Asianomistajan toivomuksesta hänen turvallisuudentunteeseensa voidaan vaikuttaa käyttämällä oikeudenkäynnin kuulemisessa näkösuojana sermiä tai vastaaja voi olla asianomistajan kuulemisen aikana fyysisesti eri paikassa. Vastaavasti oikeusistunnossa kuuleminen voidaan toteuttaa siten, ettei asianomistaja ole itse fyysisesti läsnä. (L805/2011.)

Rikosvahinkolaki sääntelee henkilövahingon, kärsimyksen sekä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta siten, että vahingon kärsineelle voidaan korvata välttämättömät sairaanhoitokustannukset, kuntouttamisesta aiheutuvat kulut, ansionmenetyt, kipu, särky sekä tilapäinen ja pysyvä haitta. Myös henkilövahingon yhteydessä vahingoittunutta henkilökohtaista omaisuutta voidaan korvata. Loukkauksen aiheuttama kärsimys oikeuttaa korvaukseen henkilölle, jonka seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen tai vapauteen on kohdistettu rikos. Myös tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, sen yrityksen tai muun edellä mainittuihin rinnastettavan rikoksen uhrille voidaan rikosvahinkolain nojalla maksaa korvausta. Tuomioistuinkäsittelyssä korvausta myönnetylle henkilölle voidaan korvata kohtuullisiksi katsotut oikeudenkäyntikulut, jotka ovat aiheutuneet hänen toimenpiteistään vaatia oikeutta itselleen vahingonkorvausten muodossa. (L1204/2005.)

4.2 EU-lainsäädäntö

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa käsitellään tarkasti yksilön perusoikeuksia, joista keskeisiä ovat jokaisen oikeus vapauteen, turvallisuuteen, yksityis- ja perhe-elämän sekä kodin kunnioitukseen. Myös oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voidaan pitää merkittävänä perusoikeutena. (L63/1999.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tehnyt kahtiajaon negatiivisiin ja positiivisiin velvoitteisiin. Positiiviset velvoitteet edellyttävät valtion myönteistä

väliintuloa ja niiden sisäinen kahtiajako tarkoittaa oikeudellisia ja käytännöllisiä tai aineellisia oikeudellisia ja prosessioikeudellisia velvoitteita. (Akandji-Kombi 2007, 5 ja 7-8.)

Vuonna 1948 Yhdistyneet kansakunnat hyväksyi ja julkisti yleiskokouksessaan ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen, jota Suomi yhtenä jäsenmaista noudattaa. Julistuksen artikloihin on kirjoitettu yksilön oikeudesta elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Jokainen on oikeutettu saamaan tehokasta hyvitystä kansallisessa tuomioistuimessa, mikäli häneen kohdistunut teko loukkaa valtiosäännön tai lainsäädännön turvaamia perusoikeuksia. (UDHR 2019.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa mukana olevat sopimusvaltiot ovat yhdessä katsoneet velvollisuudekseen suojella alle 18-vuotiasta lasta joutumasta vanhempansa tai muun laillisen huoltajan taholta ruumiillisen tai henkisen väkivallan, vahingoittamisen, pahoinpitelyn, laiminlyönnin, huonon kohtelun tai kaikenlaisen hyväksikäytön kohteeksi. Sopimusvaltioiden velvollisuutena on ottaa lapsen suojelemiseksi aktiivisesti käyttöönsä kaikki tarkoituksenmukaiset, lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset sekä koulutukselliset toimenpiteet. Lasta ja hänen huolehtijoitaan on tuettava tehokkain menetelmin. On ehkäistävä lasten pahoinpitelyitä, parannettava niiden tunnistettavuutta ja raportoimista sekä lisättävä niiden käsiteltäväksi saattamista. Toimenpiteisiin on sisällytetty myös tutkimista, hoitamista, jatkoseurainta sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumista. (UNICEF 2019.)

Vuonna 2007 Suomi allekirjoitti vuonna 2008 kansainvälisesti voimaan tulleen YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD, Vammaisyleissopimus). Siihen kirjattiin, että sopimuspuolten on varmistettava vammaisten henkilöiden kohtelemisen tasavertaisina muiden kanssa ja että heidän oikeuttaan ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen kunnioitetaan saman periaatteen mukaisesti. Vammaisilla henkilöillä on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen ja heitä on suojeltava hyväksikäytöltä, väkivallalta ja pahoinpitelyiltä sekä kotona että kodin ulkopuolella. Sopimuspuolten on tehtävä ennalta estäviä toimenpiteitä edellä mainitun kohtelun estämiseksi sekä annettava vammaisille henkilöille, heidän perheilleen ja huoltajilleen ikään ja sukupuoleen sovitettua tukea tiedon ja koulutuksen muodossa. Näin toimimalla pyritään siihen, että kyseiset henkilöt kykenevät välttämään, tunnistamaan sekä ilmoittamaan hyväksikäyttö-, väkivalta- ja väärinkäyttötapauksista. Sopimuspuolilla on velvollisuus poliittisin ja lakisääteisin keinoin varmistaa edellä kuvattujen tapaus-ten tunnistaminen, tutkiminen sekä asianmukainen syytteen saattaminen. (YK-liitto 2015.)

Euroopan unionin jäsenmaana Suomen lainsäädäntö mukautuu EU:n vaatimukseen implementoimalla direktiivejä kansallisesti täytäntöönpantavaksi. Euroopan unioni perustuu kahteen perussopimukseen, jotka ovat Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus ja sopimus Euroopan unionista. Ensin mainittu sopimus järjestää Euroopan unionin toimintaa, määrittelee unionin toimivallan alat, rajat sekä käyttöön liittyvät yksityiskohtaiset säännöt. Euroopan

unionin toiminnasta tehty sopimus oikeudellisesta yhteistyöstä rikosoikeuden alalla määrittelee direktiivein säädetyt vähimmäissäännöt. Ne liittyvät tuomioihin, oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroiseen tunnustamiseen sekä poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön helpottamiseen valtiorajat ylittävissä rikosasioissa. Rikosten uhrien oikeudet ja yksilön oikeudet rikosasioiden käsittelyssä kuuluvat kyseisen vähimmäissääntelyn piiriin. (EUR-Lex 2019.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU on laadittu parantamaan kaikissa Euroopan unionin jäsenmaissa rikoksen uhrin asemaa silloin, kun kansalaisen perusoikeuksia uhataan tai, kun niin on jo ehtinyt tapahtua. Oikeushyvät, kuten oikeus elämään, henkilökohtainen koskemattomuus, vapaus, turvallisuus sekä kotirauha kuuluvat kaikille, mutta ne ovat helposti loukattavissa. Puheena olevan rikosuhridirektiivin voimaan asettaminen tarkoittaa, että kyseiset oikeushyvät tulevat entistä tehokkaammin turvatuiksi. (HE 66/2015.) Sillä halutaan myös varmistaa, että rikosoikeudellisen prosessin aikana uhreille välitetään asiaan kuuluvaa tietoa, tukea ja suojelua. Samalla heidän kohtelunsa tulee olla kunnioittavaa, hienotunteista, yksilöllistä, ammattitaitoista sekä syrjimätöntä. Keskeisimpänä prioriteettina on lapsikeskeinen lähestymistapa. (Oikeusministeriö 2019b.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksista, tuesta ja suojelun vähimmäisvaatimuksista on otettu Suomessa käyttöön vuonna 2016 Esitutkintalakiin tehdyillä käytännön muutoksilla. Esitutkintalakiin (L805/2011) lisätty pykälä koskee asianomistajan henkilökohtaista arviointia esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Esitutkintaviranomaisen on viivytyksettä tehtävä arvio asianomistajan erityisen tuen tarpeesta, huomioiden erityisesti asianomistajan henkilökohtaisia olosuhteita ja rikoksen laatua. Asianomistajan oma näkemys suojelutoimenpiteiden tarpeellisuudesta tulee myös panna merkille.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 606/2013 täydentää direktiiviä 2012/29/EU. Se liittyy yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroiseen tunnustamiseen Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Asetusta sovelletaan silloin, kun kansalaisen henki, ruumiillinen tai henkinen koskemattomuus, henkilökohtainen vapaus, turvallisuus tai seksuaalinen koskemattomuus ovat uhattuina. Pyrkimyksenä on estää kaikkinaisen sukupuoleen perustuva väkivalta tai lähisuhdeväkivalta, johon lukeutuvat fyysinen väkivalta, ahdistelu, seksuaalinen väkivalta, vainoaminen, uhkailu sekä muu epäsuora pakottaminen. Suojelutoimenpiteitä kohdistetaan kaikkiin edellä mainittujen tekojen uhreihin heidän sukupuolestaan riippumatta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 606/2013 edellyttää, että kansalaiset saavat yksityisoikeudellista oikeussuojaa tuomioistuinten päätösten mukaisesti siten, että yhden EU-jäsenvaltion tuomioistuimessa annettu päätös voidaan tunnustaa toisessa EU-jäsenvaltiossa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen avulla. Unionin yhteisellä oikeusalueella asuvalle luonnolliselle henkilölle tarjotaan suojelua, jota ylläpidetään ja jonka jatkuvuus

varmistetaan missä tahansa jäsenvaltiossa, johon suojattava henkilö matkustaa tai muuttaa asumaan. Tämä tarkoittaa, että vastaanottavat jäsenvaltiot tunnustavat alkuperäjäsenvaltion määräämät toimenpiteet ilman erityismenettelyjä. Tunnustamista ja täytäntöönpanoa sääntelee velvoittava unionin säädös, jota sovelletaan sellaisenaan.

Kaiken kaikkiaan 27 jäsenvaltion erilaiset oikeusperinteet muodostavat suuren haasteen siksi, että niiden eroavaisuuksien vuoksi uhrin suojelun taso voi laskea. Jos uhri esimerkiksi matkustaa jäsenvaltioon, jossa hänen kotivaltionsa myöntämää GPS-avustettua seurantaa ei voida enää tukea, voi hänen aikaisemmin nauttimansa suojelun taso heiketä. Tilanne huonontuu entisestään, mikäli täytäntöönpanovaltioilta puuttuvat omat kansalliset toimenpiteet. Euroopan jäsenvaltioiden rikosoikeudelliset määräykset sisältävät tiettyjä suosituksia. Suojelumääräysten tulisi olla saatavilla rikosprosessin kaikissa vaiheissa, niin oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, oikeudenkäynnin jälkeisessä vaiheessa, kuin ehdollisten vapauttamispäätösten yhteydessä. Suojelumääräyksiä olisi pääsääntöisesti harkittava sellaisissa tapauksissa, joissa väkivallan riski on olemassa. Lisäksi niiden sähköisen seurannan tulisi olla mahdollista ja sitä on harkittava asianmukaisesti vakavan väkivallan tapauksissa. Rikossuojelumääräysten rikkomisesta määrättävien seuraamusten on oltava tehokkaita ja varoittavia. (Van der Aa, Niemi, Sosa, Ferreira & Baldry 2015, 240-246.)

Istanbulin sopimukseksi kutsuttu Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta vuodelta 2011 sisältää useita naisten turvallisuuden parantamiseen liittyviä tavoitteita. Suomessa Istanbulin sopimus on saatettu kansallisesti voimaan vuonna 2015 ja lakimuutoksineen voimaan vuoden 2016 alusta lähtien. Sopimukseen on kirjattu, että sopimusosapuolten on toteutettava tarpeenmukaiset lainsäädäntö- tai muut toimet, jotta väkivallan parissa työskentelevät viranomaiset voivat riskien hallitsemiseksi ja turvallisuuden sekä tuen tarjoamiseksi uhrille arvioida väkivaltilanteiden vakavuutta, toistumisen vaaraa sekä väkivaltaan liittyvää kuolemanvaaraa. (53/2015.)

Istanbulin sopimus edellyttää, että naisia on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta perheväkivalta mukaan lukien. Ehkäisevä ja väkivallan vähentämiseen tähtäävä työ on osa tavoitetta, samoin kuin väkivallantekijöiden syytteeseen saattaminen. Naisten syrjimistä on estettävä laajalla rintamalla ja eri sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistettävä. Tarvitaan kattavat rakenteet, toiminnan perusteet sekä toimenpiteet, joilla perheväkivallan uhreina olevia naisia voidaan auttaa ja suojella. Perheväkivallan torjuntatyössä korostuu kansainvälinen yhteistyö. Sopimuksen tavoitteisiin kuuluu myös järjestöjen ja lainvalvontaviranomaisten tukeminen ja niiden tehokkaan yhteistyön sekä yhtenäisen lähestymistavan omaksumisen edistäminen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseksi. Yleissopimuksen tehokasta täytäntöönpanoa seurataan erityisen seurantajärjestelmän avulla. (53/2015.)

Aineellisoikeudellinen velvoittavuus sisältää vaatimuksen toimenpiteistä. Ihmisoikeuksien taakamiseksi on oltava lakeja ja säännöksiä, jotka ohjaavat poliisin väliintuloa, kieltävät väkivallan, toteuttavat vankilajärjestelyt sekä sisällyttävät Euroopan ihmisoikeussopimuksen säännöt käytössä oleviin menetelmiin ja lakeihin. Prosessioikeudelliset velvoitteet edellyttävät, että yksilöiden suojeleminen ja riittävät oikeussuojakeinot loukkauksille on varmistettu. Ne tarkoittavat esimerkiksi tehokasta rikostutkintaa sekä laajemmassa mittakaavassa valtion velvollisuutta toteuttaa rikoslakia varoittavalla ja tehokkaalla tavalla. Negatiiviset velvoitteet tarkoittavat sitä, että on olemassa oikeuksia, joilla rajoitetaan valtion vallankäyttöä. On huomion arvoista, että negatiivisten ja positiivisten velvoitteiden luonteissa on eroavaisuuksia, mutta niiden vaikutukset ovat kuitenkin joskus samat. (Akandji-Kombi 2007, 11 ja 16.)

Starmer (2001, 159) listaa viisi valtion positiivista velvoitetta seuraavasti. Valtion velvollisuutena on huolehtia kansallisista oikeudellisista puitteista, jotka suojaavat tehokkaasti Euroopan ihmisoikeussopimusta. Valtion on myös tuotettava tietoa ja ohjeistusta olennaisista EIS:n loukkauksista. Valtion velvollisuutena on reagoiminen oikeuksien loukkauksiin esimerkiksi tekemällä tehokasta tutkintaa. Yksilöille on tarjottava keinoja, joilla on mahdollista ehkäistä EIS:n oikeuksien rikkomuksia. Viimeisenä valtion velvollisuutena Starmer mainitsee EIS:n oikeusrikkomusten estämisen yksityisten henkilöiden välillä.

Karapuu (2011, 83-84) erittelee kolme velvoitetta, jotka ovat kunnioittamis-, suojaamis- ja toteuttamisvelvollisuus. Kunnioittamisvelvollisuus on negatiivinen, toisin sanoen passiivisluonteinen. Sen mukaan julkisella vallalla ei ole oikeutta rajoittaa perusoikeuksien toteutumista. Kaksi muuta velvollisuutta ovat positiivisia ja yhdessä niitä voidaan kutsua myös turvaamisvelvollisuudeksi. Suojaamisvelvollisuudessa keskeistä on, että valtion täytyy suojata yksilöitä siten, etteivät muiden yksilöiden pyrkimykset rajoita perusoikeuksia. Julkisella vallalla on samalla velvollisuus estää yksilöitä tekemästä loukkauksia. Toteuttamisvelvollisuus edellyttää, että valtio toimii aktiivisesti toteuttaakseen perusoikeuksien toteutumista käytännössä ja tosiasiallisesti, esimerkiksi ylläpitämällä turvakoteja.

4.3 Läheisväkivallan tilastointi

Suomessa useat eri viranomais- ja järjestötahot keräävät kansallista tilastotietoa läheisväkivallasta. Aromaa (2013) toteaa, etteivät eri toimijoiden laatimat väkivaltaa käsittelevät tilastot ole keskenään yhteneväisiä ja vertailukelpoisia, koska tilastointia tehdään kunkin ammattiryhmän omien tarvevaatimusten lähtökohdista. Esimerkkeinä mainittakoon, että siinä missä poliisi laskee yksittäisiä tapahtumia, syyttäjä laskee juttujen ja syytettyjen määriä. Tuomioistuimet laskevat syytettyjen lisäksi tuomittujen määriä, henkilöuhritutkimusten laskiessa uhriksi joutuneita henkilöitä. Väkivaltailmiö on kaikkia edellä mainittuja tilastoja yhdistävä tekijä, mutta toisistaan eroavat laskentasäännöt ja -yksiköt, tilastoinnissa käytetyt muuttujat sekä luokittelutavat vaikeuttavat tulkitsemista, minkä seurauksena tietojen hyödynnettävyys kärsii.

Aromaa (2013) painottaa, että väkivaltatilastojen vertailukelpoisuus on tärkeää, koska muutoin kokonaiskäsityksen muodostaminen väkivaltailmiöstä hankaloituu ja sen parissa toimivien tahojen välinen yhteistyö kärsii. On oleellista kyetä hahmottamaan, kuinka eri toimijoiden käsittelemä väkivalta suhtautuu toisiinsa, kun sen tiedetään näyttäytyvän viranomaisille eri tavoin. Mikäli väkivaltailmiötä halutaan arvioida uskottavalla tavalla, on kyettävä arvioimaan ”todellista” väkivaltaa.

Tilastokeskuksen tuottama rikos- ja pakkokeinotilasto kuuluu sekä Suomen viralliseen tilastoon (SVT) että Euroopan tilastojärjestelmään (ESS). Siinä kuvataan rikollisuutta koskevia alueellisia jakaumia ja poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen käyttämiä pakkokeinoja sekä niiden selvittämien rikosten määriä. Tilasto sisältää tietoa lähisuhdeväkivallasta ja ilmi tulleiden rikosten laadusta sekä määrästä. (Tilastokeskus 2015.) PolStat-järjestelmä on Poliisihallituksen ylläpitämä poliisin valtakunnallinen tulostietojärjestelmä. Sen sisältämät tiedot ovat peräisin useista eri tietojärjestelmistä, ja se palvelee sekä poliiseja että ulkopuolisia tiedontarvitsijoita. PolStat sisältää muun muassa rikostilastoja. (Poliisiammattikorkeakoulu 2019.)

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti julkaisee poliisin tilastotietojen pohjalta rikollisuustilanne-katsauksia ja väestökyselyiden perusteella kansallisia rikosuhritutkimuksia (Rikossentorjunta.fi 2019). Poliisi ja muut viranomaiset saavat tietoonsa niin sanottua ilmi rikollisuutta, joka on vain osa kaikista rikoksista. Viranomaisten ulottumattomiin jäävää rikollisuutta kutsutaan piilorikollisuudeksi. Väestöön kohdistettavien kyselytutkimusten avulla täydennetään viranomaistilastoja ja kartoitetaan kokonaisrikollisuuden määrää. (Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2018.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisee lähisuhdeväkivaltatilastoa, johon kootaan aiheeseen liittyvää julkaistua tilastotietoa. Tarkastelun kohteina ovat liittymäpinnat väestötutkimuksiin, lähisuhdeväkivallan takia viranomaisiin yhteyden ottaneisiin sekä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjattuihin henkilöihin. Tilastotietoa kerätään myös lähisuhdeväkivaltaan tarkoitettujen erityispalveluiden käyttäjien asiakasmääristä ja toimintamalleista, joita on kehitetty lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi. Tilastojen aineistot koostuvat kyselytutkimuksissa annetuista vastauksista, viranomaisten tietoon tulleesta lähisuhdeväkivallasta sekä palveluista, joista lähisuhdeväkivaltaa kokeneet ovat hakeneet apua. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

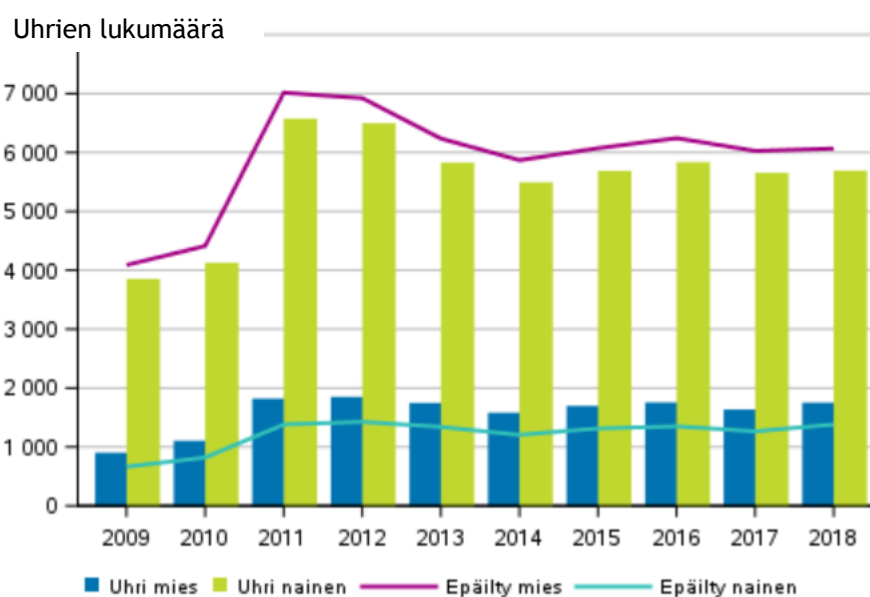
Piispa ja Heiskanen (2017, 68-69) toteavat Rantalaihoon (1998) ja Heiskaseen (2010) viitaten, että numerotietojen kerääminen väkivallan uhreista ja tekijöistä on tärkeää, mikäli ongelman vakavuutta halutaan tuoda poliittisten päättäjien ja kansalaisten tietoon. Tarvittavaan tietoon perustuvan toiminnan suunnitteleminen ja sen vaikuttavuuden arvioiminen tulee mahdollistaa. Palveluiden kehittämiseen ja voimavarojen oikeanlaiseen suuntaamiseen tarvitaan numerotietoa. Rationaalisen ja hallinnoivan hyvinvointivaltion tapana on ilmaista

numerotiedon avulla väkivalta-ilmionä tarkasteltavan sosiaalisen ongelman olemassaolo ja yhteiskunnallinen merkitys.

Piispa ja Heiskanen (2017, 69-70) muistuttavat, että viranomaisten asiakastiedot ovat toimintaperiaatteiden vaikuttavuuden arvioinnin lisäksi käytettävissä myös väkivallan aiheuttamien hallinnollisten kustannusten arvioimiseen. Tietojen säännöllinen kerääminen mahdollistaa toiminnan kehittymisen seurannan sekä kansainvälisten vertailujen tekemisen. Tilastokeskus julkaisee tilastoa poliisin tietoon tulleesta perheväkivallasta, joka perustuu sisäministeriön poliisin tutkinta- ja virka-apujärjestelmään. Poliisitilastot toimivat usein apuna rikollisuuden kehityksen kuvaamisessa, mihin ne ovat soveltuvia sikäli, kuin lait ja kirjaamistavat pysyvät muuttumattomina. Väestökyselyt ovat eräs tapa kerätä tietoa viranomaisten tietämättömiin jäävästä piilorikollisuudesta, olipa kyse väkivallasta tai muista rikostyypeistä.

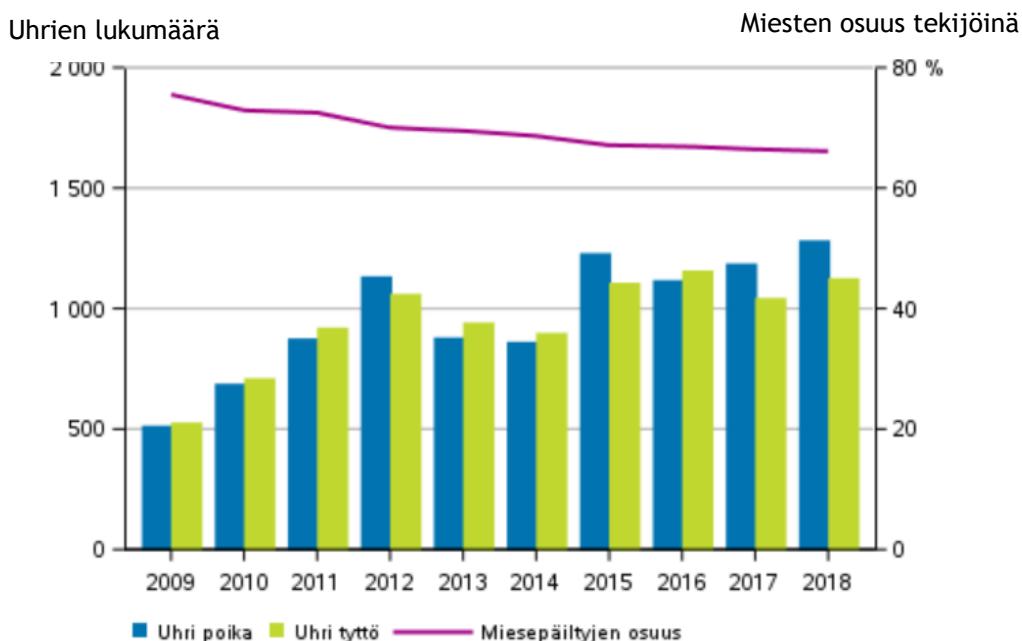
Tilastokeskus on selvittänyt vuoden 2018 viranomaisten tietoon tulleiden pari- ja lähisuhdeväkivallan rikosuhrien määrää. Lukemaksi on saatu 9900 uhria, mikä on 3,6 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna 2017. Aikuisiin kohdistuneista tapauksista puolet on ollut avio- tai avopuolisoiden välisiä. Täysi-ikäisistä uhreista 76,5 prosenttia on ollut naisia ja kaikista uhreista 24,4 prosenttia on ollut alle 18-vuotiaita. Miesten osuus kaikista epäillyistä on ollut 77,6 prosenttia. Edellä kuvatut luvut on laskettu viranomaisten tietoon tulleista tapauksista. Kaikki perhe- ja lähisuhdeväkivalta ei tule viranomaisten tietoon. (Tilastokeskus 2019a.)

Kuvioiden avulla voidaan hahmottaa läheisväkivaltaan liittyvää tilastotietoa. Tuoreimmasta, vuoden 2018 tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastosta voidaan nähdä lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden sukupuolten välinen jaottelu vuosilta 2009-2018. Kuviosta 1 näkyy, että vuonna 2009 on tilastoitu vähiten sekä nais- että miesuhreja, joita on ollut yhteensä alle 5000 ja vastaavasti vuosina 2011 ja 2012 heitä on tilastoitu eniten, kumpanakin vuonna hieman yli 8000 uhria. Vuosina 2013-2018 naisuhreja on ollut noin 5500-5900 ja samojen vuosien aikana miesuhreja on ollut noin 1500-1800. Kaikkina verrokkivuosina naisuhreja on ollut yli puolet miesuhreja enemmän. Vuonna 2009 epäiltyjen miesten määrä on ollut pienimmillään noin 4100 ja vuonna 2011 heitä on ollut eniten, yhteensä noin 7000 miestä. Vuosina 2013-2018 epäiltyjen miesten määrä on pysytellyt 6000:n tuntumassa. Vastaavasti vuonna 2009 epäiltyjä naisia on ollut vähiten, noin 1700 naista. (Tilastokeskus 2019a.)

Kuvio 1. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta uhrin sukupuolen mukaan, yli 18-vuotiaat uhrin, vuosina 2009-2018 (Tilastokeskus)

Vuosina 2011-2018 epäiltyjen naisten määrä on vaihdellut 1300-1500:n välillä. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2018 perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 2 400 on ollut alaikäisiä. Heidän määränsä kasvuun ovat vaikuttaneet osittain lainmuutokset. Vuonna 2011 alaikäisiin ja läheisiin kohdistuneet lievät pahoinpitelyt muuttuivat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. (Tilastokeskus 2019a.)

Kuvio 2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan alaikäiset uhrin lukumäärä ja miesten osuus tekijöinä vuosien 2009–2018 välillä (Tilastokeskus)

Vuonna 2015 lastensuojelulain muutos laajensi ilmoitusvelvollisuutta tapauksissa, joissa on aiheutta epäillä, että lapsen henkeen tai terveyteen on kohdistunut rikos. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuneet lähisuhdeväkivaltateot ovat 96 prosentissa tapauksista aikuisten tekemiä. Vuonna 2018 miesten osuus niistä on ollut 65 prosenttia. Vuonna 2009 vastaava osuus on ollut 75 prosenttia. Alle 18-vuotiaista uhreista 53,3 prosenttia on ollut poikia ja heistä alle 10-vuotiaita on ollut noin 60 prosenttia. Uhreista tyttöjä on yli 10-vuotiaissa yli 50 prosenttia ja yli 15-vuotiaissa yli 60 prosenttia. Kuvio 2 voidaan nähdä, että vuonna 2009 sekä tyttö- että poikauhreja on ollut vähiten, noin 500 kumpiakkin. Vuonna 2016 tyttöjä on ollut uhreina eniten, yhteensä noin 1100 ja vuonna 2018 poikia on ollut uhreina eniten, yhteensä noin 1300. Kuvioon on vedetty epäiltyjen miesten vuotuisia määriä kuvastava linja, josta näkyy, että suunta on ollut tasaisessa laskussa vuodesta 2009 vuoteen 2018. (Tilastokeskus 2019b.)

4.4 Uhrille ja yhteiskunnalle aiheutuvat seuraukset

Läheisväkivaltarikoksen seuraukset uhrille ovat moninaisia. Ne voidaan jakaa neljään kategoriaan, jotka ovat fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset. Joitakin edellä luetelluista voidaan havaita heti ja osa tulee ilmi vasta jälkikäteen. Välittömät heti ilmenevät seuraukset, kuten esimerkiksi fyysiset nähtävillä olevat vammat on helpompi tunnistaa, kuin välilliset seuraukset. Rikoksesta aiheutuvan mielipahan lisäksi uhri joutuu kokemaan jonkin asteisen kriisin, joka on omiaan aiheuttamaan sekä ahdistusta, avuttomuutta että pelkoa. Tästä huolimatta uhrin on kyettävä jatkamaan elämäänsä ja selviytymään arjen velvoitteista. (Hintikka 2017, 25-26.)

Ahola ja Ahola (2016, 60-61) kirjoittavat, että lähisuhteessa tapahtuva väkivalta synnyttää turvattomuudentunnetta ja voi kyseenalaistaa suhteen jatkamismahdollisuuden uhrin näkökulmasta. Pelko väkivallan uusiutumisesta heikentää keskinäisen luottamuksen rakentamista sekä ongelmien ja ristiriitojen käsittelemistä. Uhrin lisäksi väkivalta vahingoittaa tekijää, joka kokee monesti syyllisyyttä, häpeää ja itseinhoa. Läheisväkivaltatilanteiden paljastuttua lähipiirissä olevat ihmiset huolestuvat ja hekin saattavat kokea epätoivoisuutta ja neuvottomuutta, minkä lisäksi puuttuminen läheisten asioihin koetaan usein hankalaksi. Läheisväkivallan vaarallisuutta ja vahingollisuutta kuvastaa se, että väkivalta uusiutuu herkästi ja sillä on taipumus raaistua pidempään jatkuessaan. Kierteen katkaisemiseksi väkivallan läsnä olo on osattava havaita, se on otettava puheeksi ja siihen on puututtava aktiivisesti jo varhaisessa vaiheessa.

Uhrin kokema väkivalta vaikuttaa sekä alitajuisesti että yksilöllisesti ihmisen toimintakykyyn ja myöhempiin elämän vaiheisiin. Pitkään jatkuneesta väkivallasta voi seurata uhriutumista, mikä tarkoittaa, että väkivallasta tulee sen kohteelle ikään kuin normaalia. Kyseisellä tavalla vaurioitunut ihminen etsiytyy kerta toisensa jälkeen väkivaltaisiin suhteisiin ja pahimmillaan siirtää tuhoisan käyttäytymismallin omille jälkeläisilleen, jolloin väkivallan kierre jatkuu sukupolvelta toiselle. Uhrin inhimilliselle kärsimykselle ei voida määritellä hintaa, koska se perustuu aina subjektiiviseen, yksilölliseen kokemukseen, joka ei ole suoraan verrannollinen kenenkään toisen ihmisen kokemukseen.

Lapsen kokemaa väkivaltaa vanhempiensa tai muiden aikuisten taholta kutsutaan kaltoinkohteluksi, millä tarkoitetaan toimintaa, jolla lasta vahingoitetaan henkisesti tai fyysisesti. On erittäin tärkeää puuttua lapseen kohdistuvaan väkivaltaan jo varhaisessa vaiheessa. Näin toimimalla on mahdollista katkaista väkivaltakierre hyvissä ajoin ja ehkäistä ongelmia lisääntymästä ja pahenemasta. Lapselle vahinkoa aiheuttavia tekoja ovat sekä suoraan kohdistetut teot että tekemättä jättämiset. Kaltoinkohtelua on myös perheenjäsenten väliselle väkivallalle altistuminen, mikä kasvattaa lapsen riskiä joutua myöhemmin väkivallan kohteeksi. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019a.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa 2000-luvulla tapahtuneesta lähisuhteisten ihmisten keskinäisestä väkivallasta on alettu keskustella julkisuudessa näkyvämmän, mikä tarkoittaa samalla ilmiön paheksuttavuuden esiin nostamista. Läheisväkivalta aiheuttaa sekä uhrille, tekijälle että yhteisölle seurauksia. Se aiheuttaa kustannuksia väkivaltatilanteen osallisten lisäksi laajemmassa mittakaavassa koko yhteiskunnalle muun muassa terveydenhoito-, sosiaali-, oikeudenkäynti- työstä poissaolo-, vankeus-, vakuutus- ja verotuskuluina. Kustannusten kertaantumisen lisäksi lasku lankeaa myös muille, ei ainoastaan heille, jotka ovat olleet osallisina väkivallasta.

Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi ja Lozano (2005, 90-91) toteavat, että väkivallan uhrien lyhyistä ja pidempiaikaisista hoidoista aiheutuu merkittäviä taloudellisia kustannuksia, joita ovat

esimerkiksi sairaala-, lääkärikäynti- ja muiden terveystalveluiden välittömät menokulut. Tuottavuuden menetykset, uhrien vammat, väkivallan kokijan elämälaadun heikkeneminen ja enneaikaiset kuolemat ovat niin sanottuja välillisiä kustannuksia. Hallinnollisia kustannuksia ovat työstä poissaolot ja tuottavuuden lasku, sosiaalitoimen, sijaishoidon, koululaitokselle aiheutuvien sekä rikosprosesseihin liittyvät kustannukset.

4.5 Läheisväkivallan vähentäminen ja asiantuntijayhteistyö

Läheisväkivallan vähentäminen on rikostorjuntaa, jota tehdään yhteiskunnassa eri tasoilla ja monenlaisin keinoin. Torjunnan tasot voidaan jakaa kolmeen. Koko väestöön kohdistuvaan ennalta ehkäisevään toimintaan, eli primääripreventioon, kuuluu turvallisesta asuinympäristöstä, peruskoulutuksesta, -palveluista sekä valistustoiminnasta huolehtiminen. Sekundääripreventiolla pyritään ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumaan varhain joihinkin huolta aiheuttaviin riskiryhmiin tai -yksilöihin, kun ongelmallisuudet ovat vielä pieniä ja alkamaisillaan. Tertiääripreventio kohdentuu henkilöihin, jotka ovat syyllistyneet rikoksiin. Heille tarjotaan sellaisia tukitoimia, joilla pienennetään rikoksen uusimisen riskiä sekä järjestetään tukea, jonka avulla rikoksista jo tuomitut henkilöt integroituvat yhteiskuntaan. (Turvallisesti yhdessä 2016.)

Suomessa läheisväkivaltaturvallisuuatta koordinoivat ylimmällä tasolla oikeus-, sisä-, sosiaali- ja terveysministeriöt, joiden alaisia läheisväkivallan parissa toimivia valtakunnallisia viranomaisia ovat oikeus-, poliisi-, vankeinhoito-, sosiaali- sekä terveysviranomaiset. Paikallistasoisia toimijoita ovat aluehallintovirastot (AVI), kuntaliitot sekä terveyden ja hyvinvoinnin maakuntien laitokset. Alueellisesti toteutettavaa lähisuhdeväkivaltatyötä edustavat kolmannen sektorin järjestöjen palvelut. Keskeisillä läheisväkivaltatoimijoilla on omat erikseen määriteltyt vastualueensa, minkä lisäksi on käynnistetty läheisväkivallan vähentämiseen tähtäviä kansallisia toimintaohjelmia, -suunnitelmia sekä hankkeita. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on valtakunnallinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemisen koordinointi, minkä lisäksi se ohjaa rikosasioiden sovittelua. Kansallisena tavoitteena on vähentää suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvää väkivaltaa ja löytää useista eri hallinnonalojen toimenpiteistä koostuva väkivaltaa tehokkaasti ehkäisevä valtakunnallinen toimintamalli. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c.)

Aluehallintoviraston alueellisiin vastuisiin kuuluvat perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumisen edistäminen, peruspalvelujen saatavuuden sekä sisäisen turvallisuuden ja terveellisen elin- ja työympäristön kehittäminen. Sille kuuluvat myös lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtävät. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemistyössä aluehallintoviraston tehtävänä on seurata, miten lähisuhde- ja perheväkivaltaa kohtaavat kansalaiset saavat tarvitsemiaan lakisäätteisiä palveluita, onko niitä riittävästi ja toteutuuko ihmisten oikeusturva. (Aluehallintovirasto 2014.)

Kunnille ja niiden yhteistoiminta-alueille kehitetään kerran valtuustokaudella laadittujen toimintaohjelmien ja -suunnitelmien pohjalta lähisuhde- ja perheväkivallan tunnistamista, ehkäisevää yhteistoimintaa, puuttumisen keinoja sekä muita väkivaltatyöhön liittyviä palveluja. Toimintaohjelma ja -suunnitelma liitetään osaksi kuntien turvallisuus- ja hyvinvointiohjelmaa ja -kertomusta. Kehittämistarpeet huomioidaan kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa. Toimintaohjeissa otetaan kantaa siihen, kuinka väkivaltaa voidaan tunnistaa, ottaa puheeksi, kartoittaa, millaisiin toimiin on syytä ryhtyä sekä kenen luo asiakas ohjataan. Vastuu edellä mainituista toimenpiteistä ja palveluista on kunnilla kaikkien hallinnon alojen ollessa vastuussa väkivaltaan puuttumisesta. Kohteena on koko väestö, erityisen huomion kohdentuessa lapsiin, ikäihmisiin, vammaisiin sekä maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Monialaiset yhteistyöryhmät kootaan eri alojen väkivaltatyön asiantuntijoista. Vuonna 2012 sisäasiainministeriön hyväksymä kolmas sisäisen turvallisuuden ohjelma rikosten ja väkivallan ehkäisemiseksi alistettiin osaksi kuntien turvallisuusstrategiaa. Suomea sitouttavat Euroopan unionin lisäksi useat muut kansainväliset sopimukset, jotka toimivat alustoina väkivallan ehkäisyohjelmille. Näitä ovat esimerkiksi Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma ja Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Valtiovastuun väkivaltaan puuttumisen ohessa vastuullisia tahoja ovat myös yhteisöt ja yksittäiset ihmiset. Ammatillisen osaamisen ja yhteiskunnallisten voimavarojen yhdistäminen on tärkeää, koska mikään yksittäinen taho ei kykene itsenäisesti ja kattavasti takaamaan läheisväkivalta uhrin turvallisuutta. Nietola (2011, 21) toteaa Määttä (2007, 13-15) viitaten, että ehkäisevä työ ilmentää esimerkiksi verkostotyön toimivuutta, joka pyrkii sekä sektorirajoja ylittävään poikkihallinnolliseen yhteistyöhön että useamman toimijan väliseen yhteistyöhön. Kolmas sektori ja luonnolliset verkostot kuuluvat edellä mainittuihin. Kolmas sektori tuottaa suuren osan uhrien tukipalveluista.

Vuonna 2013 oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö aloittivat hankkeen nimeltä kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut, jonka tavoitteiksi asetettiin kansallisen strategian kehittäminen rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi. Hankkeen tavoitteina oli muun muassa kehittää kansainvälisten velvoitteiden ja suositusten toteutumista koordinoitusti sekä yleisiä ja erityisiä uhrien tukipalveluita, jotka huomioivat haavoittuvassa asemassa olevien uhrien erityistuen tarpeet. Hankkeen tiimoilta esitettiin ehdotus Suomessa käyttöön otettavasta rikosuhrimaksusta. (Kujala, Ruuskanen & Sarimo 2015, 5-6.)

Rikoksen uhrin tarpeet huomioon ottavien hyvien käytäntöjen kehittämistoimikunnan tekemiä ehdotuksia rikoksen uhrin aseman parantamiseksi olivat ministeriöiden työnjaon

tämentäminen uhriasioissa ja tukipalveluiden koordinoinnin kehittäminen. Muita ehdotuksia olivat tukipalveluiden tarjonnan saattaminen uhrien tarpeita paremmin vastaaviksi lisäämällä valtionrahoitusta, rikosuhrimaksun käyttöönotto sekä palvelusisältöjen kehittäminen. Uhridirektiivin vaatimusten mukainen uhrin oikeuksien turvaaminen ehdotettiin toteutettavaksi kehittämällä hyviä käytäntöjä ja menettelytapoja, joissa painopisteenä on erityisen huomion kiinnittäminen uhrien erityistarpeisiin. Olennaisina asioina nostettiin esiin uhreille suunnattu viestintä, viranomaisten keskinäinen viestintä, uhrien ohjaaminen tarpeellisiin tukipalveluihin, sensitiivinen kohtelu ja uhrien suojeleminen. Koulutuksen järjestämisen, ohjeistuksen sekä moniammatillisen yhteistyön keinoin haluttiin varmistaa riittävä osaamisen taso. (Kujala, Ruuskanen & Sarimo 2015, 6.)

Laki rikosuhrimaksusta (L669/2015) tuli voimaan vuonna 2016. Rikoksentehtäjiltä peritään 40-80 euron suuruinen maksu, riippuen rikollisesta teosta säädetyn rangaistuksen pituudesta. Rikosuhrimaksun määrääminen tapahtuu rikosasian käsittelyn yhteydessä. Tuomioistuimien voi määrätä maksun rangaistuksen tuomitsemisen, syyttäjän rangaistusmääräyksen ja poliisi sakkomenettelyn yhteydessä.

Suomessa Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE) on laatinut Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman vuosille 2018-2021. Istanbulin sopimuksen yhteensovittamiselimenä toimiva toimikunta on kohdentanut yhteensä 46 kiireellisimmäksi priorisoitua toimenpidettä eri hallinnonaloille. (Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta 2017, 12.) Vuonna 2016 oikeusministeriö julkaisi ehdotuksen rikoksen uhrin tiedonsaannin edistämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli tuottaa sisältö uhreille sekä muille kansalaisille suunnattavaa viranomaisviestintää varten, teeman ollessa uhrin oikeudet ja tukipalvelut. Ehdotuksen keskiössä ovat viranomaisten välinen tiedonkulku, uhrin tiedonsaantioikeudet sekä viranomaisten velvoitteet. Työryhmä on listannut seuraavia tavoitteita. Uhrien oikeuksista tiedottavat esitteet ja lomakkeet on tarpeellista uusia, minkä lisäksi kansalaisille ja uhreille on mahdollistettava kyseiseen tietoon pääsy sähköisesti. Muita tavoitteita ovat tukipalveluihin ohjaamisen tehostaminen viranomaistyöskentelyssä, uhrin tarpeiden parempi huomioiminen tuomioistuinten kutsuissa ja järjestelyissä sekä viranomaisten uhrisensitiivisen viestinnän koulutus. Edellisten lisäksi on panostettava tietojärjestelmien tehostamiseen viranomaisten välisen tiedonkulun parantamiseksi. (Sarimo & Salmi 2016, 5.)

Asiantuntijayhteistyö kuvastaa joustavaa ja keskinäistä luottamusta tavoittelevaa epämuodollista yhteistyön organisoitumismuotoa, jossa suurin painoarvo on prosesseilla, toimijoiden välisillä suhteilla sekä vuorovaikutuksella. Nietola (2011, 37) jatkaa Keisalaan (2006) viitaten, että lähisuhdeväkivallan moniulotteisuus tekee verkostoitumisesta tehokkaimman työtavan ongelmaan puuttumisessa. Åberg ja Kjällman (2017, 211) kirjoittavat, että kansainvälisen uhrityön merkitys korostuu käytännössä tehtävän uhrien auttamis- ja vaikuttamistyön lisäksi

myös tutkimuksen kehittämisessä. Kansainvälisiä tukijoita ovat Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan Unioni, Euroopan neuvosto sekä tietyt valtiojohtoiset ohjelmat ja yhteistyöelimet.

Oikeusministeriö on vuoden 2019 huhtikuussa pyytänyt yhteensä 58 läheisväkivallan parissa toimivalta taholta lausuntoa lähestymiskiellon valvonnan tehostamista käsittelevästä arviomuistiosta jatkokehittämistä varten. Annettuja lausuntoja on saapunut yhteensä 36 kappaletta. Lausunnonantajilta on pyydetty arvioita lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käytännön toteuttamistavoista, rikoslainsäädännön muutostarpeista sekä muista keinoista, joita tulisi kehittää lähestymiskiellolla suojatun turvaamiseksi. (Lausuntopalvelu.fi 2019.)

4.6 Uhrien tukeminen ja keskeiset toimijat

Suomessa tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa asuvalla henkilöllä on tarvittaessa oikeus saada oikeusapua valtion varoista, mikäli hän ei kykene taloudellisesti itse suoriutumaan asiansa hoitamisen vaatimista kustannuksista. Oikeusapua nauttiva henkilö saa oikeudellista neuvontaa, tarpeelliset toimenpiteet, avustajan tuomioistuinkäsittelyyn ja muussa viranomaisessa asioimiseen sekä vapautuksen lain säätämisestä käsittelemisistä. (L257/2002.) Tuomioistuin on velvoitettu määräämään alaikäiselle asianosaiselle edunvalvoja esitutkintaa varten, mikäli on oletettavissa, etteivät huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja voi puolueettomalla tavalla valvoa lapsen tai nuoren edun toteutumista. Menettelystä aiheutuvat kulut ja edunvalvojan palkkio kustannetaan valtion varoista. (L805/2011.)

Suomessa läheisväkivaltarikoksen uhria tuetaan rikosprosessin eri vaiheissa ja myös sen ulkopuolella väkivaltakokemuksista selviytymisessä. Poliisi-, oikeus- sosiaali- ja terveystuomaiset suorittavat heille määrätyt lakisääteiset tehtävät, jotka tähtäävät uhrin auttamiseen. Viranomaisten velvollisuuksiin kuuluu muun muassa informoida ja ohjata uhri kolmannen sektorin palveluiden pariin. Näin varmistetaan uhrin välitön tuen saanti, joka voi olla esimerkiksi turvakotipaikan järjestyminen akuutin väkivallan uhatessa. Läheisväkivallan uhreja palvelevien viranomaisten ja järjestöjen työskentelyä varten on kehitetty kaikenikäisten uhrien auttamiseen tähtääviä menetelmiä.

Kjällman ja Rossinen (2017, 157) luettelevat uhrin tukemista ja selviytymistä Suomessa tukevia sekä neuvontaa antavia tahoja. Poliisin neuvontapalveluita on saatavilla aina, kun asiakas ja poliisi kohtaavat toisensa, niin yleisillä kuin yksityisillä paikoilla. Ohjeistusta jaetaan myös kansalaisen tehdessä poliisiasemalla rikosilmoitusta ja esitutkinnan aikana, esimerkiksi kuulustelun yhteydessä. Tuomioistuinten käräjäsihteereillä, syyttäjillä ja haastemiehillä on velvollisuutensa neuvua kansalaisia samoin kuin oikeusaputoimistoilla, yksityisillä asianajajilla sekä lakimiehillä. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisista etenkin päivystykset ja lastensuojelu ovat aktiivisia läheisväkivaltauhrien auttamisessa. Koulu- ja nuorisotoimi tekevät

lasten ja heidän vanhempiensa parissa oman osuutensa neuvonnasta, turvakotien tilapäisesti majoittaessa vakavan ja välittömän väkivallan uhan alla olevia asiakkaita.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) järjestää Suomessa saatavilla olevat turvakotipalvelut. Myös palveluverkoston koordinointi ja kehittäminen ovat THL:n vastuulla. Turvakotipalveluista pyritään tekemään valtakunnallisesti laadukkaita ja kokonaisvaltaisia. Asiakkaille tarjotut palvelut ovat välitön kriisiapu, ympärivuorokautinen turvattu asuminen sekä akuuttitilanteisiin liittyvä psykososiaalinen tuki, neuvonta ja ohjaus. Ensisijaiset kohderyhmät ovat lähisuhdeväkivallan uhrin, sen pelossa elävät ihmiset sekä perheet. Turvakotipalveluita on tarjolla koko maassa ja ne ovat asiakkaille ilmaisia. Asiakkaat voivat halutessaan pysytellä nimettöminä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019e.)

Valtakunnallinen lastensuojelujärjestö Ensi- ja turvakotien liitto tukee vaikeissa oloissa eläviä ja turvattomuutta kokevia lapsia perheineen. Painopistealueena on perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019a.) Lähisuhdeväkivaltatyön yksikkö tarjoaa maksutonta keskusteluapua yli kuntarajojen. Läheisväkivallan uhrin ja tekijän ikään ja sukupuoleen katsomatta voivat saada tukea lähisuhdeväkivaltatyön yksiköstä siten, että koko perhettä pyritään auttamaan. Työskentelyn tavoitteena on saada asiakas tunnistamaan väkivalta, saada se loppumaan sekä löytää keinoja väkivaltakokemuksesta selviytymiseen. (Pääkaupungin turvakoti ry. 2019.)

Rikosuhripäivystys (RIKU) tuottaa tukipalveluita, joilla parannetaan rikoksen uhrin, hänen läheistensä sekä rikosasian todistajien asemaa (Rikosuhripäivystys 2019a). Rikosuhripäivystyksen palveluita ovat käytännön neuvot ja henkinen tuki. Uhria ohjataan toimimaan siten, että hänen oikeutensa toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi tuetaan rikoskokemuksesta selviytymistä. (Rikosuhripäivystys 2019b.)

Sovittelutoiminnan ylin valvova taho on sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa sovittelutoiminnan järjestämisestä koko maassa. Läheisväkivallan sovittelu koskee väkivaltaa sisältäviä rikoksia, joissa rikoksen uhrina on tekijän puoliso, lapsi, vanhempi tai muu heihin rinnastettava läheinen. (L1015/2005.) Rikoslaisissa rikosnimikkeet on määritelty niitä kuvaavien tunnusmerkistöjen mukaan. Tyypillisiä läheisväkivaltarikoksia ovat esimerkiksi pahoinpitelyiden eri muodot, laitton uhkaus, kotirauhan rikkominen, lähestymiskiellon rikkominen sekä vainoaminen. (L39/1889.)

Sovittelun järjestämisen edellytyksenä on, että kaikki asianosaiset mukaan lukien alaikäiset, antavat henkilökohtaisen suostumuksensa. Vain ja ainoastaan poliisin tai syyttäjän aloitteesta tapahtuva asiakkaille vapaaehtoinen lähisuhdeväkivallan sovittelu kulkee rikosprosessin rinnalla. Syyttäjä päättää rikosasian syytteesen panosta tai syyttämättä jättämisestä riippumatta siitä, mihin lopputulokseen sovittelussa on päädytty. (L1015/2005.)

Poliisihallitus on vuonna 2018 antanut ohjeen rikoksen uhrin ohjaamisesta ja rikosasioiden sovittelusta. Ohjeessa on käsitelty kattavasti muun muassa rikosasian asianosaisten kohtaamista ja ohjaamista, esitutkintaperiaatteita, oikeudenkäyntiavustajan, tukihenkilön sekä edunvalvojan käyttöä. Edellisten lisäksi keskeisiä asioita ovat olleet asianomistajan suojelutarpeen määrittäminen, auttavat tahot, sovittelumenettely ja sen merkitys rikosprosessissa. (Poliisihallitus 2018.)

Reinboth (2019) kirjoittaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lähisuhdeväkivallan sovittelu-raportin tuloksista, jotka koostuvat noin 50 taholta kerätystä lausunnoista. Työryhmän selvittämänä lopputulemana on, että lähisuhdeväkivallan sovittelua voidaan jatkaa tulevaisuudessa, vaikkei se täysin ongelmaton olekaan. Oikeusministeriö suosittaa lausunnossaan, että työryhmän tulisi vastata kysymykseen, joka koskee lain muutostarpeita, koska nykyisessä sovittelumenetelmässä on uhrin aseman kannalta epäkohtaisuuksia. Joissain tapauksissa uhrin edun ja oikeusturvan toteutuminen on ollut kyseenalaista. Amnesty puolestaan totesi, että sovittelulla on voinut olla uhrin hyvinvointiin ja turvallisuuteen kielteinen vaikutus, eikä toivottuun tulokseen ole kaikissa tapauksissa päästy. Ihmisoikeussopimusten edellyttämä tekijän rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen voi jäädä sovittelun rinnalla lapsipuolen asemaan, millä Amnesty viittaa teon rankaisematta jäämiseen. Raportin mukaan sovittelu on lisääntynyt Suomessa ja kaiken kaikkiaan 20-30 prosenttia lähisuhdeväkivallasta ohjautuu sovitteluun. (Reinboth 2019.)

Lyömätön linja Espoossa -yhdistys totesi lausunnossaan, että rikosten näkeminen osapuolten konflikteina voi sisältää ajatuksen, että lähisuhdeväkivallassa on kyse vuorovaikutuksen ongelmasta, joka voidaan ratkaista sovittelulla. Tällöin osa vastuusta saattaa siirtyä väkivallan uhrille, vaikka tekijän kuuluu olla vastuussa väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Ensi- ja turvakotien liitto kommentoi, että pitkäkestoisen väkivallan osapuolet eivät ole aina tasavertaisia. Vahingoittavalla osapuolella voi olla enemmän valtaa suhteessa uhriin, mikä on saattanut puolestaan lisätä esimerkiksi vainoa. Tukikeskus Varjo oli sitä mieltä, että eron jälkeinen vaino saattaa jopa kiihtyä väkivallan sovittelemisen jälkeen. Useat sovittelutoimistot näkivät läheisväkivallan sovittelemisen hyödyllisenä vaihtoehtona ja hyvin toimiessaan kansalaisille on etua laadukkaasta ja yhdenvertaisesta palvelusta. (Reinboth 2019.)

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan onnistuneet käytännön kokemukset puhuvat puolestaan. Sovittelu on kyennyt ohjaamaan osapuolet sellaisten tukitoimien pariin, jotka jäisivät muuten rikosprosessin ulkopuolelle. Miesjärjestöjen keskusliitto toteaa, että parhaimmillaan sovittelu ehkäisee väkivallan uusiutumista sekä rohkaisee asiakkaita ottamaan apua vastaan kokemuksen käsittelemiseksi. Miessakit-järjestön kantana on, että väkivaltaisten toimintatapojen purkaminen suhteessa voi olla sovittelun keinoin oikeuskäsittelyä hedelmällisempää. Sovittelu voidaan myös kokea helpommaksi ja halvemaksi tavaksi suhteen jatkumisen

kannalta, minkä lisäksi se on mahdollista toteuttaa oikeusprosessia nopeammin ja näin ollen osapuolet pääsevät kivuttomammin jatkamaan elämäänsä. (Reinboth 2019.)

Vuonna 2015 sisäministeriön asettaman rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn kehittämisen työryhmän tehtävänä on ollut laatia rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirja, joka on julkaistu vuonna 2016. Työryhmän selvitys- ja kehittämistyön lähtökohtana on ollut uhridirektiivi, ja sitä seurannut kansallisen lainsäädännön uudistaminen sekä tarve kehittää rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyä rikosprosessin eri vaiheissa. Käsikirjassa on todettu uhridirektiivin edellyttävän, että uhreja kohtaaville viranomaisille annetaan sekä yleistä että erityiskoulutusta. Kunkin viranomaisen koulutuksen taso määräytyy sen mukaan, millaista kontaktia uhriin viranhoito edellyttää. Kohderyhmiä ovat esitutkintaviranomaiset, syyttäjät sekä tuomioistuinten henkilökunta. Koulutuksen avulla saavutettavia asioita ovat parempi valmius tunnistaa uhri, tietoisuuden lisääminen uhrien tarpeista ja ammattitaitoisen, puolueettoman, syrjimättömän sekä uhria kunnioittavan kohtelun varmistaminen. Uhrin henkilökohtaisen suojelutarpeen määrittämistä tekevät virkamiehet saavat erityiskoulutuksen. Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirja on tarkoitettu virkamiehille oppaaksi arjen työtilanteisiin. (Sisäministeriö 2016.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on kehittänyt lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintamallit väkivallan tunnistamiseksi. Malliin sisältyvät väkivallan puheeksi ottaminen, asiakkaan tilanteen kartoittaminen sekä avun piiriin ohjaaminen. Trappan-toimintamalli on kehitetty väkivaltaisessa ympäristössä olleiden lasten auttamiseen. Tapahtunut väkivalta sanoitetaan lapselle portaittain ja hänelle luodaan selviytymismalli sekä suunnitelma, kuinka toimia väkivaltatilanteen uusiutuessa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Englannissa kehitetty Marak-toimintamalli on tarkoitettu vakavan parisuhdeväkivallan uhrin auttamiseksi. Monialainen poliisin, sosiaalityön, päihde- ja mielenterveyspalveluiden, turvakodin, rikosuhripäivystyksen, terveyspalveluiden sekä seurakunnan ammattilaisista koostuva työryhmä suunnittelee väkivallan uhrille tukitoimenpiteitä, joiden toteutumista ja riittävyttä MARAK-työryhmä seuraa säännöllisissä jatkopalaverissa. Toiminta perustuu uhrin omaan suostumukseen, ollen vapaaehtoista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Oikeusministeriön arviomuistiossa lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi todetaan, että hyvin toimivaksi koettu MARAK toimii tällä hetkellä Suomessa 35 paikkakunnalla (Piispa & Hyppönen 2019, 32).

Esimerkkinä kansainvälisestä käytännöstä oikeusministeriön muistiossa mainitaan Skotlannissa käytössä oleva toimintamalli, jossa poliisi ja sosiaaliviranomainen tai päihdetyöntekijä tekevät akuutin väkivaltatilanteen jälkeen kotivierailun uhrin kotiin. Poliisin väkivaltauyksikössä turvasuunnittelusta vastaa erikseen nimetty poliisi ja lähestymiskieltojen hakemisen tukeminen on aktiivista. Uhreille annettujen turvalaitteiden hälytyksiin reagoiminen on poliisissa

priorisoitu. Lisäksi läheisväkivaltarikokset tutkitaan huolellisesti, minkä osaltaan mahdollistaa Suomea parempi poliisin resursointi. Eräs ehdotus Suomessa asuvien uhrien turvallisuuden parantamiseksi on turvalaitteiden, kuten esimerkiksi sähköisen valvonnan toteuttaminen, minkä lisäksi myös fyysistä rakenneturvallisuutta voitaisiin lisätä. (Piispa & Hyppönen 2019, 32-33.)

4.7 Tekijän toimintaan puuttuminen ja toimenpiteet

Viranomaisten ja työntekijöiden velvollisuuksiin kuuluu läheisväkivaltaa käyttävän henkilön toimintaan puuttuminen ja väkivaltaan reagoiminen. Asian puheeksi ottaminen ja väkivallasta kysyminen ovat sellaisia intervention keinoja, joilla niin tekijää kuin kokijaa voidaan tukea. Väkivallan käyttäjä täytyy havahduttaa ymmärtämään, millaisia vaikutuksia ja seurauksia hänen toiminnastaan on. Aihe-alueesta keskusteleminen turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmasta voi madaltaa tekijän kynnystä puhua itse ongelmasta. Varhaisesta väliintulosta on useita hyötyjä, esimerkiksi vakavien vahinkojen ehkäiseminen, yksilöiden ja perheiden pelastaminen kärsimykseltä sekä yhteiskunnan resurssien säästäminen. Vastuullisten toimijoiden näkökulmasta katsottuna voidaan puhua ammatillisesta ja ammattieettisestä toiminnasta. Väkivaltatyössä on alan ammattilaiselle tai asiantuntijalle omat haasteensa, sillä väkivallan kuunteleminen voi olla raskasta sekä aiheuttaa hyvinkin ristiriitaisia tunteita. Asiantuntijuu-teen kuuluu kyky tunnistaa läheisväkivaltaan liittyvät stereotyyppit ja asenteet, joilla on vaikutusta asiakkaan kohtaamiseen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019b.)

Sisäministeriön poliisiosaston vuonna 2018 antamassa lausunnossa rikoslain viimeaikaista kehitystä ja tulevia kehitystarpeita koskevassa arviomuistiossa on otettu kantaa muun muassa väkivaltarikokseen syyllistyneen rangaistavuuteen ja kuntouttamiseen. Kertaalleen läheisväkivallasta tuomitun henkilön riski jatkaa väkivaltaista käyttäytymistä kasvaa, minkä vuoksi valvonnan tarve tulee huomioida erikseen. Poliisiosaston käsityksenä on, että ehdollista vankeutta voitaisiin tehostaa valvonnalla ja yhdyskuntapalvelulla. Kansallista rikosentorjuntaa tukevinä toimenpiteinä nähdään vankeuden- tai vapaudenaikaisen kuntouttamisen ohjelmien tukeminen, yhtenäisyys sekä valtakunnallinen käytettävyys. (Sisäministeriö 2018b.)

Oikeusministeriön arviomuistiossa lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi esitetään seitsemän erilaista kehittämistä läheisväkivallan vähentämiseksi ja osallisten tukemiseksi. Näitä ovat sosiaalipalveluiden paremman saatavuuden varmistaminen ja väkivallan tekijän ohjaaminen tukipalveluihin, kuten ”Katkaise väkivalta -toimintamallin” pariin, joka on väkivallan katkaisuohtelma. Poliisi toimii tekijän yhteystietojen välittäjänä katkaisuohtelmaan, josta otetaan yhteyttä asiakkaaseen palveluiden tarjoamiseksi. Yksi kehittämissuhteista liittyy lainsäädännön muuttamiseen siten, että se velvoittaisi väkivallan tekijän osallistumaan katkaisuohtelmiin tai muihin tarpeelliseksi arvioituihin tukimuotoihin. (Piispa & Hyppönen 2019, 32.)

Poliisi tekee yhteistyötä väkivallan katkaisua toteuttavien toimijoiden kanssa uusintarikollisuuden estämiseksi ja psykososiaalisen tuen tarjoamiseksi palveluita tarvitsevalle. Tarvittavat toimintaperiaatteet ja yhteistyömallit luodaan ja niiden pohjalta työntekijöiltä odotetaan sovitun mukaista toimintaa. Mallin toimintaperiaatteiden mukaisesti väkivallan tekijä asetetaan vastuuseen väkivallan käytöstä ja hänet sitoutetaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Vahingollinen käyttäytyminen katkaistaan ja ehkäistään väkivallan uusiutuminen. Tekijälle tehdään selväksi, että väkivalta parisuhteessa on rikos, josta seuraa rangaistus. Syyte nostetaan, vaikka asiakas olisi osallistunut väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Lisäksi läheisväkivallan sovittelemista rajataan. (Hyvärinen & Hautamäki 2013, 8.) Läheisväkivallan vähentämiseen tähtäviä ja väkivallan osallisia tukevia palveluita antaa lähisuhdeväkivaltatyön yksikkö, jonne poliisi ohjaa aktiivisesti asiakkaitaan. Lyömätön linja tarjoaa keskusteluapua uhreina tai tekijöinä oleville miehille.

Maria Akatemia ry tekee Demeter-työtä, jolla tuetaan väkivaltaisesti käyttäytyviä tai asiasta huolissaan olevia naisia. Työssä korostuu jokaisen läheisväkivallan osapuolen avunsaannin tärkeys, sukupuoleen katsomatta. Väkivallan ylisukupolvinen kierre huomioidaan ja se pyritään katkaisemaan. Valtakunnallinen Avoin linja -puhelinpäivystys ottaa vastaan puheluita, minkä jälkeen asiakas ohjautuu yksilökeskusteluun sekä asiantuntijavetoiseen vertaisryhmään. (Väestöliitto 2019.)

Läheisväkivallan osallisilla esiintyy jossain määrin päihteiden väärinkäyttöä. Päihdeongelmat vaikeuttavat ihmissuhteita, jolloin myös riski käyttää väkivaltaa kasvaa. Läheisväkivaltatyön ohessa päihdeongelmallisille tarjotaan päihdepalveluja. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi niiden kehittämistä, lainsäädännön valmistelua sekä uudistusten toteuttamista. Saatavilla on muun muassa päihdeettömyyttä tukevia ja ongelmakäytön haittoja vähentäviä sosiaalipalveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b.)

5 Lähestymiskielto Suomessa

Vuonna 1999 Suomessa astui voimaan Laki lähestymiskiellosta (L898/1998), jonka tehokkuudesta käydään yhteiskunnallista keskustelua. Käyttökokemuksia lähestymiskiellon toimivuudesta ja vaikuttavuudesta uhraturvallisuuden parantajana on kertynyt jo 20 vuoden ajalta. Tilastotiedon pohjalta on mahdollista tutkia paljonko ja millaisia kieltoja on määrätty sekä minkä verran ilmi tulleita lähestymiskiellon rikkomisia on tapahtunut. Näiden lukujen valossa voidaan saada jonkinlainen käsitys lähestymiskiellon käytettävyydestä ja toimivuudesta.

5.1 Lähestymiskiellon päätyypit

Lähestymiskieltoasioissa toimivaltainen viranomaislainen on käräjäoikeus. Lähestymiskielto voidaan määrätä perusmuotoisena tai perheen sisäisenä. Perusmuotoisena määrättävä lähestymiskielto edellyttää, että suojattavan henki, terveys, vapaus tai rauha ovat rikoksen tai sen uhan alaisina. Vakavan häirinnän kohteeksi joutunutta henkilöä voidaan myös suojata

lähestymiskiellolla. Perheen sisäinen lähestymiskiello voi tulla kyseeseen, mikäli lähestymiskiellon edellytykset täyttyvät ja osallisten pysyvä asuinpaikka on sama. Lähestymiskiellon laajennettu muoto tarkoittaa, että kieltoon määrättävä henkilö ei saa oleskella lähellä suojattavan kotia, loma-asuntoa, työpaikkaa tai muuta erikseen määriteltäisiin rinnastettavaa oleskelupaikkaa. (L898/1998.) Perheen sisäistä lähestymiskielloa määrättäessä käräjäoikeuden ratkaisussa on yksilöitävä mistä asunnosta on kyse ja kuinka sieltä poistumaan määrätty henkilö saa henkilökohtaiset tavarat mukaansa. Tarvittaessa on ohjeistettava sellaisista auttavista tahoista, jotka opastavat kieltoon määrättyä asumisen järjestämisessä lähestymiskiellon voimassaolon aikana. (L711/2004.)

Lähestymiskiellon maksimikesto on yksi vuosi ja perheen sisäisen lähestymiskiellon maksimikesto on vastaavasti kolme kuukautta. Lähestymiskiellon uudelleen määräämisen enimmäispituus on kaksi vuotta, kun perheen sisäisen lähestymiskiellon osalta se pysyy jatkuessaankin enintään kolmen kuukauden mittaisena. Lähestymiskiellon noudattamisen valvominen on poliisin vastuulla, joka on viranomaisena oikeutettu käyttämään pakkokeinoja, mikäli kieltoa rikotaan. Rikoslaisissa säädetään lähestymiskiellon rikkomisen rangaistavuudesta, asteikon ollessa sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Poliisi on velvollinen lähestymiskiellon määräämisen jälkeen arvioimaan sen hetkistä uhriin kohdistuvaa uhkaa ja antamaan uhrille apua ja ohjausta turvakoti- sekä sosiaalipalveluiden löytämiseksi ja saamiseksi. (L898/1998.)

5.2 Väliaikainen lähestymiskiello

Sekä tuomioistuimien että pidättämiseen oikeutettu virkamies päättävät väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Kiellon välitön antaminen viranomaisen toimesta on ajankohtaista tilanteessa, jossa henkilön suojan tarve on ilmeinen tai kiellolla suojattava pelkää kieltoon määrättävää henkilöä tai hän ei muusta syystä kykene hakemaan kieltoa itse. Pidättämiseen oikeutettu virkamies on lain nojalla velvoitettu määräämään väliaikainen lähestymiskiello aina, kun tarve siihen on olemassa. Käräjäoikeuden on käsiteltävä väliaikainen lähestymiskieltoasia viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua siitä, kun virkamies on väliaikaisen lähestymiskiellon määrännyt. Väliaikainen lähestymiskiellon määräämisen ja lähestymiskiellon määräämisen edellytykset ovat yhteneväiset. Tuomioistuimen määräyksellä kielto tulee pääsääntöisesti heti voimaan. (L898/1998.)

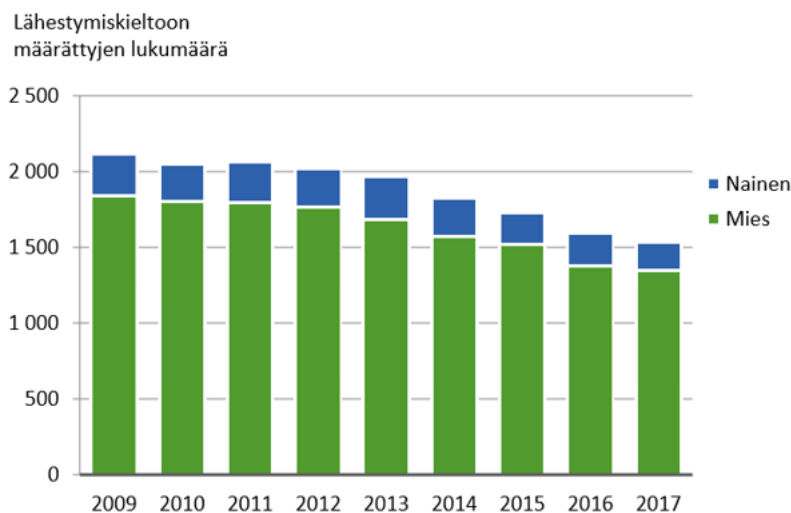
Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmän taulukosta 1 vuosilta 2009-2018 käyvät ilmi Suomen käräjäoikeuksissa käsiteltyjen lähestymiskieltoasioiden vuotuiset määrät. Poikkeusvuotta 2012 lukuun ottamatta käsittelyyn johtaneiden lähestymiskiellojen määrä on ollut vuosittain laskusuuntainen, vuoden 2009 huippulukeman ollessa 1511 ja vuoden 2018 pienimmän lukeman ollessa 934. Kyseisellä aikajanelalla käräjäoikeuksien hylkäämien lähestymiskieltoasioiden määrä on pysytellyt 229:n ja 412:sta välillä. Kaiken kaikkiaan käsiteltyjä ja hylättyjä lähestymiskieltoasioita on ollut eniten vuonna 2009, yhteensä 3239 kappaletta ja

vähiten vuonna 2018, yhteensä 2063 kappaletta. Kokonaismäärän voidaan todeta vähentyneen huippuvuodesta yli tuhannella vuoteen 2018 mennessä. (Piispa & Hyppönen 2019, 14.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hyväksytty	1511	1406	1384	1440	1352	1292	1221	1176	1056	934
Hylätty	344	365	393	325	389	368	412	303	294	229
Muu ratkaisu	1384	1295	1230	1197	1335	1236	1396	1114	1013	900
Yhteensä	3239	3066	3007	2962	3076	2896	3029	2593	2363	2063

Taulukko 1. Käräjäoikeuksissa käsitellyt lähestymiskiellot vuosina 2009-2018 (Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmä)

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston kuviosta 3 on nähtävissä käräjäoikeuksien määrämien lähestymiskiellojen ja poliisin määrämien väliaikaisten lähestymiskiellojen lukumäärät yhdistettyinä lukuina. Vuosina 2009-2017 lähestymiskieltoon määrättyjen miesten lukumäärä on vähentynyt tasaisesti. Naisten lukumäärä on vaihdellut vuosittain noin 160-250:n välillä ja miesten vastaavasti 1300-1800:n välillä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Kuvio 3. Lähestymiskieltoon määrätty henkilöt vuosina 2009-2017 (Tilastokeskus)

Vuonna 2009 määrättyjä henkilöitä on ollut eniten, yhteensä yli 2000, kun taas vuonna 2017 heitä on ollut vähiten, yhteensä 1534. Vuonna 2017 kaikista lähestymiskielloista 87,7 prosenttia on määrätty miehille, kun taas lähestymiskiellolla suojattuja naisia on ollut 69,3 prosenttia. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastojen tietojen mukaan vuonna 2018 määrättyjen lähestymiskiellojen määrä on ollut 1300, mikä tarkoittaa, että vuodesta 2017 laskua on tapahtunut 14,7 prosenttia ja vuodesta 2016 laskua on tapahtunut 17,7 prosenttia. (Tilastokeskus 2019b.)

5.3 Lähestymiskieltojen rikkominen

Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmän taulukosta 2 vuosilta 2011-2017 on nähtävissä, että vuonna 2017 käräjäoikeudet käsittelivät yhteensä 124 lähestymiskiellon rikkomisasiä. Se on tilaston alhaisin vuotuinen määrä. Huippuvuonna 2013 käsiteltyjä lähestymiskiellon rikkomisasiä oli yhteensä 208. (Piispa & Hyppönen 2019, 15.)

Sukupuoli	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Miehet	163	178	180	160	142	138	107
Naiset	23	28	28	30	15	21	17
Yhteensä	186	206	208	190	157	159	124

Taulukko 2. Käräjäoikeuksissa käsitellyt lähestymiskiellon rikkomiset vuosina 2011-2017 ((Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmä)

Haapakangas (2017) kirjoittaa, että sakko on lähestymiskiellon rikkomisen yleisin rangaistusmuoto. Harvinaisempia muotoja ovat ehdollinen ja ehdoton vankeus sekä yhdyskuntapalvelus. Rangaistusmuotona vankeus tulee kyseeseen noin kymmenessä prosentissa tapauksista ja kaikista tuomituista miesten osuus on vajaa 90 prosenttia. (Piispa & Hyppönen 2019, 15.)

6 Ruotsin ja Norjan lähestymiskiellon sähköisen valvonnan vertailu

Vertailunäkökulmien saamiseksi opinnäytetyössä tarkastellaan Ruotsissa ja Norjassa käytössä olevasta lähestymiskieltojen sähköisestä valvonnasta saatuja käyttökokemuksia. Edellä mainituissa maissa teknisin keinoin toteutettavalla sähköisellä valvonnalla tehostetaan lähestymiskieltojen vaikuttavuutta tapauksissa, joissa lähestymiskieltorangaistus on osoittautunut riittämättömäksi. Suomen lainsäädäntö ei tunne lähestymiskiellon sähköistä valvontaa. Muista pohjoismaista saatava tuore tutkimustieto voi osaltaan auttaa Suomen valtiota löytämään ja kehittämään läheisväkivallan uhreja suojaavia menetelmiä.

6.1 Ruotsin lähestymiskielto muodot

Lag (1988:688) om kontaktförbud, Ruotsin laki lähestymiskiellosta tuli voimaan vuonna 1988 ja vuonna 2011 siihen tehtiin lähestymiskiellon sähköistä valvontaa koskevat tarkennukset. Ruotsin kolme sanktioitua lähestymiskiellon muotoa ovat perusmuotoinen, laajennettu sekä erityislaajennettu lähestymiskielto. Perusmuotoisena se tarkoittaa, ettei lähestymiskieltoon määrätty henkilö ole oikeutettu tapaamaan, ottamaan yhteyttä, eikä seuraamaan suojattavaa henkilöä. Lähestymiskiellon enimmäispituus on yksi vuosi, rangaistusasteikon ollessa vähimmillään sakkoa ja enimmillään yksi vuosi vankeutta. Laajennettu lähestymiskielto tarkoittaa kieltoon määrätyn osalta sitä, että suojattavan tapaaminen ja hänen asuntonsa, työpaikkansa tai muun vakituisen elämänpiiriin kuuluvan paikan läheisyydessä oleskeleminen on kielletty. Erityislaajennetun lähestymiskiellon ero laajennettuun lähestymiskieltoon on se, että suojattavat alueet ovat kooltaan suurempia. Mikäli suojattava ja lähestymiskieltoon määrätty

henkilö asuvat samassa asunnossa, joutuu kieltoon määrätty osapuoli poistumaan yhteisestä kodista lähestymiskiellon voimassaolon ajaksi. Edellisten lisäksi Ruotsissa on erikseen sanktioitu lähestymiskiellon sähköisen valvonnan rikkominen, josta ei ole mahdollista tuomita sakkoa. Sen maksimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. (Piispa & Hyppönen 2019, 17-19.)

6.2 Sähköinen valvontamenetelmä

Lähestymiskielloa rikkonut henkilö voidaan määrätä lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan. Erityislaajennetun lähestymiskiellon määräämiseen voidaan päätyä, mikäli henkilö on rikkonut laajennettua lähestymiskielloa fyysisesti. Tällöin valvottavan henkilön jalkaan kiinnitettävän sähköisen jalkapannan käyttö tulee mahdolliseksi. Pannasta lähtee hälytys poliisiviranomaiselle, mikäli sen kantaja menee kielletylle alueelle tai jos valvontalaitteesta ei ole huolehdittu asianmukaisesti. Sähköisen valvonnan alkamisajankohta, toteuttamistapa sekä toimintaohjeistus ilmoitetaan valvontaan määrättävälle henkilölle. Lisäksi kerrotaan seuraamuksista, joita valvonnan estämisestä seuraa. Jalkapantaa kantamaan määrättyllä henkilöllä on velvollisuus osallistua sähköisen valvonnan käyttöön ottoon ja sen edistämiseen. Kyseisen valvontamuodon estäminen on sanktioitu siten, että tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella aiheutetusta sähköisen valvonnan käyttöönoton tai käytön jatkamisen estämisestä seuraa sakkorangaistus tai korkeintaan yksi vuosi vankeutta. (Piispa & Hyppönen 2019, 17-19.)

6.3 Valvonnan haasteet ja hyödyt

Ruotsin poliisiviranomaisella on oikeus rekisteröidä ja saada tietoja sähköisessä valvonnassa olevan henkilön sijainnista tilanteissa, joissa valvottavan henkilön tiedetään oleskelevan tai menneen laajennetun lähestymiskiellon valvonnan piiriin kuuluvalle alueelle. Poliisin vastuulla on valvoa lähestymiskiellon noudattamista, millä on oma positiivinen vaikutuksensa suojattavan henkilön turvallisuudentunteeseen, kansalaisten yhdenvertaisuuden lisäämiseen sekä lähestymiskiellon piirissä olevien lasten asemaan. Sähköisen valvonnan avulla suojellut uhrin ovat kokeneet tullessaan poliisin taholta turvatuiksi ja vain harvoissa tapauksissa on ilmennyt pieniä rikkomuksia. Nilkkapannan käytöstä on saatu teknistä todistusaineistoa tilanteissa, joissa rikoksenteijä on poistanut nilkkapantansa omavaltaisesti. Valvontalaitteet eivät ole kaikilta osin toimineet moitteettomasti, mutta niiden käytettävyyttä ollaan parantamassa uusitun teknologian avulla. (Piispa & Hyppönen 2019, 19-20.)

Laitteiden toimivuuden osalta on saatu negatiivista palautetta, kun teknisten valvontalaitteiden rikkoutumiset ovat aiheuttaneet vääriä hälytyksiä. Lähestymiskielloon määrätyn henkilön on kannettava valvottavalla alueella toimivaa sähköistä vastaanotinta, joka vaatii toimiakseen ladattuja paristoja. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan parantamiseksi välineistön tekniikkaa on kehitettävä jatkuvasti. Valvottavien alueiden pienikokoisuus on vaikeuttanut sähköisen valvonnan suorittamista. Syyttäjät ovat kokeneet paineita, koska heidän velvollisuutenaan on päättää valvottavien alueiden laajuudesta, perustellen hyvin jokaisen ratkaisunsa.

Lainsäädäntö sallii sähköisen valvonnan Ruotsin maarajojen sisäpuolella ja lainsäätäjän tehtävänä on selvittää valvottavan henkilön ulkomaanmatkoihin liittyviä asioita toimivan menettelytavan löytämiseksi. Lähestymiskieltoon määrätty henkilö on oikeutettu poistumaan maasta. (Piispa & Hyppönen 2019, 20-21.)

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan suunnitteluvaiheessa käyttöönottokustannusten arvioitiin olevan Ruotsin Poliisihallitukselle vajaat miljoona euroa ja sähköiseen valvontaan yhdistettäviä lähestymiskieltoja arvioitiin olevan vuosittain noin 100. Pääasiallisen työn on katsottu jäävän poliisi- ja syyttäväviranomaisen tehtäväksi. Ruotsissa lähestymiskiellolla suojattavien uhrien sähköisen valvonnan aiheuttamia kustannuksia ei ole toistaiseksi laskettu. Kustannussäästöä syntyy valvottavan henkilön asuessa omassa kodissaan. Sosiaalipalvelut kustantavat uhrin turvamajoituksen ja muut suojelutoimenpiteiden aiheuttamat kulut, mikäli uhrin on jätettävä kotinsa. Poliisi vastaa muista lakisääteisistä uhriin kohdistuvista suojelutoimenpiteiden kustannuksista. (Piispa & Hyppönen 2019, 20-21.)

6.4 Norjassa käytettävät lähestymiskielto muodot

Lähestymiskielloa säännellään Norjan rikosprosessilaissa. Syyttäjä on toimivaltainen määräämään lähestymiskielto, mikäli henkilön voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen, vainoamiseen tai kohdehenkilön rauhan rikkomiseen tai sellaisen häiriön aiheuttamiseen, josta aiheutuu kohteelle erityistä stressiä. Suojattavan henkilön pyynnöstä tai yleisen edun vaatiessa lähestymiskiellolla voidaan suojata myös tarkemmin määriteltyä henkilöryhmää. Lähestymiskielto velvoittaa valvottavaa henkilöä pysymään poissa suojattavan henkilön läheisyydestä sekä kieltää suojattavan tapaamisen ja yhteyden ottamisen. Norjassa virallisena nimikkeenä käytetään lähestymiskielloa, joka on niin sanotusti ainoa lähestymiskiellon muoto. Sillä voidaan kieltää valvottavaa henkilöä asumasta omassa kodissaan, mikäli se vaarantaa suojattavan henkilön terveyttä tai henkeä. Kotoa poistamiseen liittyvissä tapauksissa kiellon pituus on enintään kolme kuukautta. Muissa tapauksissa lähestymiskiellon enimmäispituus on yksi vuosi. (Piispa & Hyppönen 2019, 21-22.)

6.5 Lähestymiskiellon rikkomisen sähköinen valvonta

Lähestymiskiellon rikkomista koskeva lainsäädäntö tuli voimaan vuonna 2013. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan kehittämistyötä on tehty vuosina 2006-2013 ja valvonta on toteutettu käytännössä GPS-paikannukseen perustuvan EM-valvontajärjestelmän avulla. Sähköisellä valvonnalla pyritään pääasiassa estämään henkeen ja terveyteen kohdistuvia väkivaltarikoksia ja se on käytössä vakavissa läheisväkivaltatapauksissa. Vuodesta 2013 lähtien tuomioistuimet ovat käsitelleet vuoden 2018 marraskuuhun mennessä 20 tapausta, joista 15:ssä on päädytty EM-järjestelmän käyttöön ottoon. Poliisin tehtävänä on päättää valvottavan alueen rajat. Viranomaisen oikeus rekisteröidä tietoja valvottavasta henkilöstä on oikeutettua ainoastaan silloin, kun hän liikkuu kielletyllä alueella tai häneen kiinnitetty valvontalaite ei toimi

tarkoituksenmukaisesti. Tuomitulla on lakisääteinen velvollisuus avustaa ja noudattaa täytännönpanosuunnitelmaa sekä poliisin antamaa valvontaan liittyvää ohjeistusta. (Piispa & Hyppönen 2019, 21-22.)

Rikosprosessilaissa säädetty lähestymiskiellon sähköisen valvonnan estäminen tarkoittaa, ettei tuomittu saa rikkoa hänelle asetettuja kieltoja eikä sähköistä valvontaa tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta. Lakia rikottaessa sähköistä valvontaa haitannut henkilö voidaan tuomita kahden vuoden maksimirangaistukseen. Valvottavan henkilön tulee pysyä sellaisilla alueilla, joissa on GPS-kenttä. Sähköiseen valvontaan liittyviä tuomioistuinkäsittelyitä on mahdollista pitää puolen vuoden välein ja sen voidaan määrätä jatkuvan enintään kuusi kuukautta kerrallaan. Tuomitun elinolosuhteita sisältyy, että henkilöllä on oltava sähköllä ja puhelinliittymällä varustettu asunto. Muussa tapauksessa hänet voidaan velvoittaa muuttamaan, jotta edellä mainitut vaatimukset täyttyvät. Asuinpaikan on sijaittava Norjassa, eikä valvottava henkilö saa poistua maasta tuomion ollessa voimassa, toisin kuin lähestymiskiellon tuomitessa. Suojattavan tulee asua Norjassa. Hänen muuttaessa ulkomaille lähestymiskiellon sähköinen valvonta lakkaa. Poliisiviranomainen on toimivaltainen ainoastaan Norjan maaraajojen sisäpuolella. Karkotettavaksi tuomittu henkilö voidaan määrätä käyttämään sähköistä valvontalaitetta aina siihen saakka, kunnes hänet poistetaan maasta. (Piispa & Hyppönen 2019, 22-23.)

Suojattavalle ja valvottavalle henkilölle määrätään poliisiyhteyshenkilöt. Sähköinen valvontalaitte kiinnitetään rikosseuraamusviranomaisen toimesta valvottavan henkilön jalkaan, eikä sitä voi irrottaa tai manipuloida. Viranomaisen häiriötön yhteys suojattavaan turvataan ja hän saa yhteydenottoa varten mukana kannettavan hälyttimen. EM-valvontajärjestelmän käyttöä valvoo poliisi, jonka tulee hälytyksen saapuessa varmistaa välitön avunsaanti uhrille. Valvottavan mennessä kielletylle alueelle GPS-paikannusjärjestelmä aktivoituu ja poliisi saa heti hälytyksen. Samalla poliisi saa myös tarkan tiedon suojattavan henkilön olinpaikasta, voi ottaa tähän yhteyttä, sekä lähettää apua paikalle viivytyksettä. Poliisilla on laillinen oikeus jäljittää tai kerätä valvottavasta olinpaikkatietoja ainoastaan silloin, kun tämä liikkuu kielletyllä alueella. (Piispa & Hyppönen 2019, 23-24.)

EM-valvontajärjestelmä on kehitetty ja laillistettu Norjassa. Se on kytköksissä poliisin rekisteröinti- ja karttajärjestelmiin, minkä vuoksi järjestelmän kopioiminen tai siirtäminen sellaiseen muihin valtioihin ei ole mahdollista. Järjestelmän teknisten vaatimusten edellytyksenä on, että turva-alueet ovat kooltaan mahdollisimman suuria, joten ne voivat rajautua esimerkiksi kuntiin. (Piispa & Hyppönen 2019, 23-24.)

6.6 Valvonnan hyöty- ja haittanäkökohdat

EM-valvontajärjestelmää on käytetty Norjassa jo kuusi vuotta, ja se on sovelnut hyvin lähestymiskiellojen valvontaan perhe- ja läheisväkivaltatapauksissa. Käyttökokemusten perusteella

rikosten ennalta ehkäisevä vaikutus on koettu hyödylliseksi, mistä voi pitkällä tähtäimellä seurata yhteiskunnallisia kustannussäästöjä, kun uhrien kärsimykset vähenevät ja rikoksista aiheutuvat muut kustannukset pienentyvät. Vuositasolla järjestelmän käytöstä aiheutuvat ta-pauskohtaiset kustannukset eivät ole toistaiseksi tiedossa. Negatiivinen kritiikki on kohdistu-nut menettelyprosessin aikaa vievyyteen ja valvonnassa esiintyneisiin teknisiin haasteisiin ti-lanteissa, joissa valvontalaitetta on sabotoitu tai sen virtalähde on jätetty lataamatta. EM-valvontajärjestelmää kehitettiin kahdeksan vuoden ajan, jolloin sen kustannukset nousivat korkeiksi. Ensimmäisen lähestymiskiellon sähköisen valvonnan rikkomistuumion julistamiseen mennessä Norjan hallitus oli käyttänyt järjestelmän kehittämiseen yli viisi miljoonaa euroa (50 miljoonaa NOK). Lainsäädännön ja EM-valvontajärjestelmän kehittäminen jatkuu edel-leen. (Piispa & Hyppönen 2019, 24.)

7 Opinnäytetyön prosessi

Alkusysäys opinnäytetyön tekemiselle tapahtui vuoden 2018 joulukuussa oikeusministeriössä. Suoritin siellä kolmen kuukauden pituisen työharjoittelun kriminaalipoliittisen osaston rikok-sentorjuntayksikössä, jossa lähisuhdeväkivaltarikoksen uhrin aseman parantamiseen tähtäävä rikoksentorjuntatyö on keskeisimpiä tehtäviä. Harjoittelun kehittämistehtävänä laadin ohjaa-jani kanssa muistion lähestymiskiellon vaikuttavuuden tehostamisesta sähköisen valvonnan avulla. Se valmistui määräajassa ja julkaistiin 21.3.2019 oikeusministeriön selvityksiä ja oh-jeita julkaisusarjassa. Oikeusministeriö on opinnäytetyöni toimeksiantaja ja työni aihe on luonteva jatke edellä mainitulle kehittämistehtävälleni.

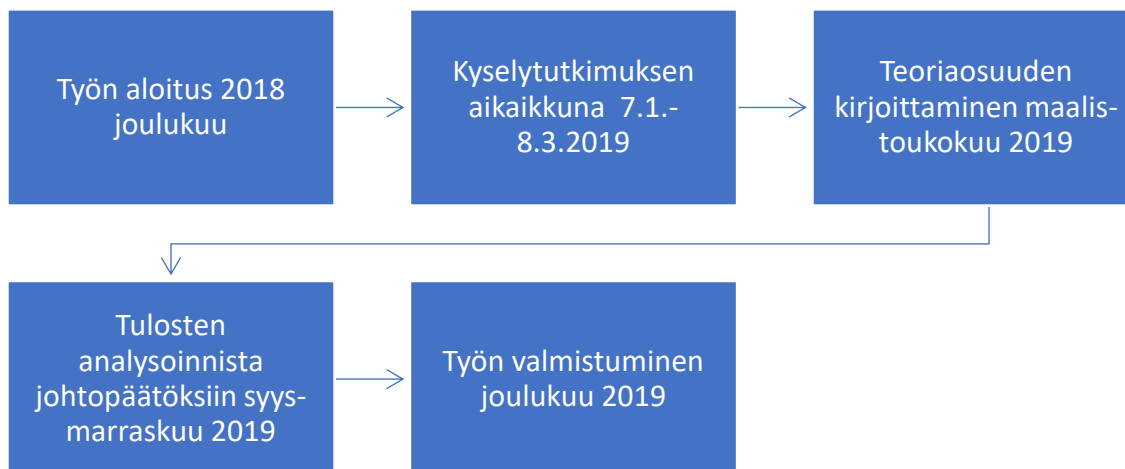
Opinnäytetyöhön sisällytettiin Webropol-kyselytutkimus kaikille Suomen 11 poliisilaitokselle, lukuun ottamatta Ahvenanmaan poliisilaitosta. Ajalla 7.1.-8.3.2019 avoinna olleen kyselyn tarkoituksena oli selvittää lähestymiskieltojen käytettävyyttä ja vaikuttavuutta valtakunnalli-sesti poliisiin näkökulmasta. Kyselyssä käytettiin sekä avoimia, vaihtoehto- että monivalintaky-symyksiä. Viittaus liitteeseen 1. Työharjoittelun päättyessä tammikuun lopulla jäin odottele-maan kyselyn tuloksia ja 8.3.2019 kyselyn sulkeuduttua poliiseilta saadut vastaukset koottiin yhteen.

Työharjoittelun aikaisia mielikuva-, suunnittelu- sekä tiedonhankintavaiheita seurasi opinnäy-tetyö-ohjaajan hankkiminen Laurea ammattikorkeakoulusta. Valinnan tapahduttua sain ohjaa-jaltani kattavan alkuohjeistuksen, jonka varassa saatoin hahmotella opinnäytetyöni runkoa. Työskentelyn aloitusvaihe käynnistyi vuoden 2018 joulukuussa kartoittamalla ensin tutkimuk-sen tekemiseen ja lainsäädäntöön liittyviä tietoperusta- ja lähdemateriaaleja. Sen jälkeen al-koi varsinainen tutkimuksen kirjoitustyö, aineistojen lisääntyessä ja tarkentuessa työn etene-misen tahdissa. Koin tutkimuksen tietoperustaan syventymisvaiheen erittäin mielenkiintoi-sena, koska se auttoi minua ymmärtämään työni olevan erilaisista prosessin osista muodostuva kokonaisuus. Samalla löysin itselleni sopivan raportointitavan.

Kansallisen- ja EU-lainsäädäntöaineiston kartoittamiseen ja kyseisen osuuden kirjoittamiseen kului yllättävän paljon aikaa. Jo perehtymisvaihe osoitti, että läheisväkivallan uhrien asemaa sivuavia kansallisia ja eurooppalaisia lakeja sekä niiden esitöitä on olemassa runsaasti. Päädyin käyttämään tutkielmassani yhteensä 27 lainsäädännöllistä lähdettä. Ammatillisen taustani vuoksi tutummiksi tulleiden lakien kertauksen lisäksi oli kiinnostavaa sukeltaa syvemmälle pykäläviidaksoon. Koin itselleni vieraamman kansallisen ja kansainvälisen lainsäädännön tutkimisen mielekkäänä, koska samaisen löytöretken ansiosta oli mahdollista täydentää oman osaamisen aukkoja ja rinnakkain lakeja tulkitsemalla ymmärtää läheisväkivalta-ilmiötä laajemmassa kontekstissa.

Suomen 11 poliisilaitokselle tehdyn 15-kohtaisen Webropol -kyselyn vastaamisaika päättyi 8.3.2019 ja siihen saatiin vastauksia kahdeksasta poliisilaitoksesta yhteensä 40 poliisilta. Tietoperustan kirjoittamisen ohessa käynnistin kyselytutkimuksen analysoinnin, joka oli monivaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa luin kaikki vastaukset huolellisesti läpi, minkä jälkeen tarkastin, olivatko informantit ymmärtäneet heille esitetyt kysymykset tarkoituksenmukaisesti, toisin sanoen vastasivatko he kysytyihin asioihin. Kysely sisälsi 10 avointa kysymystä, joista seitsemään vastanneiden informanttien lukumäärä vaihteli välillä 31-37. Kolmeen muihin avoimeen kysymykseen vastanneiden määrät olivat kahdeksan, 17 ja 40. Suljettuja kysymyksiä oli yhteensä neljä kappaletta, joihin vastanneiden lukumäärät vaihtelivat 11-40 välillä. Avoimet kysymykset olivat kaikkein työläimpiä tulkittavia, koska vastaamista ei ollut rajoitettu millään tavalla. Kyselyssä kahteen kertaan esiintynyt ylimääräinen kysymys pois lukien jäljelle jäi neljä suljettua valikkokysymystä, joiden analysoiminen oli huomattavasti nopeampaa ja yksinkertaisempaa.

Tutkielman tulokset-osio sisältää taulukkomuotoiset pääkategoriat kaikista vastausten sisältämistä erilaisista vaihtoehdoista. Yksittäiset vastaukset voivat sisältää yhden tai useamman teemoitettavan asian. Kävin vastaukset läpi kysymys kerrallaan kehittäen samalla väreihin ja merkistöön perustuvan koodaustavan, jonka avulla hahmotin ja merkitsin eri vastauksista löytyneet yhteneväiset merkitykset, erottaen näin toisistaan poikkeavat vastaukset omiksi kategorioikseen. Jaottelin tutkimukseni aihepiirit omiksi kokonaisuuksikseen ja rakensin yksinkertaiset kaksisarakkeiset taulukot, joista käyvät selville sekä vastausten asiasisällöt että vastanneiden henkilöiden määrät. Numeroin ja nimesin taulukot sekä kirjasin niiden sisällöt tekstiosuuteen satunnaisista vastauksista lainaamani esimerkkien valossa. Näin toimimalla halusin yhtäältä tuoda esiin kaikki erilaiset vastausvaihtoehdot ja toisaalta osoittaa kuinka moni vastaaja toi esiin samoja asioita. Kuviossa neljä on esitelty opinnäyteprosessin aikajana.

Kuvio 4. Opinnäytetyöprosessi

Keskeneräistä tekstiäni tarkasteltiin prosessin aikana opinnäytetyön ohjaajan kanssa hyvässä vuorovaikutuksessa, mihin liittyi vuoropuhelun käyminen itseni kanssa, osana oppimisprosessia. Viimeisinä työn vaiheina olivat johtopäätösten tekeminen ja tiivistelmän laatiminen, minkä jälkeen tutkielma siirtyi toimeksiantaja oikeusministeriön ja oppilaitoksen ohjaavan opettajan arvioitaviksi. Lupa valmiin opinnäytetyön esittämiseen myönnettiin vuoden 2019 marraskuussa.

8 Tulokset

Suomen poliisiviranomaisten kokemuksista väliaikaisten lähestymiskieltojen määrääjinä akuuteissa läheisväkivaltatilanteissa ja esitutinnan yhteydessä ei ole tehty aiempia tutkimuksia. Poliisi on keskeinen turvallisuusviranomaisena, joka virkatehtäviensä puolesta tuntee hyvin lähestymiskieltoasiat. Tämän vuoksi kyseisen organisaation edustajat voivat ottaa kantaa lähestymiskieltoikäntönnön toimivuuteen sekä esittää uhriturvallisuuden parantamiseen tähtääviä varteen otettavia kehittämisideoita.

Suomen poliisilaitoksille tehdyn kyselytutkimuksen vastausaika oli 7.1.-8.3.2019. Yhteensä 40 päällystöesimiestä kahdeksasta poliisilaitoksesta vastasi läheisväkivaltarikosten lähestymiskieltoikäntöihin liittyvään valtakunnalliseen kyselyyn, joka sisälsi kaiken kaikkiaan 15 kysymystä. Kiinnostuksen kohteina olivat vuodelta 2018 peräisin olevat tiedot. Tuloksina raportoidaan yhteensä 14 kysymyksen vastaukset, koska yksi kysymyksistä oli kirjattu virheellisesti kahteen kertaan kyselyn laadintavaiheessa. Kysely sisälsi yhteensä 10 avointa ja neljä suljettua kysymystä. Kaikki poliiseille suunnatut kysymykset liittyvät opinnäytetyön toiseen

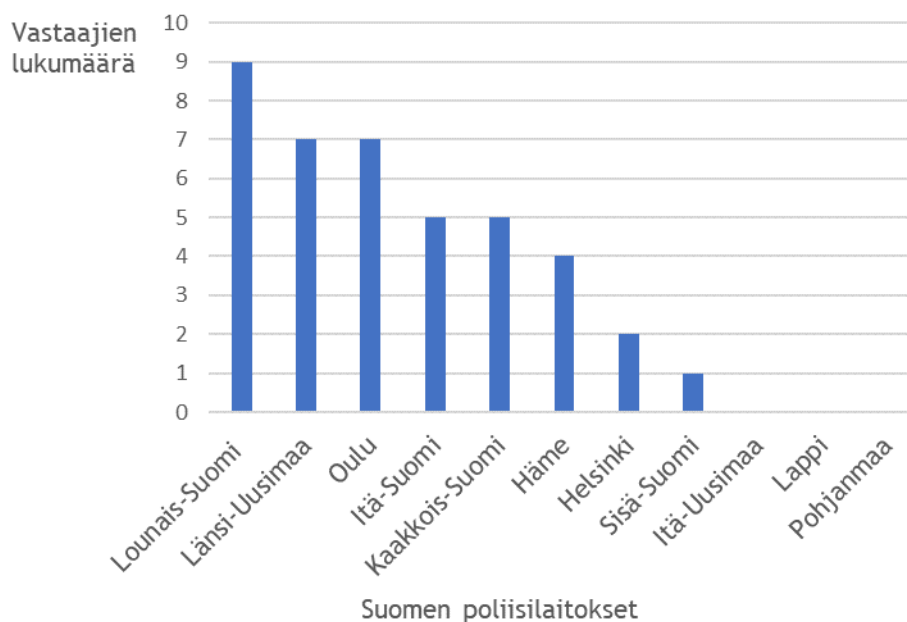
teemaan, poliisin keinoihin suojella läheisväkivallan uhria ja poliisin kehittämisohjelmiksi uhrin turvallisuuden parantamiseksi.

Kaiken kaikkiaan 14 kysymyksestä kahdessa kartoitettiin vastaajan maantieteellistä sijoittumista ja hänen hierarkkista asemaansa poliisiorganisaatiossa. Neljässä kysymyksessä vastaajia pyydettiin antamaan lukuja liittyen läheisväkivaltatapausten määriin, väliaikaisten lähestymiskieltojen määriin ja niiden vaikuttavuuteen, sekä lähestymiskieltojen rikkomisiin. Kahdella kysymyksellä selvitettiin poliisin kohtaamia ongelmia, joita väliaikaisen lähestymiskiellon tiedoksiannossa rikoksista epäillyille on syntynyt ja millaisia lähestymiskiellon rikkomisten eteenpäin viemistä vaikeuttaneita seikkoja esitutkinnassa on ilmennyt.

Niin ikään kahdella kysymyksellä haluttiin selvittää väliaikaisiin lähestymiskieltoihin liittyviä rikostyyppisiä ja niiden yhteydessä käytettyjä pakkokeinoja. Edellä lueteltujen lisäksi informanteilta kysyttiin, millaista käytännön ohjeistusta poliisilaitoksilla on käytössään lähestymiskieltojen määräämiseksi, ja ketkä ovat poliisin tärkeimmät yhteistyötahot läheisväkivallan torjuntatyössä. Vastajilta tiedusteltiin myös, mitä muita käytössä olevia keinoja poliisilla on läheisväkivallan uhrin turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi, sekä millaisia konkreettisia keinoja sekä tukitoimia poliisit ehdottavat läheisväkivallan uhrin turvallisuuden parantamiseksi.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koskee läheisväkivallan uhria suojaavaa lainsäädäntöä Suomessa. Aihe-alue on käsitelty tutkielmassa valtion suojeluvetoista käsittelevässä kappaleessa ja tietoperustana on käytetty ajantasaista kansallista ja EU-lainsäädäntöä. Toinen esitetty tutkimuskysymys pureutuu Suomen poliisin keinoihin suojella läheisväkivallan uhria ja kolmannen tutkimuskysymyksen avulla on selvitetty, millaisia kehittämisideoita Suomen poliisilla on läheisväkivalta-uhrien turvallisuuden parantamiseksi. Poliisille suunnattu kysely on laadittu toista ja kolmatta tutkimuskysymystä silmällä pitäen. Sen lisäksi, että toinen ja kolmas tutkimuskysymys on lähes sellaisenaan esitetty kyselyssä informanteille, on niiden ympärille laadittu joukko taustoittavia kysymyksiä, joiden tarkoituksena on ollut tuottaa tutkielman jälkimmäiseen teemaan lisätietoa. Taustatietoa antavien kysymysten tulokset esitellään aikaisemmin tällä sivulla luetellussa järjestyksessä, minkä jälkeen avataan informanteilta suoraan kysytyjen kahden tutkimuskysymyksen tulokset.

Kyselytutkimukseen vastasi Helsingin poliisilaitoksesta kaksi, Hämeen poliisilaitoksesta neljä, Itä-Suomen poliisilaitoksesta viisi, Kaakkois-Suomen poliisilaitoksesta viisi, Lounais-Suomen poliisilaitoksesta yhdeksän, Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksesta seitsemän, Oulun poliisilaitoksesta seitsemän sekä Sisä-Suomen poliisilaitoksista yksi informantti. Kyselyyn ei saatu vastauksia Itä-Uudenmaan, Lapin eikä Pohjanmaan poliisilaitoksista.

Kuvio 5. Vastaajien lukumäärät poliisilaitoksittain

Kyselyyn vastasivat annettujen ohjeiden mukaisesti poliisilaitosten päällystötehtävissä olevat virkamiehet, joista 25 ilmoitti asemakseen tutkinnanjohtaja. Molempiin, yksikön johtajaksi ja sektorin johtajaksi asemansa ilmoitti neljä vastaajaa. Tutkintaryhmän johtajaksi, yleisjohtajaksi sekä johtavaksi asemansa ilmoittivat yksi vastaaja kutakin. Neljän vastaajan asemia ei ollut kirjattu vastauksissa selkeästi, minkä takia ne jäivät tuntemattomiksi. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 3.

Kyselyssä kartoitettiin avoimella kysymyksellä poliisilaitoksissa tutkittujen läheisväkivaltatapausten määriä. Vastauksia annettiin yhteensä 17, joista 11:ssä otettiin kantaa kysytyyn asiaan. Kuuden informantin antamien vastausten sisällöt eivät vastanneet varsinaiseen kysymykseen, joten ne on jätetty tutkimuksessa huomioimatta. Aineistosta oli pääteltävissä, että kaikista kahdeksasta kyselyyn osallistuneesta poliisilaitoksesta vastattiin kysymykseen. Vastauksista seitsemän annettiin yksilöimättä paikkakuntaa, joten tarkkoja paikkakuntaakohtaisia tietoja ei tässä eritellä. Poliisilaitosten edustajien ilmoittamien laitoskohtaisten läheisväkivaltatapausten määrä oli vähimmillään 30 ja enimmillään 1237 tapausta. Kuudessa vastauksessa laitoksessa olleiden tapausten lukumäärä ilmoitettiin pelkkänä numeraalina. Yhdessä vastauksessa oli lisämaininta, että kyseinen lukumäärä koski poliisin tekemiä päätöksiä ja yhdessä vastauksessa lukumäärän ilmaistiin olevan poliisin vastaanottama läheisväkivaltarikosilmoitusten kokonaismäärä.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määräämistä koskeva suljettu kysymys porrastettiin kolmeen osaan kiellon muotojen mukaan. Vastauksia tuli yhteensä 11, joiden perusteella on laskettu keskiarvoja. Informantteja pyydettiin vastaamaan erikseen kaikkiin kolmeen kohtaan,

montako perusmuotoista, perheen sisäistä ja laajennettua lähestymiskieltoa poliisilaitoksessa määrättiin. Taulukosta 4 käy ilmi, että perusmuotoisia lähestymiskieltoja on määrätty yhteensä 130, perheen sisäisiä lähestymiskieltoja on määrätty yhteensä 14 ja laajennettua lähestymiskieltoa on määrätty yhteensä 74 kappaletta.

Lähestymiskielto	Lukumäärä
Perusmuotoinen lähestymiskielto	130
Perheen sisäinen lähestymiskielto	14
Laajennettu lähestymiskielto	74

Taulukko 3. Poliisilaitoksissa vuonna 2018 määrättyt väliaikaiset lähestymiskiellot

Informantteja pyydettiin arvioimaan poliisin määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon tehokkuutta. Kyseessä oli suljettu kysymystyyppi, jossa käytettiin toisensa pois sulkevia vastausvaihtoehtoja. Kysymykseen vastasi yhteensä 38 henkilöä. Nolla vastaajaa ilmoitti, että rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy lähes kaikissa tapauksissa (90-100%). Informanteista neljä ilmoitti, että rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 70-90 prosentissa tapauksista. Vastaajista 20 oli sitä mieltä, että rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 50-70 prosentissa tapauksista ja 14 kyselyyn osallistunutta ilmoitti, että rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy alle 50 prosentissa tapauksista. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 5.

Poliisilaitoksilla kirjattujen lähestymiskieltorikkomusten määrää tiedusteltiin avoimella kysymyksellä ja asiaa kommentoi yksi vastaaja kustakin laitoksesta. Kirjausten kokonaislukumäärä kaikissa poliisilaitoksissa vaihteli välillä 0-119 ja lähestymiskiellon rikkomisia ilmoitettiin kaiken kaikkiaan 443 kappaletta. Kahdessa poliisilaitoksessa rikkomuksia oli määrätty 0-10 kappaletta, yhdessä laitoksessa niitä oli määrätty 11-50 kappaletta, neljässä laitoksessa niitä oli määrätty 51-99 kappaletta ja yhdessä laitoksessa niitä oli määrätty yli 100 kappaletta. Taulukossa 6 näkyvät lähestymiskieltorikkomusten määrät toisensa poissulkevinä vastausvaihtoehtoina. Poliisilaitosten lukumäärät puolestaan kertovat, kuinka monessa niistä on ollut mitenkään paljon lähestymiskiellon rikkomisia.

Lähestymiskieltorikkomusten määrä vuonna 2018	Poliisilaitosten lukumäärä
0-10	2
11-50	1
51-99	4
100-	1

Taulukko 4. Vuonna 2018 poliisilaitoksilla kirjatut lähestymiskiellon rikkomiset

Rikoksista epäillyille määrättyjen lähestymiskieltojen tiedoksiannon ongelmista kysyttäessä avoimia vastauksia annettiin yhteensä 36. Vastauksista erottui kuusi erilaista kategoriaa. Yli puolet informanteista piti lähestymiskiellon tiedoksiantoa haasteellisena, kun rikoksesta epäilty, tässä tapauksessa kieltoon määrättävä henkilö, ei ollut poliisin kiinniottama. Kolmasosa vastaajista koki, ettei määräyksen antamisessa ole ollut ongelmia. Muutamista vastauksista kävi ilmi, ettei väliaikaisia lähestymiskieltoja ole annettu lainkaan. Taulukossa numero 7 tulokset luetellaan lukumääräisessä suuruusjärjestyksessä. Seuraavaksi muutamia suorja esimerkkejä kyselyn vastauksista, joissa on arvioitu epäillyn kiinnioton merkitystä lähestymiskiellon tiedoksiannossa.

”Haastavia ovat erityisesti tilanteet, joissa arvioin kiellon määräämiselle olevat perusteet hakijan tekemän hakemuksen ja muiden asiakirjojen perusteella, mutta kieltoon määrättävää ei tavoiteta kuulemista varten.”

”Ylipäätään toisinaan on ongelmia tavoittaa kieltoon määrättävää, joskin hyvin usein epäilty on kiinniotettuna, pidätettynä tai vangittuna kun väliaikainen lähestymiskielto annetaan tiedoksi.”

Lähestymiskieltoprosessi ei etene, mikäli asianomistaja jättää saapumatta lähestymiskielto-oikeudenkäyntiin. Akuutin läheisväkivaltarikoksen tutkintaa käynnistettäessä asianomistaja on useimmiten aktiivisesti kanssakäymisessä poliisin kanssa, jolloin hänelle on mahdollista antaa lähestymiskielto tiedoksi. Syystä tai toisesta kaikki asianomistajat eivät saavu oikeudenkäyntiin ajaakseen asiaansa, mistä seuraa käsittelyn raukeaminen. Edellä mainitusta, poliisien niukoista resursseista sekä käräjäoikeuden hitaudesta esimerkkeinä vastaajat ovat lausuneet seuraavaa.

”Yleisesti ottaen väliaikainen lähestymiskielto on osoittautunut ongelmalliseksi siinä suhteessa, että uhri ei enää välttämättä ilmesty varsinaiseen oikeuskäsittelyyn ja jos kieltoa ei ole saatu annettua tiedoksi, sitä ei tosiasiallisesti ole koskaan ollut edes olemassa.”

”Eli tässäkin pienessä asiassa näkyy aika ajoin nykyinen puutteellinen resursointi ja tämä on vain yksi asia minkä kanssa täällä tuskaillaan.”

”Välillä käräjäoikeudelta on kestänyt hyvinkin kauan ilmoittaa aika lähestymiskieltoasian käsittelyyn, ja tämä tieto tarvitaan tiedoksiantoon.”

Vastaus	Lukumäärä
Tiedoksiannon haasteellisuus, kun kieltoon määrättävä henkilö ei ole kiinniotettuna	20
Ei ole ollut ongelmia tiedoksiannossa	12
Ei ole annettu väliaikaisia lähestymiskieltoja	4
Asianomistaja ei saavu oikeudenkäyntiin	2
Puutteellinen resursointi	2
Käräjäoikeuden hitaus ilmoittaa poliisille lähestymiskieltoasian käsittelyajankohta	1

Taulukko 5. Väliaikaisen lähestymiskiellon tiedoksiannon ongelmia vuonna 2018

Tutkimuksessa selvitettiin avoimella kysymyksellä, oliko informanttien tiedossa sellaisia seikkoja, jotka ovat vaikeuttaneet lähestymiskiellon rikkomisten eteenpäin viemistä esitutkinnaissa. Samaisessa kysymyksessä pyydettiin nimeämään kyseiset seikat, mikäli niitä on havaittu. Vastauksia annettiin yhteensä 36 kappaletta ja erilaisia seikkoja nimettiin yhteensä 11. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 8. Lähes puolet vastaajista totesi, ettei esitutkintaa vaikeuttaneita seikkoja ole ollut. Vastauksista kävi selkeästi ilmi, että suojattavan yhteydenpito kieltoon määrättyyn henkilöön on vaikeuttanut prosessia. Haasteita ovat aiheuttaneet myös epäilyyn vaikea tavoitettavuus ja tiedoksiannon haasteet. Informantit ovat kuvanneet lähestymiskiellon rikkomisten eteenpäin viemistä vaikeuttaneita seikkoja seuraavasti:

”Tietyllä tapaa ongelmallisia tapauksia ovat ne tilanteet, joissa suojattava kohde haluaa käytännössä kiellon olevan välillä voimassa ja välillä ei. Esim. kieltoon määrätty entinen puoliso saa tulla kylään, kun hänellä on alkoholia, mutta kun se loppuu, ex-puoliso halutaan pois lähestymiskieltoon vedoten. Joissakin tapauksissa tämän kaltaisia juttuja on syyttäjän päätöksellä rajoitettu. Voisi olla hyvä, jos syyttäjällä/poliisilla olisi tällaisissa ”väärinkäyttö” -tapauksissa mahdollisuus esittää lähestymiskieltoa poistettavaksi.”

”Jos epäilyä ei ole heti tavoitettu, voi näytön saaminen olla haasteellista fyysisissä lähestymiskiellon rikkomisissa.”

”Lähestymiskiellon rikkominen voi olla erittäin tulkinnanvarainen esimerkiksi yhteisten lasten liittyessä kokonaisuuteen. (hyväksyttävät syyt yhteydenottoon...)”

”Lähestymiskieltoprosessia ei ole omaksuttu/opittu koko poliisihallinnossa huomioiden kaikki yksiköt. Asia vaatii koulutusta jatkossa.”

”Hankaluuksia tulee yleensä ”tekoajan” täsmällisessä määrittämisessä, esimerkiksi jos rikkominen tehdään puhelimitse viestejä lähettämällä (useita viestejä päivän mittaan, keskustelumuodossa esim.)”

Vastaajilta kysyttiin suljetulla kysymyksellä minkä rikostyyppien tapauksissa väliaikaisia lähestymiskieltoja on määrätty. Yhteensä 34 informanttia vastasi kysymykseen, valittujen vastaus-ten lukumäärän ollessa 98. Vastaajista 31 ilmoitti tyypilliseksi rikosnimikkeeksi pahoinpitelyn ja 20 nimesi törkeän pahoinpitelyn. Seuraavaksi eniten ilmoitettiin laittomia uhkauksia, joita oli kirjattu yhteensä 17 vastauksessa. Vainoamisen mainitsi yhteensä 13 informanttia. Muut kuin valintataulukon sisältämät rikosnimikkeet pyydettiin nimeämään erikseen avoimeen kenttään. Näitä olivat vastanneiden mukaan kotirauhan rikkominen, lähestymiskiellon rikkominen sekä vahingonteko. Avoimen tarkentavan kysymyksen tarkoittamien rikosnimikkeiden poliisilaitoskohtaiset lukumäärät eivät ole tiedossa. Taulukosta 9 käyvät ilmi valmiina vastausvaihtoehtoina annetut rikosnimikkeet ja kuinka moni vastaaja ne on valinnut.

Rikosnimike	Vastaajat
Pahoinpitely	31
Törkeä pahoinpitely	20
Tapon tai murhan yritys	2
Vainoaminen	13
Seksuaalirikos	6
Törkeä kotirauhan rikkominen	7
Laiton uhkaus	17

Taulukko 6. Rikostyytit, joiden yhteydessä poliisi on määrännyt väliaikaisia lähestymiskieltoja

Kyselytutkimuksessa selvitettiin avoimella kysymyksellä, millaisten epäillyn vapauden rajoittamiseen liittyvien pakkokeinojen yhteydessä väliaikaisia lähestymiskieltoja on määrätty. Vastauksia annettiin yhteensä 34. Eniten informantit olivat käyttäneet epäillyn pidättämistä ja lähes yhtä usein rikosperusteista kiinniottoa. Kolmanneksi eniten vastaajat olivat ilmoittaneet käyttäneensä vangitsemista. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 10. Seuraavassa on suoria lainauksia vastaajien kommentteista.

”Akuuteissa tapauksissa käytetään rikoksesta epäiltyyn ja hänen vapauteensa kohdistuvia pakkokeinoja, joten lähestymiskielto ei välttämättä näissä tapauksissa nähdä tarvetta.”

”Käytännössä pidätysajan puitteissa mietitään lähestymiskiellon määräämisen tarpeellisuus.”

”Kun epäilty on kiinniotettuna tai pidätettynä, eikä vangitsemisvaatimusta tehdä.”

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, minkälaisia käytännön ohjeita poliisilaitoksissa on siitä, millaisissa tapauksissa lähestymiskielto on määrätty. Tähän kysymykseen annettiin 37 vastausta, jotka sisälsivät yhteensä 11 erilaista näkemystä. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 11. Lähes puolessa vastauksista kerrottiin, ettei laitoskohtaisia ohjeita ole. Hieman alle kolmannes vastaajista ilmoitti, että laitoksessa käytetään Poliisihallituksen lähestymiskieltoa koskevaa ohjetta POL-2018-26808. Neljäsosa vastaajista oli sitä mieltä, että tutkinnanjohtaja

tai kiellon määrääjä toimii tapauskohtaisen harkintansa mukaan. Eräs vastaaja kuvasi viimeksi mainittua menettelyä seuraavasti.

”Todellisessa hengen tai terveyden vaarassa olevissa tapauksissa, joissa asianomistaja ymmärtää lähestymiskiellon merkityksen.”

Informanteilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitkä ovat heidän tärkeimmät yhteistyötahonsa läheisväkivallan torjuntatyössä. Vastauksia saatiin 37 ja niissä nimettiin yhteensä 21 eri tahoa. Nimettyjen tahojen lukumäärä per vastaus vaihteli yhden ja yhdeksän välillä siten, että vähimmillään kukin vastaus sisälsi yhden ja enimmillään yhdeksän eri tahoa. Poliisin tärkeimmät yhteistyötahot läheisväkivallan torjuntatyössä olivat sosiaaliviranomainen, rikosuhripäivystys sekä ensi-, turva- ja perhekodit. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 12.

Kyselyssä kartoitettiin avoimella kysymyksellä poliisilla käytössä olevia keinoja, joilla läheisväkivallan uhrien turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta on parannettu. Vastaajien määrä oli 38 ja he esittivät yhteensä 26 erilaista keinoja, joista eniten käytetty oli uhrin ohjaaminen tuki- ja sidosryhmäpalveluihin. Esimerkkeinä mainittiin Lyömätön linja ja Tukinainen. Muita usein käytettyjä keinoja olivat uhrin ohjaaminen rikosuhripäivystykseen, pakkokeinojen käyttäminen sekä uhrin ohjaaminen turvakotiin. Viittaus liitteen kaksi taulukoihin 13-14. Seuraavassa on joitakin suoria poimintoja informanttien vastauksista.

”Henkilöön kohdistuvien pakkokeinojen aktiivinen käyttö. Jopa vangitseminen voi väkivallan jatkamisvaaratilanteessa tulla kyseeseen. Matkustuskiellolla voidaan jossakin tilanteessa päästä lähes samaan suojaamisen tasoon kuin lähestymiskiellollakin.”

”Matkustuskielto on paljon tehokkaampi keino. Voit kirjata jäykemmät ehdot + veloitteen pitää puhelinta, olla tavattavissa + poliisi voi tehdä tarkastuksia asunnolla.”

”Fyysiset pakkokeinot (vapauden menetys) ainoa, joilla voidaan 100 % varmistaa turvallisuus.”

”Tulee ottaa huomioon uhridirektiivin mukaiset uhrin suojelutarpeet.”

”Rikosuhripäivystyksen hyödyntäminen mahdollisimman tehokkaasti uhrin tukemiseksi.”

”Rikoksen uhrille hankitaan ROL 2. luvun mukainen avustaja aina niissä tilanteissa, kun edellytykset täyttyvät.”

”Marakissa on mahdollista saada yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa melko laaja kirjo erilaisia keinoja, joilla on onnistuneesti pystytty vahvistamaan uhria.”

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, minkälaisilla konkreettisilla keinoilla ja tukitoimilla läheisväkivallan uhrin turvallisuutta voitaisiin parantaa. Kysymykseen vastasi 31 henkilöä, jotka esittivät yhteensä 21 erilaista kehitysideaa. Viittaus liitteen kaksi taulukkoon 15.

Tässä, kuten edellisessäkin kysymyksessä nostettiin eniten esiin uhrin ohjaaminen viivytyksettä joko sosiaaliviranomaisen, kolmannen sektorin palveluiden tai muiden tukitoimien pariin. Toiseksi eniten kannatusta sai ajatus, jonka mukaan poliisi ja muut uhrien parissa toimivat ammattilaiset tulisi kouluttaa tunnistamaan läheisväkivaltailmiö sekä perehdyttää heidät sen erityispiirteisiin. Useiden näkemysten mukaan poliisin työkalupakissa olevia pakkokeinoja tulisi tehostaa ja niiden käyttöastetta lisätä. Myös lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönotto, niin sanottu pantavalvonta, lähestymiskiellorikkomusten rangaistusten ankarointaminen sekä turvakotien ja -asuntojen lisääminen olivat kukin esillä vähintään neljässä vastauksessa. Seuraavassa on lueteltu poimintoja vastaajien esittämistä kehittämisideoista.

”Kyse on lopulta kuitenkin paljon yksilön vastuusta omasta käyttäytymisestään. En usko kontrollikoneiston voimaan ilmiön estämisessä. Kyse on sivistyksen lisäämisestä ja juuri julkisesta arvoista ohjaavasta keskustelusta. Joissain väestöryhmissä ei uhrin oikeuksia ja toisaalta epäilyvelvollisuuksia tunneta riittävästi eikä tiedetä mitä perheen sisällä saa tehdä ja mitä ei. Tämäkin on suurelta osin sivistykseen liittyvä kysymys.”

”Parantamalla tutkijoiden tietämystä uhrin suojelutarpeiden arvioimisesta ja parantamalla tutkijoiden uhrisensitiivisyyden tietämystä. Tällä hetkellä tietämys näistä asioista ei ole hyvällä tasolla kuin niillä tutkijoilla, jotka tutkivat lapsiin kohdistuneita rikoksia. He ovat saaneet tähän koulutusta erikoistumisen yhteydessä.”

”Rikosilmiön tunnistaminen, eri viranomaisten puheeksi ottokyvyn kehittäminen, toimijoiden kouluttaminen.”

”Kiinniotto, pidättäminen ja vangiksi vaatiminen voivat auttaa hetkellisesti, rikostapahtuman yhteydessä. Pakkokeinojen käytön lisääminen kiellon rikkomisen yhteydessä edellyttää vahvaa linjausta myös oikeuden suuntaan. Suomessa vangitaan lähestymiskiellon rikkomisesta erittäin harvoin, eikä tuomioita muutoinkaan jaeta ankarimman mukaan.”

”Muiden pakkokeinojen lisäksi esim. ns. pantavalvonta, mikä alkaa hälyttää, jos määrätty lähestyy tiettyä aluetta - edellyttää tekniikkaa ja resursseja.”

”Mahdollisiin lähestymiskiellon rikkomisiin tuomioistuimet suhtautuisivat pakkokeinoasioissa sekä tuomioissaan hieman tiukemmin.”

”Avun tarjoaminen heti ensimmäisten oireiden ilmaantuessa.”

”Nopea ja välitön tiedonkulku keskeisten toimijoiden kesken on ensiarvoisen tärkeää.”

”Poliisin hälytysnopeuden parantaminen (vaikuttaa sekä konkreettiseen turvallisuuteen että turvallisuuden tunteeseen).”

9 Johtopäätökset ja oman työn arviointi

Tutkielmassa läheisväkivaltailmiötä ja siihen sidoksissa olevaa uhriturvallisuutta on lähestytty luomalla selkiyttävä kehys, johon tutkimuskysymysten esiin nostattama tieto on voitu asettaa ymmärrettävällä tavalla. Vallitseva lainsäädäntö on toiminut vankkana tietoperustana osana kirjallisuuskatsausta. Uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä on haettu lähestymällä yksittäisiä asiantuntijoita, jotka ovat soveltuneet tutkimustarkoitukseen yhteiskunnallisen asemansa vuoksi. Poliisin kokemuksia asiasta ei ole valtakunnallisessa mittakaavassa vastaavalla tavalla aikaisemmin kartoitettu. Tutkimuskysymykset ovat keskeinen osa tutkielmaa ja ne voidaan nähdä jonkinlaisina arvoituksina tai pulmina, joihin on haettu vastauksia. Kerättyjä tutkimustuloksia ja tietoperustaa refleктоimalla on tehty päätelmiä ja kehitysehdotuksia.

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä on selvitetty, millainen suomalainen ja eurooppalainen lainsäädäntö suojaa läheisväkivallan uhria. Eurooppalaiset direktiivit, asetukset ja sopimukset sekä useat kansalliset lait, asetukset ja hallituksen esitykset velvoittavat Suomen viranomaisia ja muita väkivaltatyön ammattilaisia auttamaan ja suojelemaan läheisväkivallan uhreja. Euroopan unionin jäsenmaidensa parhaaksi katsomat direktiivit implementoidaan kansalliseen lainsäädäntöön. Tavoitteena on taata mahdollisimman yhdenmukainen kunkin maan erityispiirteet huomioon ottava toimiva oikeusjärjestelmä.

Valtion toimivuuden takeena ja mahdollistajana olevalta lainsäädännöltä vaaditaan ajantasaisuutta. Sen on kyettävä vastaamaan globalisoituvan ja alati muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin. Tämä tarkoittaa uhriturvallisuuden kannalta sitä, että lakisäätteisten keinojen tulisi olla riittävät suhteessa läheisväkivaltarikollisuudesta kumpuaviin haasteisiin. Ensisijaisesti sisäisestä turvallisuudesta vastaavan poliisin työkalupakin tulisi olla niin kattava, että viranomainen voisi vastata sille säädettyihin veloitteisiin suojella läheisväkivallan uhreja. Ideaalitalanne olisi sellainen, että uhrien asema kyettäisiin tosiasiallisesti turvaamaan ja läheisväkivallan ennalta estämistä voitaisiin toteuttaa nykyistä tehokkaammin.

Tutkielmaan sisällytetyssä poliiseille suunnatussa kyselyssä informantit ovat vastauksissaan sivunneet viranhoitonsa kannalta keskeistä aihealuetta, lainsäädäntöä ja sen riittävyttä, vaikkei heiltä ole siitä suoraan kysytykään. Poliisin toimintaa ohjaavat useat lait, erityisesti esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolait. Poliisilaitosten käytännön ohjeistus lähestymiskielto-tarvetta arvioitaessa on tullut informanttien näkemysten mukaan lainsäädännöstä ja Poliisi-hallituksen ohjeesta POL-2018-26808. Väliaikaisten lähestymiskieltojen määräämisten yhteydessä poliisit ovat käyttäneet usein pakkokeinolain suomaa pakkokeinoja, joilla kieltoon määrättävän henkilön vapautta on rajoitettu perustelluista syistä toisinaan merkittävästikin. Pakkokeinolainsäädännöllä on suuri merkitys, koska sillä turvataan osaltaan poliisin kykyä suorittaa akuuteista esitutkintatehtävistä, millä on positiivinen vaikutus uhriturvallisuuden lisääntymiseen.

Toisella tutkimuskysymyksellä on selvitetty, millaisia keinoja Suomen poliisilla on suojella läheisväkivallan uhria. Kyselytutkimuksen tuottaman tiedon pohjalta poliisilla olevat keinot ovat jaoteltavissa neljään pääkategoriaan. Ne ovat asiakasneuvonta ja rikosten ennalta estäminen, pakkokeinovalikoiman käyttö, rikostapahtuman jälkeinen uhrin turvallisuutta parantava verkostoyhteistyö ja palveluihin ohjaaminen sekä muut poliisin toiminnalliset keinot. Ensimmäiseen kategoriaan liittyvää asiakasneuvontaa ja Poliisilain edellyttämää ennalta estävää toimintaa on tehty poliisilaitoksissa monipuolisesti. Turvallisuudestaan huolissaan olevaa asiakasta on ohjeistettu ottamaan yhteyttä hätäkeskukseen akuuteissa henkeä tai terveyttä uhkaavissa tilanteissa. Pidempään jatkuneissa uhka- tai häirintätilanteissa uhria on opastettu kirjaamaan tapahtumien kulku ylös ja tekemään rikosilmoitus. Asiakkaita on neuvottu, kuinka he voivat salata henkilö- ja osoitetietojaan sekä kuinka kotia voi suojata vaihdattamalla ovien lukot. Asiakasneuvontaan kuuluu oleellisena osana rikosprosessin kulun selittäminen ymmärrettävästi.

Toiseen kategoriaan kuuluvista vastauksista käy ilmi, että pakkokeinojen käytöstä on ollut suuresti apua väliaikaista lähestymiskieltoa epäillylle tiedoksi annettaessa. Väliaikaisen lähestymiskiellon käyttäminen on sidoksissa poliisin käyttämiin henkilön vapautta rajoittaviin pakkokeinoihin. Kaksi poliisilla eniten käytössä ollutta pakkokeinoa ovat suuruusjärjestyksessä olleet pidättäminen ja rikosperusteinen kiinniotto, joista ensimmäinen mahdollistaa epäillyn henkilön vapauden rajoittamisen enintään kolmen vuorokauden ajan ja jälkimmäinen 24 tunnin ajan. Kolmantena pakkokeinona, mutta kahta edellistä huomattavasti vähemmän poliisit ovat käyttäneet vangitsemista, jonka käräjäoikeus voi määrätä päällystään kuuluvan poliisin vangitsemisesityksen pohjalta.

Epäillyn vapauden menetyksen kesto määräytyy aina esitutkinnallisten tarpeiden pohjalta. Henkilön vapautta ei voida rajoittaa enempää kuin se on esitutkinnan kannalta välttämätöntä. Lähestymiskiellon tiedoksi antaminen on ollut erityisen haasteellista, mikäli kieltoon määrättävä henkilö ei ole ollut kiinniotettuna. Matkustuskieltopäätöstä on pidetty tehokkaana pakkokeinona, koska sillä voidaan rajoittaa kohdehenkilön liikkumista. Vapauteen kohdistuvia lyhytaikaisia poliisilain toimivaltuuspykälää on käytetty tapauksissa, joissa ei ole ollut lähtökohtaista tarvetta tai perustetta vuorokauden pituiselle rikosperusteiselle kiinniotolle, puhumattakaan järeämmistä vapauteen kohdistettavista pakkokeinoista.

Kolmanteen kategoriaan kuuluvat informanttien vastaukset osoittavat, että heidän edustamissaan poliisilaitoksissa on sitouduttu rikosten ennalta estämiseen huolehtimalla läheisväkivaltaa kokeneiden henkilöiden turvallisuudesta. Asiakkaita on ohjattu aktiivisesti Rikosuhripäivystykseen, josta he ovat voineet saada rikosprosessin aikana henkistä- ja käytännön apua tarjoavan henkilökohtaisen tukihenkilön. Uhreja on opastettu turvakoti- sekä muihin auttaviin palveluihin, kuten esimerkiksi lähisuuhdeväkivaltatyön yksiköihin, joissa on huolehdittu sekä parisuhteisista että lapsiperheistä. Keskeisessä asemassa ovat olleet

viranomaisyhteistyöverkostoituminen ja Uhridirektiivin noudattaminen. MARAK- ja Ankkuri-työryhmiä on hyödynnetty paikkakunnilla, joissa ne ovat olleet käytössä.

Läheisväkivaltaa kokeneita asiakkaita on autettu hankkimaan itselleen lainopillisia avustajia ohjaamalla heitä oikeusaputoimistoihin sekä ohjattu paikalliseen sovittelumenettelyyn, jossa rikosasioita on voitu jälkikäteen käsitellä rakentavassa ja sovinnollisessa hengessä. Tapahtuneiden tilanteiden jälkeiset poliisin yhteydenotot läheisväkivallan kokijoihin on koettu uhrin turvallisuutta lisääväksi menettelytavaksi, samoin kuin uhrin kanssa keskusteleminen ja hänen asiaansa suhtautuminen vakavasti. Akuuttitilanteissa oma merkityksensä turvallisuudelle on ollut myös sillä, että uhri on saanut reaaliaikaisen tiedon väkivallan tekijän vapautumisesta.

Neljänteen kategoriaan kuuluvia muita uhrin turvallisuutta parantavia toiminnallisia keinoja ovat olleet poliisin organisoima uhkatoiminta, joka tarkoittaa tiedustelutyypistä toimintaa. Siihen sisältyy mahdollisten henkilön turvallisuutta uhkaavien riskien arviointia. Asiakkaan turvallisuutta lisäävänä keinona on pidetty myös sitä, että yksi ja sama poliisi on hoitanut esitutkintaprosessin alusta loppuun.

Kolmannella tutkimuskysymyksellä on selvitetty, millaisia kehittämisideoita Suomen poliisilla on läheisväkivalta-uhrien turvallisuuden parantamiseksi. Kyselyn vastaukset voidaan jaotella viiteen pääkategoriaan, joiden sisältämät kehitysehdotukset esitellään seuraavassa järjestyksessä. Kategoriat ovat lainsäädännön kehittäminen, rikosprosessin sujuvoittaminen, auttavien tahojen ja läheisväkivallan osallisten välinen yhteistyö, poliisin ja muihin viranomaisten toiminta sekä varhainen puuttuminen ja uhrin turvallisuutta parantavat järjestelyt.

Lainsäädännön merkitys toiminnallisuuden alkuun panevana voimana nousee esille tämänkin tutkimuskysymyksen kohdalla. Informanttien näkemysten mukaan uhrin turvallisuuden parantamiseksi on lisättävä seuraavanlaisia konkreettisia keinoja ja tukitoimia. Pakkokeinoja on tehostettava ja niiden käyttöä, kuten esimerkiksi lähestymiskieltojen määräämistä tulee lisätä. Lähestymiskiellon rikkojien rangaistuksia on kovennettava ja tulevaisuudessa lähestymiskiellon sähköinen valvonta, ns. pantavalvonta tulee ottaa käyttöön. Muina parantamiskeinoina poliisit ovat maininneet Uhridirektiivin mukaisten uhrien suojelutarpeiden huomioimisen sekä matkustuskieltopäätösten käyttämisen läheisväkivallan uhrin turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi.

Kyselyyn vastanneet ovat peräänkuuluttaneet rikosprosessin sujuvoittamista lainsäädännöllisesti. Ilmoituskynnyksen tulee olla sellainen, että rikoksen uhri voi lähestyä poliisia mahdollisimman vaivattomasti tehdäkseen ilmoituksen aiemmin tapahtuneesta rikosasiasta tai mielellään olevasta akuutista henkeä tai terveyttä uhkaavasta tilanteesta. Kansalaisten tietoisuutta omista oikeuksistaan on lisättävä ja heidän omien toimintatapojensa merkitystä on alleviivatava, sillä vastuu henkilökohtaisesta turvallisuudesta ei ole ensisijaisesti viranomaisella, vaan yksilöllä itsellään.

Kyselyn vastauksista on käynyt ilmi, että niin läheisväkivallan uhreja kuin tekijöitä tulee ohjata nykyistä nopeammin sosiaaliviranomaisen, kolmannen sektorin sekä muiden toimijoiden asiakkaiksi. Uhreille on enenevässä määrin järjestettävä tukihenkilöitä rikosprosesseihin. Väkivaltaisesti käyttäytyvien henkilöiden hoitoon ohjausta on tehostettava. Esimerkiksi asiakkaan aggressiivisen käyttäytymisen juurisyitä voidaan selvittää ja päihdeongelmaisia voidaan tukea raitistumisessa. Väkivallan tekijän tultua autetuksi ja hänen elämänlaatunsa kohentamisen myötä tarve tai syyt väkivallan käyttämiseen voivat vähetä merkittävästi tai loppua kokonaan.

Läheisväkivaltarikosilmiön parissa työskentelevät toimijat, poliisi yhtenä heistä, tarvitsevat erityisosaamista kyetäkseen hoitamaan tehtävänsä ammattitaitoisesti. Kyselyn vastauksissa on otettu kantaa koulutustarpeeseen esittämällä, että kaikki läheisväkivallan parissa työskentelevät tahot tulee kouluttaa tunnistamaan ilmiö sekä perehdyttää sen erityispiirteisiin. Välitön tiedonkulku eri toimijoiden kesken tulee varmistaa siten, että yksittäiset toimijat voivat saada toisiltaan kokonaistilanteen kartoittamiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot. Poliisin säännönmukainen reagointi- ja raportointikyky on kyettävä turvaamaan. Sekä poliisin hälytysnopeutta että esitutkintaa tulee nopeuttaa, minkä mahdollistamiseksi poliisi tarvitsee lisää resursseja.

Informantit ovat nostaneet esiin tarpeen varhaiseen sosiaali- ja perhetyön puuttumiseen heti, kun asiakasperheen ihmissuhteissa havaitaan ongelmia. Sosiaalitoimella tulee olla erityiset suunnitelmat uhriturvallisuuden parantamiseksi. Edellä mainittujen lisäksi on perustettava lisää turvakoteja ja -asuntoja sekä huolehdittava, että väkivallan uhan alla elävien henkilöiden osoitteet ja muut yhteystiedot suojataan turvakieltoin asunnon ja paikkakunnan vaihtuessa.

9.1 Oman työn arviointi

Oikeaoppisella ja eettisen tarkastelun kestäväällä tutkimusotteella kerättyjä kyselytuloksia tulkiten on tuotettu uutta tutkimustietoa läheisväkivaltailmiöön liittyvän olemassa olevan tiedon rinnalle. Poliisien kokemuksia lähestymiskiellon käytöstä ei ole Suomessa aikaisemmin selvitetty. Heitä ei ole aikaisemmin vastaavalla tavalla käytetty informanteina lähestymiskieltoikäntänteiden osalta, joten vastaavaa tutkimustietoa ei ole aikaisemmin kerätty. Tutkielmaa tehtäessä on käytössä ollut uusi lähestymistapa tiedon tuottamiseen.

Tutkimussuunnitelma on tehty laadukkaasti ja prosessi on edennyt johdonmukaisesti. Sisäministeriö ja Poliisihallitus ovat tarkastaneet ja hyväksyneet poliisilaitoksiin suunnatun kyselylomakkeen ennen kuin se on jaettu vastaajille. Tutkielmassa on käytetty relevantteja lähteitä. Tietoa on hankittu tieteellisestä kirjallisuudesta, ammattikirjallisuudesta sekä oman tutkimuksen analysoinnista. Aineisto ja kootut tiedot ovat liittyneet tutkittavaan ilmiöön ja ne ovat olleet sisäisesti luotettavia.

Läheisväkivaltailmiö on aihealueena moniulotteinen ja siitä on saatavissa valtavasti yleistä ja tutkittua tietoa. Tutkielman rakenne on oikeaoppisesti jäsennelty. Aineistosisältöä on tietoisesti rajattu ja tarpeelliset luvut on laadittu tutkittavan ilmiön taustoittamiseksi. Tutkielman tekemisessä on käytetty tiedeyhteisön hyväksymiä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamista on toteutettu kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Uutena tuotettua tietoa on yhdistelty vanhaan tietoon uudella tavalla. Työskentelytapa on ollut vilpitön ja kunnioittava muita tutkijoita kohtaan.

Työn uskottavuutta lisää poliisiorganisaation jäsenistön valikoituminen kyselyn kohderyhmäksi, johtuen poliisiin nauttimasta yhteiskunnallisesta luottamuksesta sekä keskeisestä toimijuudesta läheisväkivallan parissa. Opinnäytetyön toimeksiantaja oikeusministeriö on arvioinut, että poliisin näkökulman selvittäminen on tarpeen uhriturvallisuuden kehittämiseksi Suomessa. Näin ollen opinnäytetyön tekeminen on ollut lähtökohtaisesti perusteltua ja uskottavaa.

Kyselyn käyttäminen tiedonhankintamenetelmänä on ollut yksi kiinnostavimmista työvaiheista. Yhteentoista poliisilaitokseen suunnatun vapaaehtoisen kyselyn otanta oli lopulta 40. Alkuperäisenä tavoitteena oli saada 10 vastausta kustakin laitoksesta, joten parhaimmillaan niitä olisi voinut olla 110. Kolmesta poliisilaitoksesta ei saatu ainoatakaan vastausta, mikä heikentää kattavuuden osalta tulosten luotettavuutta. Esimerkiksi poliisin määräämien väliaikaisten lähestymiskieltojen kokonaismäärää on mahdotonta hahmottaa kahdeksan laitoksen vastausten perusteella. Ei voida tietää, mitä muuta arvokasta tietoa näiltä kolmelta poliisilaitokselta on jäänyt saamatta, kun tuloksia tarkastellaan koko valtakunnan mittakaavassa.

Kyselyyn vastaaminen on tapahtunut ennalta asetetun aikaikkunan sisällä anonymisti valvomattomissa olosuhteissa, joten vastaajat ovat saaneet valita mieleisensä ajankohdan ja paikan. Informantit ovat valikoituneet välikäsien kautta siten, että kussakin poliisilaitoksessa päällystötasoinen yhdyshenkilö on jakanut kyselyn eteenpäin sellaisille henkilöille, jotka toimivat tai ovat toimineet läheisväkivaltarikosten tutkinnanjohtajatehtävissä. Kyselyn laatija ei ole tosiasiallisesti kyennyt varmistumaan siitä, että kysely on suunnattu oikealle kohderyhmälle. Kaksi kolmasosa poliiseille suunnatun kyselyn kysymyksistä on ollut avoimia, mikä on mahdollistanut objektiivisen ja ennakoimattoman tiedon tuottamisen. Suljettujen kysymysten valmiiksi annetut kirjalliset tai pelkällä numerolla täydennettävät valikkovaihtoehdot ovat todennäköisesti olleet informanteille helpoimmat täyttää olettaen, että heillä on ollut vastaamiseen tarvittavat tiedot.

Tutkielman rakenne on looginen ja se etenee seuraavassa järjestyksessä. Johdanto-kappaleessa on kerrottu mistä työssä on kysymys, keskeiset aiheeseen liittyvät käsitteet sekä miten lähestymiskielton viranomaiskäyttöä on aikaisemmin tutkittu. Sitten on esitelty perustelut työn tekemiselle teemoineen ja tutkimuskysymyksineen, minkä jälkeen on kuvattu käytetyt

tiedonkeruu- ja analysointimenetelmät. Läheisväkivaltaa käsittelevässä kappaleessa on käsitelty valtion suojeluvetoista, tilastointia, koulutusta, läheisväkivallan vähentämistyön vastuutahoja, yhteiskunnallisia seurauksia sekä uhrin tukemista ja tekijän toimintaan puuttamista. Seuraavaksi on avattu pohjoismaisia lähestymiskieltoikäytänteitä Suomessa, Ruotsissa sekä Norjassa, minkä lisäksi on käsitelty Ruotsissa ja Norjassa käytössä olevaa lähestymiskielon sähköistä valvontaa hyöty- ja haastenäkökohtineen. Opinnäytetyön prosessikuvauksessa on selitetty työn eteneminen kronologisessa järjestyksessä, minkä jälkeen on esitelty kyselytutkimuksen tulokset, ennen varsinaisten johtopäätösten tekoa.

Tutkielman tutkimustulokset ovat siirrettävissä muihin konteksteihin, joissa käsitellään uhriturvallisuutta ja sen kehittämistä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää sellaisenaan myös Suomen lähestymiskieltoikäytänteisiin liittyvissä tutkimuksissa. Läheisväkivaltailmiötä on tutkittu perusteellisesti ja siihen liittyviä keskeisiä seikkoja on tuotu esille. Käytetyt tutkimusmenetelmät ovat olleet tarkoitukseen hyvin soveltuvia ja niiden avulla on saatu selvyttä asioihin, joita on ollut alun perin tarkoitus tutkia.

Varmuus on toteutunut siten, että tutkielman tekijä ei ole siirtänyt omia ennakkokäsityksiään työhön, vaan on läheisväkivaltatyön ammattilaisena käyttänyt ilmiöön liittyviä vakiintuneita termejä asiallisella ja objektiivisella tavalla, jotta lukijan olisi mahdollisimman helppo lähestyä aihealuetta. Tutkijan vaikutus tuotokseensa voidaan nähdä positiivisena, koska poliisi- ja läheisväkivaltatermistöjen tuntemuksesta on ollut hyötyä käsitteistöjen tulkinnassa. Kyselytutkimuksen tulokset eivät ole toistettavissa. Tutkittavien joukko ei todennäköisesti olisi sama kuin ensimmäisellä kerralla, minkä takia ei ole mahdollista saada samoja tuloksia. Vastaavanlainen kyselytutkimus voidaan tuki käytännössä toistaa, mutta siitä saadut tulokset eivät ole sellaisenaan rinnastettavissa alkuperäisen kyselyn tuloksiin.

Vuoden 2019 huhtikuussa oikeusministeriön toimeenpanemassa lausuntopyyntöissä lähestymiskiellon valvonnan tehostamista käsittelevästä arviomuistiosta on sisältänyt yhteensä viisi kysymystä, joihin vastanneiden määrän vaihteluväli on ollut 31-35. Yhteenvetona lausunnonantajahoilta on kysytty, mitä mieltä ne ovat olleet arviomuistion sisältämistä ehdotuksista. Vastauksia on annettu yhteensä 35 kappaletta ja niistä 25:ssä on valittu seitsemästä valmiista vastausvaihtoehdosta ”Kannatan kaikkien muistiossa esitettyjen vaihtoehtojen jatkovalmistelu”. Viidessä vastauksessa on valittu vaihtoehto ”Kannatan/kannatamme lähestymiskiellon sähköisen valvonnan valmistelun jatkamista”. Kolme taho ei ole antanut lausuntoa ja yksi taho on valinnut vaihtoehdokseen ”En/emme ota kantaa arviomuistioon yleisesti. Kommentoin/kommentoimme vain eräitä yksityiskohtia”. Lisäksi yksi taho on vastannut ”Kannatan/kannatamme tekijän hoitoon ohjauksen tehostamista”. Edellä eriteltyjen vastausvaihtoehtojen lukumäärien laskeminen osoittaa, että kaikkiaan 35 vastauksesta 30:ssä vastaaja on arvioinut lähestymiskiellon sähköisen valvonnan valmistelun jatkamisen olevan tärkeää.

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta mahdollisena uhriturvallisuutta lisäävänä keinona on nostettu esiin sekä oikeusministeriön toimeenpanemassa lausuntopyynnössä lähestymiskiellon valvonnan tehostamista käsittelevästä arviomuistiosta että suomalaisille poliiseille suunnatun kyselytutkimuksen kehitysehdotuksissa. Verrokkimaista Ruotsista ja Norjasta saadut kokemuspohjaiset aineistot tukevat näkemystä. Suomen ja muiden pohjoismaisten poliisien käyttökokemukset lähestymiskieltojen käytettävyydestä sekä toimivuudesta ovat huomionarvoista tutkimustietoa. Lainsäätäjä voi viranomaisilta kerätyn uuden tiedon pohjalta arvioida uhriturvallisuuden kehittämisen keinoja, joista yhtenä esimerkkinä on lähestymiskiellon vaikuttavuuden tehostaminen sähköisen valvonnan avulla.

9.2 Kehittämisideoita

Opinnäytetyön tekeminen sujui ilman ylitsepääsemättömiä haasteita. Tutkielman aktiivinen kirjoitus- ja työstövaihe kesti yhteensä 10 kuukautta alun perin suunnitellun kuuden kuukauden sijaan. Viivästymisen syyt liittyivät kirjoittajan aikatauluihin. Prosessin edetessä tuoreimman saatavilla olevan tiedon löytämiseksi oli otettava huomioon tilastotietojen päivittyminen. Esimerkkinä tästä ovat vuoden 2019 loppupuolella valmistuneet vuoden 2018 tilastotiedot, jotka eivät olleet käytettävissä vielä alkuvuonna 2019. Kyselytutkimuksen vastaamisaikaa pidennettiin alkuperäisestä yhdestä kuukaudesta kahteen kuukauteen. Aikaikkunan muutoksella oli sikäli positiivinen vaikutus, että useampi informantti ehti ottaa osaa kyselyyn.

Kyselytuloksia purettaessa heräsi kysymyksiä, kuten olisiko informanteilta pitänyt kysyä suoraan lainsäädännön riittävydestä? Toisaalta vastaajat sivusivat kyseistä teemaa kysymättäkin, mistä voidaan päätellä, ettei asia ole ollut täysin merkityksetön. Osa kyselyn kysymyksistä on tuottanut kiinnostavaa taustatietoa tutkimuskysymysten ympärille. Tämä herättää kysymyksen, mikä merkitys kyseisellä taustatiedon tuottamisella on? Kahteen poliisia koskettaneeseen tutkimuskysymykseen, koskien poliisin nykyisiä keinoja suojella läheisväkivaltarikosten uhreja ja poliisien parannusehdotuksia uhriturvallisuuden parantamiseksi, on saatu yhtä lukuun ottamatta päällekkäisiä, samaa tarkoittavia vastauksia. Onko tästä pääteltävissä, että poliisin nykyiset käytössä olevat keinot ovat olleet toimivia ja että niiden käyttöä tulisi informanttien vastausten perusteella entisestään lisätä ja jatkojalostaa? Vastaukset ovat nostaneet esiin yhden uuden kehitysehdotuksen, joka on lähestymiskiellon sähköinen valvonta.

Kyselytutkimuksen yhdessä kysymyksessä on tapahtunut työn luotettavuutta heikentänyt virhe. Poliisin määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon tehon vaikuttavuutta epäillyn rikolliseen toimintaan suojattavaa tai suojattavia henkilöitä kohtaan arvioiva kysymys on tyypiltään suljettu. Kysymyksen vastaus ei sovellu tieteelliseen arvioimiseen, koska siinä on tapahtunut vaihtoehtojen päällekkäisyyttä. Valmiiksi annetun prosenttitaulukon neljästä vaihtoehdosta kahdessa on sama prosenttiluku, joten vastausvaihtoehdot eivät sulje täysin pois toisiaan. Kyseiseen kysymykseen saatuja vastauksia lienee pidettävä lähinnä suuntaa antavina. Toinen hieman vähäpätöisempi virhe on kyselyn alussa kahdesti esiintyvä tuplakysymys.

Tutkielman tekeminen Suomen valtion velvollisuudesta suojella läheisväkivaltarikoksen uhria synnyttää muutamia lähestymiskiellotkäytänteisiin liittyviä jatkotutkimusaiheita ja kehittämisideoita. Vuonna 2014 Suomessa voimaan astunut Laki valvotusta koevapauudesta (L629/2013) on mahdollistanut sähköisen pantavalvonnan käytön lakisääteiset kriteerit täyttävälle vankeustuomiotaan suorittaville henkilöille. Se eroaa lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta siten, että tarkoituksena on valvoa vangin reaaliaikaista sijaintia hänelle sallituissa paikoissa. Näin ollen suomalaisia käyttökokemuksia pantavalvonnasta ja siihen tarvittavista konkreettisista laitteista on jo olemassa. Sähköistä valvontaa ei ole Suomessa toistaiseksi toteutettu siten, että kehoon kiinnitettävästä laitteesta olisi lähtenyt hälytys viranomaiselle, kun valvonnan kohteena oleva henkilö on lähestynyt kiellettyä aluetta tai mennyt sille.

Kiinnostava kysymys on, kuinka sähköinen valvonta voisi toimia lähestymiskiellotapauksissa ja millaista lisäarvoa se toisi nykyiselle lainsäädännölle ja uhriturvallisuudelle. Taustatyönä tulisi tehdä monipuolista kartoitusta lähestymiskiellon nykymuotoisen käytön ja sen potentiaalisen sähköisen valvonnan käyttöön liittyvistä ongelmista ja jatkokehittämistarpeista. Taloudelliset resursointikysymykset on luonnollisesti selvitettävä niin lainsäädäntö-, viranomais- kuin teknisten kustannusten osalta. Perustuslaillisen yksilön vapauspiiriä koskevan oikeuden rajoittamiskysymys vaatii perinpohjaista selvittämistä. Onko taustalla niin merkittävä yhteiskunnallinen tarve, että tähän voitaisiin ryhtyä?

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönottoa voitaisiin pohjustaa kolmen jatkotutkimusaiheen pohjalta. Yksi niistä on kotimaisessa tai pohjoismaisessa mittakaavassa läheisväkivaltaa kokeneiden uhrien mielipiteiden kartoittaminen sähköisen valvonnan mahdollisesta käyttöönotosta. Toinen tutkimisen arvoinen asia on sähköisestä valvontajärjestelmästä tulevaisuudessa vastaavan tahon, mahdollisesti poliisiviranomaisen näkökulman selvittäminen. Kolmas jatkotutkimus sisältää pohjoismaisen mielipidekyselyn tekemisen poliiseille, joilla on kokemusta lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta. Edellä mainitut tutkimukset tuottavat läheisväkivaltailmiöön oleellisesti liittyvää ajankohtaista kärkitietoa, jota voidaan hyödyntää lainsäädännön valmistelutyössä.

Suomessa läheisväkivalta ilmiö on tunnistettu sisäistä turvallisuutta uhkaavaksi ongelmaksi, jonka seuraukset eivät ulotu ainoastaan väkivallan kokijoihin, vaan koko yhteiskuntaan. Ongelman esillä pitäminen ja julkisen kansalaiskeskustelun käyminen osoittavat päättäjien suhtautuvan asiaan vakavasti. Samalla vahvistuu käsitys, jonka mukaan läheisväkivallan kokeminen ja siitä selviytyminen eivät ole ainoastaan yksilön vastuulla. Yhteiskunnan eri kerroksista välittyvä paheksunta korostaa väkivaltailmiön moitittavuutta. Lainsäätäjän sana on lopulta kaikkein painavin.

Suomen kansainvälistyminen tuo omat haasteensa turvallisuustyöhön. Läheisväkivallan parissa toimivien ammattilaisten on säilytettävä avarakatseisuutensa ja kykynsä tukeutua jo

entuudestaan tuttuihin perustyön rakenteisiin, mutta oltava myös ajan hermolla ja motivoituneina kehittämään läheisväkivallan uhrien palveluita ja tukitoimia entisestään. Koulutusta alan ammattaihin opiskeleville ja jo ammateissa toimiville tulee myös päivittää. Lisäksi on tärkeää kartoittaa erilaisten toimijoiden näkemyksiä ja kokemuksia läheisväkivaltatyöstä. Useammalta taholta saatua tutkimustietoa yhdistelemällä kokonaiskuva hahmottuu selkeämmin, ymmärrys yhteistyön merkityksestä lisääntyy, puutteita kyetään nimeämään ja tosiasioihin perustuvan kehittämistyön tekeminen mahdollistuu. Riskien arvioiminen ja tuntemus edesauttavat resurssien kohdentamista oikeisiin asioihin. Väkivaltaa ennalta ehkäisevän työn tekeminen ja rikosprosessin sujuvoittamisen lisääminen parantavat rikoksen uhrin asemaa. Sekä uhrien että tekijöiden jälkihoitoa ja väkivaltakokemuksesta selviytymistä tulee entisestään tehostaa.

Viranomaisten ja kolmannen sektorin hyvää yhteistyötä on kehitettävä valtiojohtoisesti, minkä lisäksi toiminnan tavoitteiden tulee olla sisään rakennettuina ja toteuttamiskelpoisina kaikilla organisaatio- ja tasoilla. Yhteiskunnallinen keskustelu ja ilmiön esillä pitäminen, väkivallan moitittavuudesta muistuttaminen, sanktioiden tehostaminen, tukitahoista tiedottaminen sekä viranomaisten tehokkaat auttamis- ja puuttumistoimenpiteet niin akuutteihin kuin lähihistoriassa tapahtuneisiin väkivallantekoihin, ovat omiaan vähentämään läheisväkivaltaa ja lisäämään kansalaisten turvallisuutta. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten aiheuttaman inhimillisen tuskan ja taloudellisten menetysten rinnalla jokainen menetetty ihmishenki on korvaamaton.

Uhriturvallisuuden kehittäminen vaatii taakseen rahoitusta siinä missä monet muut valtiojohtoiset hankkeet. Erilaisia vaihtoehtoja kustannuksineen on sekä koeponnistettava, vertailtava että kilpailutettava keskenään. Hinta-hyötysuhteeltaan toimivimmat vaihtoehdot integroituvat osaksi suomalaisia järjestelmiä ja niitä käytetään, kunnes aika, yhteiskunnalliset tai lainsäädännölliset muutokset ajavat niistä ohi. Pohjoismaiset verrokkimaat Ruotsi ja Norja ovat käyttäneet lähestymiskiellon sähköistä valvontaa viimeiset seitsemän-kahdeksan vuotta, mistä on saatu sekä hyviä että huonoja käyttökokemuksia. Toisin kuin kyseisissä verrokkimaissa, Suomen lainsäädäntö ei toistaiseksi mahdollista vastaavan menetelmän käyttöä.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan kustannustehokkuuden arvioiminen on haasteellista. Vaakakupeissa painavat yhtäältä raha ja toisaalta uhrin turvallisuus. Taloudellisesta näkökulmasta menetelmän käyttöönottoa suunniteltaessa on selvitettävä, kuinka montaa lähestymiskiellon rikkojaa sanktio voisi vuositasona koskettaa. Turvallisuusnäkökulmasta katsottuna lähestymiskiellon rikkominen voi vakavimmillaan johtaa uhrin vammautumiseen tai jopa kuolemaan. Lienee aiheellista kysyä, tulisiko lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönottoa harkittaessa jättää kustannusten arviointi toissijaiseksi, jos sen käytöllä voidaan säästää yksikin ihmishenki?

Lähteet

Painetut

Ahola, T. & Ahola, M. 2016. Väkivallasta turvallisuuteen. Juva: Bookwell.

Akandi-Kombi, J. 2007. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 7. Council of Europe 2007. Belgium.

Essel, S., Rantanen, T. & Rossinen, J. 2017. Väkivaltarikokset. Lähisuhdeväkivalta. Teoksessa Åberg, L-K (toim.) 2017. Rikoksen uhrin käsikirja. 3. uudistettu painos. Juva: Bookwell Digital, 49.

Hakala, J. 2015. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, R. & Aaltola J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelvalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS-kustannus, 19-21.

Hearn, J. 1998. The Violences of Men. Lontoo: SAGE Publications.

Henttonen, S. 2013. Istanbulin sopimuksen vaikutukset valtion positiivisiin velvollisuuksiin naisiin kohdistuvan väkivallan suhteen. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Hintikka, S. 2017. Väkivaltarikokset. Lähisuhdeväkivalta. Teoksessa Åberg, L-K (toim.) 2017. Rikoksen uhrin käsikirja. 3. uudistettu painos. Juva: Bookwell Digital, 25-26.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Hyvärinen, S. & Hautamäki, J. 2013. Katkaise väkivalta. Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino.

Karapuu, H. 2011. Perusoikeuksien käsite ja luokittelu. Teoksessa Hallberg, P., Karapuu, H., Ojanen, T., Scheinin, M., Tuori, K. & Viljanen, V. 2011. Perusoikeudet. 2. uudistettu painos, Helsinki: WSOYpro, 83-84.

Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Suomentaja Salomaa, E. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Kujala, A., Ruuskanen, E. & Sarimo, M. 2015. Lainsäädännöstä hyviin käytäntöihin – esitys rikoksen uhrin aseman kehittämiseksi. Uhirpoliittisen toimikunnan loppuraportti. Mietintöjä ja lausuntoja 13/2015. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta. 2017. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018-2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu ja 2017:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Niemi, N. 2019. Väkivaltarikokset ja valtion positiiviset toimintavelvoitteet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Nietola, V. 2011. Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä. Licensiaatin tutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 30. Tampere: Juvenes Print.
- Piispa, M. & Heiskanen, M. 2017. Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P (toim.) 2017. Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tallinna: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 68-70.
- Piispa, M. & Hyppönen, L. 2019. Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamisesta. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:4. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Rantala, I. 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa Valli, R. & Aaltola J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Juva: PS-kustannus, 110-112.
- Reinboth, S. 2019. Kumppani hakkaa - auttaako sovittelu? Helsingin Sanomat 13.4.2019.
- Ruuskanen, E. & Sarimo, M. 2018. Uhri rikosprosessissa - ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi. Oikeusministeriön julkaisu 44/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Sarimo, M. & Salmi, V. 2016. Rikoksen uhrin tiedonsaannin edistäminen. Työryhmän ehdotus. Mietintöjä ja lausuntoja. Oikeusministeriön julkaisu 23/2016. Helsinki: Oikeusministeriö. Kriminaalipoliittinen osasto.
- Starmer, K. 2001. Positive Obligations Under the Convention. Teoksessa Jowell, J. QC & Cooper, J. 2001. Understanding Human Rights Principles. Oxford: Hart Publishing, 159.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu laitos. Vantaa: Hansaprint.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu laitos. Vantaa: Hansaprint.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Van der Aa, S., Niemi, J., Sosa, L., Ferreira, A. & Baldry, A. 2015. Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European member states. Oisterwijk: Wolf Legal Publishers.
- Vastamäki, J. 2015. Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS-kustannus, 121-122.
- Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: PS-kustannus.
- Vuorensyrjä, M. & Fagerlund, M. 2016. Poliisibarometri 2016. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Helsinki: Lönnberg Print & Promo.

Vuorensyrjä, M. & Fagerlund, M. 2018. Poliisibarometri 2018. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 130. Tampere: Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Åberg, L-K & Kjällman, P. 2017. Väki- ja seksuaaliväkivalta. Teoksessa Åberg, L-K (toim.) 2017. Rikoksen uhrin käsikirja. 3. uudistettu painos. Juva: Bookwell Digital, 211.

Lakitekstit

Esitutkintalaki. L805/2011. Viitattu 11.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805#L7P2>

EUR-Lex. 2012. Euroopan Parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU. Viitattu 20.4.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

EUR-Lex. 2012. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. 12012E/TXT. Viitattu 17.4.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

Euroopan ihmisoikeussopimus. L63/1999. Viitattu 23.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 606/2013. Viitattu 23.4.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:32013R0606>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 66/2015. Viitattu 15.12.2019. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150066>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 88/2018 vp. Viitattu 5.5.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_88+2018.aspx

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 41/1998. Viitattu 2.5.2019. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980041>

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. HE 309/1993. Viitattu 16.12.2019. <https://www.edilex.fi/he/fi19930309.pdf>

Lag (1988:688) om kontaktförbud. Viitattu 30.5.2019. <https://lagen.nu/1988:688>

Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä. L1009/2008. Viitattu 27.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20081009>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. L361/1983. Viitattu 26.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laki lähestymiskiellosta. L898/1998. Viitattu 13.5.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980898>

Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta. L711/2004. Viitattu 14.5.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040711>

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. L689/1997. Viitattu 16.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689#L2P1>

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. L1015/2005. Viitattu 11.5.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

Laki rikosuhrimaksusta. L669/2015. Viitattu 28.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150669>

Laki valvotusta koevapaudesta. L629/2013. Viitattu 25.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

Lastensuojelulaki. L417/2007. Viitattu 16.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Oikeusapulaki. L257/2002. Viitattu 10.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020257>

Pakkokeinolaki. L806/2011. Viitattu 25.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110806>

Päihdehuoltolaki. L41/1986. Viitattu 16.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>

Rikoslaki. L39/1889. Viitattu 10.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki>

Rikosvahinkolaki. L1204/2005. Viitattu 9.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051204#L1>

Sosiaalihuoltolaki. L1301/2014. Viitattu 17.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Suomen perustuslaki. L731/1999. Viitattu 12.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. 53/2015. Viitattu 22.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053#idp454418816>

Sähköiset

Aluehallintovirasto. 2014. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö. Viitattu 3.5.2019. <https://www.avi.fi/web/avi/lahisuhde-ja-perhevakivallan-ehkaisytyo>

Aromaa, K. 2013. Haaste 1/2013. Väkivaltatilastot kuntoon. Viitattu 2.5.2019. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/vakivaltatilastotkuntoon.html>

Eduskunta. 2019. Valtio käsitteenä. Viitattu 14.12.2019. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/suomi-valtiona/Sivut/Valtio-kasitteena.aspx>

Ensi- ja turvakotien liitto. 2019a. Viitattu 5.10.2019. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/>

Ensi- ja turvakotien liitto. 2019b. Ota väkivalta puheeksi. Viitattu 7.5.2019. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/ota-vakivalta-puheeksi/>

- Haapakangas, K. 2017. Lähestymiskieltojen määrä on laskussa. Viitattu 29.5.2019. <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/lahestymiskieltojen-maara-on-laskussa/>
- Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. 2018. Kansallinen rikosuhritutkimus. Viitattu 27.9.2019. <https://www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti/kansallinen-rikosuhritutkimus>
- KvantiMOTV. 2010. Kyselylomakkeen laatiminen. Esimerkit. Viitattu 18.9.2019. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/esimerkit.html>
- Lainkirjoittajan opas. 2019. Perusoikeuksien sääntely. Viitattu 10.12.2019. <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/4-perusoikeudet/4-1/>
- Lausuntopalvelu.fi. 2019. Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi. Lausuntopyyntönumero: VN/389/2019. Viitattu 27.10.2019. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=d54627e3-66e2-4083-99dd-854c33466cb9>
- Oikeusministeriö. 2019a. Rikoksen uhrin tarpeet huomioon ottavien hyvien käytäntöjen kehittäminen. Viitattu 12.4.2019. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM033:00/2017>
- Oikeusministeriö. 2019b. Rikoksen uhrin. Viitattu 9.4.2019. <https://oikeusministerio.fi/rikoksen-uhreja-koskevat-asiat>
- Perustuslakivaliokunta. 1994. Mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Viitattu 11.12.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_25+1994.pdf
- Poliisiammattikorkeakoulu. 2019. Poliisin tilastopalvelu. Viitattu 27.9.2019. <https://www.poliisi.fi/tki/tilastopalvelu>
- Poliisihallitus. 2018. Ohje. POL-2018-41886. Rikoksen uhrin ohjaaminen ja rikosasioiden sovitelu. Viitattu 28.10.2019. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/76792_Rikoksen_uhrin_ohjaaminen_ja_rikosasioiden_sovitelu_ohje_kopio.pdf?ecad6b9d8466d688
- Pääkaupungin turvakoti ry. 2019. Lähisuhdeväkivaltatyön yksikkö. Viitattu 5.10.2019. <https://paakaupunginturvakoti.fi/avoyksikko/>
- Rikosentorjunta.fi. 2019. Rikollisuus Suomessa. Rikollisuuden määrän tietolähteitä. Viitattu 27.9.2019. <https://rikosentorjunta.fi/rikollisuus-suomessa>
- Rikosuhripäivystys. 2019a. Rikosuhripäivystys - ota yhteyttä. Viitattu 5.10.2019. <https://www.riku.fi/fi/etusivu/>
- Rikosuhripäivystys. 2019b. RIKUn perustehtävä ja palvelut. Viitattu 5.10.2019. <https://www.riku.fi/fi/rikosuhripaivystys/>
- Sisäministeriö. 2016. Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirja. Sisäministeriön julkaisu 14/2016. Viitattu 27.10.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75016/Kasikirja_lopullinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sisäministeriö. 2018a. Enska. Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023, 35/2018. Viitattu 2.3.2019. <https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+estavan+tyon+strategia+2019-2023.pdf/aee0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+>
- Sisäministeriö. 2018b. Sisäministeriön poliisiosaston lausunto rikoslain viimeaikaista kehitystä ja tulevia kehitystarpeita koskevasta arviomuistiosta. SMDno-2018-672. Viitattu 9.4.2019.

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/4d179608-1223-40e5-9333-6d90c8e12c69/d9934ecc-2d78-4231-bd59-00469dcefa08/LAUSUNTO_20180424224501.pdf

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2019a. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen. Viitattu 14.4.2019. <https://stm.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2019b. Päihdepalvelut. Viitattu 5.10.2019. <https://stm.fi/paihdepalvelut>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2019c. Väkivallan ja rikosten ehkäiseminen. Viitattu 3.5.2019. <https://stm.fi/vakivallan-ja-rikosten-ehkaiseminen>

Suomisanakirja.fi. 2019a. Uhri. Viitattu 15.3.2019. <https://www.suomisanakirja.fi/uhriennalta+estävän+työn+strategia+2019-2023.pdf.pdf>

Suomisanakirja.fi. 2019b. Konteksti. Viitattu 20.2.2019. <https://www.suomisanakirja.fi/konteksti>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan strategiaseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi. Viitattu 3.5.2019. https://thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/yhdyshenkilon_tehtava-kuva_v3.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Video yhteistyössä Lyömätön Linja Espoossa ry:n ja Folkhälsanin kanssa. VIDEO: Tussitaikurit Oy / Marker Wizards Ltd. Viitattu 6.5.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=L9lDRtbZWNg&feature=youtu.be>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Tilastoraportti 40/2018. Lähisuhdeväkivalta 2017. Viitattu 3.5.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137215/Tr%2040_18_.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Lapset, nuoret ja perheet. Lapsen kaltoinkohtelu. Viitattu 27.4.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Lapset, nuoret ja perheet. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 18.9.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019c. Lapset, nuoret ja perheet. MARAK - Moniammatillinen riskinarviointi. Viitattu 27.10.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/marak

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019d. Lähisuhdeväkivalta. Menetelmäkuvaus ja tilastotietojen relevanssi. Viitattu 27.4.2019. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/lahisuhdevakivalta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019e. Turvakotipalvelut. Viitattu 5.10.2019. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/turvakotipalvelut>

Tilastokeskus. 2015. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viitattu 27.9.2019. <https://www.stat.fi/meta/til/rpk.html>

Tilastokeskus. 2019a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Aikuisista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 76,5 prosenttia naisia. Viitattu 28.10.2019. http://tilastokeskus.fi/til/rpk/2018/15/rpk_2018_15_2019-06-06_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2019b. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Suoritettujen pakkokeinojen määrä edellisvuoden tasolla. Viitattu 28.10.2019. https://www.stat.fi/til/rpk/2018/14/rpk_2018_14_2019-02-28_tie_001_fi.html

Turvallisesti yhdessä. 2016. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma. Selvityksiä ja ohjeita 30/2016. Helsinki: Oikeusministeriön verkkojulkaisu. Viitattu 17.3.2019. <https://rikosentorjunta.fi/documents/5235988/5514024/2016-2020+Turvallisesti+yhdessä+-+kansallinen+rikosentorjuntaohjelma>

UNICEF. 2019. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 11.4.2019. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

United Nations Human Rights. 2019. Universal Declaration of Human Rights. Viitattu 6.4.2019. <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Väestöliitto. 2019. Naisen väkivalta. Viitattu 7.5.2019. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/vakivallan-tekijat/naisen-vakivalta/

YK-liitto. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden sopimuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 17.4.2019. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Kuviot

Kuvio 1. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta uhrin sukupuolen mukaan, yli 18-vuotiaat uhrin, vuosina 2009-2018 (Tilastokeskus)	28
Kuvio 2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan alaikäiset uhrin 2009-2018 (Tilastokeskus)	29
Kuvio 3. Lähestymiskielltoon määrätty henkilöt vuosina 2009-2017 (Tilastokeskus)	41
Kuvio 4. Opinnäytetyöprosessi	48
Kuvio 5. Vastaajien lukumäärät poliisilaitoksittain	50

Taulukot

Taulukko 1. Käräjäoikeuksissa käsitellyt lähestymiskiellot vuosina 2009-2018 (Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmä)	41
Taulukko 2. Käräjäoikeuksissa käsitellyt lähestymiskiellon rikkomiset vuosina 2011-2017 ((Oikeushallinnon raportointi-, tilasto- ja arkistojärjestelmä).....	42
Taulukko 4. Poliisilaitoksissa vuonna 2018 määrätty väliaikaiset lähestymiskiellot	51
Taulukko 6. Vuonna 2018 poliisilaitoksilla kirjatut lähestymiskiellon rikkomiset	51
Taulukko 7. Väliaikaisen lähestymiskiellon tiedoksiannon ongelmia vuonna 2018	53
Taulukko 9. Rikostyyppit, joiden yhteydessä poliisi on määrännyt väliaikaisia lähestymiskielloja	54

Liitteet

Liite 1: Lähestymiskiellokäytännöt läheisväkivaltarikoksissa, 7.1.-8.3.2019 valtakunnallinen kysely poliisille.....	74
Liite 2: Poliisille ajalla 7.1.-8.3.2019 tehdyn valtakunnallisen kyselyn tulostaulukoita.....	76

Liite 1: Lähestymiskieltoikäkäytännöt läheisväkivaltarikoksissa, 7.1.-8.3.2019 valtakunnallinen kysely poliisille.

1. Missä poliisilaitoksessa työskentelet?
 - valikko
2. Missä poliisilaitoksessa työskentelet?
 - valikko
3. Vastaajan asema ja virkanimike organisaatiossa
 - vapaa vastauskenttä
4. Montako läheisväkivaltatapausta poliisilaitoksellanne on tutkittu vuonna 2018?
 - vapaa vastauskenttä
5. Montako väliaikaista lähestymiskieltoa on määrätty vuonna 2018?
 - ___perusmuotoista lähestymiskieltoa
 - ___laajennettua lähestymiskieltoa
 - ___perheen sisäistä lähestymiskieltoa
6. Minkälaisia ongelmia väliaikaisen lähestymiskiellon tiedoksiannossa rikoksista epäillyille on ollut vuonna 2018?
 - vapaa vastaus
7. Minkä rikostyyppin tapauksissa väliaikaisia lähestymiskieltoja on määrätty? (voit valita useampia vaihtoehtoja)
 - pahoinpitely
 - törkeä pahoinpitely
 - tapon tai murhan yritys
 - vainoaminen
 - seksuaalirikos
 - törkeä kotirauhan rikkominen
 - laiton uhkaus
 - muu, mikä
8. Minkälaisia käytännön ohjeita poliisilaitoksessanne on siitä, millaisiin tapauksiin lähestymiskielto määrätään?
 - vapaa vastauskenttä
9. Millaisten epäillyn vapauden rajoittamiseen liittyvien pakkokeinojen yhteydessä väliaikaisia lähestymiskieltoja on määrätty?
 - vapaa vastauskenttä

10. Miten arvioisit poliisin määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon tehon vaikuttavuutta epäillyn rikolliseen toimintaan suojattavaa/ suojattavia henkilöitä kohtaan?
- rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy lähes kaikissa tapauksissa (90-100)
 - rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 70-90 prosentissa tapauksista
 - rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 50-70 prosentissa tapauksista
 - rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy alle 50 prosentissa tapauksista
11. Kuinka monta lähestymiskiellon rikkomista poliisilaitoksellanne kirjattiin vuonna 2018?
- vapaa vastauskenttä
12. Onko ilmennyt sellaisia seikkoja, jotka ovat vaikeuttaneet lähestymiskiellon rikkomisten eteenpäin viemistä esitutkinnassa ja mitä ne ovat?
- vapaa vastauskenttä
13. Mitä muita keinoja poliisilla on käytössä läheisväkivallan uhrin turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi?
- vapaa vastauskenttä
14. Mitkä ovat tärkeimmät yhteistyötahonne läheisväkivallan torjuntatyössä?
- vapaa vastauskenttä
15. Minkälaisilla konkreettisilla keinoilla ja tukitoimilla läheisväkivallan uhrin turvallisuutta voitaisiin parantaa?
- vapaa vastauskenttä

Liite 2: Poliisille ajalla 7.1.-8.3.2019 tehdyn valtakunnallisen kyselyn tulostaulukoita

Asema organisaatiossa	Lukumäärä
Tutkinnanjohtaja	25
Yksikön johtaja	4
Sektorin johtaja	4
Tuntematon	4
Tutkintaryhmän johtaja	1
Yleisjohtaja	1
Johtava	1

Taulukko 7. Kyselyyn vastanneiden lukumäärät heidän organisatorisen asemansa mukaan

Rikollisen käytöksen keskeytymisen määrä	Vastajien lukumäärä
Rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy lähes kaikissa tapauksissa (90-100 %)	0
Rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 70-90 % tapauksista.	4
Rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy 50-70 % tapauksista.	20
Rikollinen käytös suojattavaa kohtaan keskeytyy alle 50 % tapauksista.	14

Taulukko 8. Väliaikaisen lähestymiskiellon tehon vaikuttavuus epäillyn rikolliseen toimintaan suojattavaa henkilöä kohtaan

Vastaus	Lukumäärä
Ei ongelmia	17
Suojattava pitänyt yhteyttä kieltoon määrättyyn	7
Epäillyn vaikea tavoitettavuus/ tiedoksiannon haasteet	4
Asianomistaja ei ilmoita lähestymiskiellon rikkomisesta tai ei halua kertoa asiasta	2
Yhteiset lapset aiheuttavat tulkinnanvaraisuutta lähestymiskielltorikkomuksen arvioinnissa	1
Osalla poliiseista on lähestymiskielltoprosessin omaksumisessa puutteita	1
Poliisi ei kirjaa tapahtumia reaaliaikaisesti	1
Poliisin byrokratia	1
Näytön saamisen haasteet sana vastaan sana -tilanteissa	1
Tekoajan täsmällinen määrittäminen	1
Uhkailu	1

Taulukko 9. Lähestymiskiellon rikkomisten eteenpäin viemistä esitutkinnassa vaikeuttaneet seikat

Pakkokeinot	Lukumäärä
Pidättäminen	21
Rikosperusteinen kiinniotto	19
Vangitseminen	5
Pakkokeinojen ulkopuolella	3
Vangitsemisvaatimuksen vaihtoehtona	2
Poliisilakiperusteinen kiinniotto	1
Matkustuskielto	1
Kaikki pakkokeinot	1

Taulukko 10. Pakkokeinot, joiden yhteydessä väliaikaisia lähestymiskieltoja on määrätty

Poliisilaitoksia koskevat ohjeet	Lukumäärä
Ei laitoskohtaisia ohjeita	21
Poliisihallituksen ohje POL-2018-26808	11
Tutkinnanjohtajan/ kiellon määrääjän tapauskohtainen harkinta	9
Väkivaltatapaukset, hengen ja terveyden vaaraan liittyvät tapaukset	4
Ohjeistus ja perusteet lainsäädännöstä	4
Menettelytavoista on sovittu käräjäoikeuden kanssa	4
Poliisilaitoksella on oma ohjeistus	1
Käytäntö on muovautunut vuosien saatossa	1
Akuutit ja kiireelliset tapauksissa	1
MARAKissa olleet tapaukset	1
Tutkijan havaintojen perusteella	1

Taulukko 11. Poliisilaitosten käytännön ohjeita lähestymiskieltoitarpeen arvioimiseksi

Poliisin yhteistyötahot	Luku- määrä
Sosiaaliviranomainen	22
Rikosuhripäivystys	18
Ensi-, turva- ja perhekodit	7
Sovittelutoiminta	6
Oikeuslaitos	6
Syyttäjälaitos	6
Terveystuotoviranomaiset	5
MARAK-työryhmä	5
Ankkuri-työryhmä	5
Lastensuojelu	3
Sosiaali- ja kriisipäivystys	3
Lyömätön linja	3
Poliisiaseman sosiaaliohjaaja/ -työntekijä	2
Helsingin kaupungin lähisuuhdeväkivallan vähentämistyöryhmä	2
Maria Akatemia	1
Monika-naiset	1
Oikeusaputoimisto	1
Mielenterveystoimisto	1
Espoon kaupungin tukevat toiminnot	1
Erilaiset täsmä-ohjelmat	1
Vapaaehtoisjärjestöt	1

Taulukko 12. Poliisin tärkeimmät yhteistyötahot läheisväkivallan torjuntatyössä

Nykyisiä keinoja uhriturvallisuuden parantamiseksi	Luku- määrä
Uhrin ohjaaminen tukipalveluihin ja sidosryhmiin	20
Rikosuhripäivystykseen ohjaaminen	10
Pakkokeinojen käyttäminen	10
Turvakotiin ohjaaminen	8
Uhridirektiivin mukaiset uhrin suojelutarpeet	7
Matkustuskieltopäätös epäillylle	6
Avustajan hankkiminen uhrille	5
Uhrin asian käsitleminen MARAK-työryhmässä	4
Sovitteluun ohjaaminen	4
Lastensuojelu-, sosiaali- ja terveysviranomaisyhteistyö	3
Uhrin ohjeistaminen ottaa yhteyttä hätäkeskukseen	2
Uhrin informointi rikosprosessin kulusta	2

Taulukko 13. Poliisin muut keinot läheisväkivallan uhrin turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi 1/2

Nykyisiä keinoja uhriturvallisuuden parantamiseksi	Lukumäärä
Poliisin yhteydenotot asianosaisiin	1
Keskusteleminen uhrin kanssa, hänen kuuntelemisensa ja asiansa ottaminen vakavasti	1
Ohjeistetaan uhria kirjaamaan tapahtumien kulku ylös ja kehoitetaan tekemään rikosilmoitus	1
Käytännön neuvot uhrille, kuinka hän voi salata henkilö- ja osoitetietonsa	1
Käytännön neuvot uhrille, kuinka hän voi yrittää suojella itseään, esim. asunnon lukon vaihto	1
Kerrotaan uhrille oikeudesta saada tieto epäillyn vapautumisesta	1
Tehdään uhrille turvasuunnitelma Ankkuri-ryhmän kanssa	1
Vapauteen kohdistuvien lyhytaikaisten poliisilain toimivaltuuspykälien käyttäminen	1
Erilaiset ennalta estävän toiminnan muodot	1
Tukihenkilön hankkiminen uhrille	1
Ohjataan uhri lähisuhdeväkivaltatyöhön	1
Ohjataan uhri oikeusaputoimistoon	1
Yksi tutkija (poliisi) hoitaa rikosasiaa	1
Uhkatoiminta	1

Taulukko 14. Poliisin muut keinot läheisväkivallan uhrin turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi 2/2

Poliisin ehdotuksia uhrin turvallisuuden parantamiseksi	Lukumäärä
Uhrin ohjaaminen nopeasti sosiaaliviranomaisen, kolmannen sektorin palveluiden sekä muiden tukitoimien pariin	8
Poliisin ja eri toimijoiden kouluttaminen tunnistamaan läheisväkivaltarikosilmiö ja perehdyttäminen sen erityispiirteisiin	7
Pakkokeinojen tehostaminen ja niiden käytön lisääminen	6
Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönotto, ns. pantavalvonta	4
Lähestymiskiellon rikkojille ankarampia rangaistuksia	4
Lisää turvakoteja ja -asuntoja	4
Lähestymiskieltojen määrääminen nykyistä useammin	3
Yksilön oikeustietoisuuden lisääminen ja omien toimintatapojen merkityksen esiin tuominen	3
Toimijoille lisää resursseja	3
Uhrille tukihenkilö	2
Varhainen sosiaali- ja perhetyön puuttuminen perheen ongelmiin	1
Sosiaalitoimen erityiset suunnitelmat uhriturvallisuuden parantamiseksi	1
Ilmoituskynnyksen mataloittaminen uhrin näkökulmasta	1
Turvakiellot asunnon/ paikkakunnan vaihdon yhteydessä	1
Väkivaltaisesti käyttäytyvien hoitoon ohjauksen tehostaminen	1
Matkustuskiellon käyttäminen vaihtoehtoisena keinona	1
Rikosprosessin helpottaminen lakisääteisesti	1
Esitutkinnan nopeuttaminen	1
Poliisin säännönmukainen raportointi- ja reagointikyky	1
Poliisin hälytysnopeuden parantaminen	1
Välitön tiedonkulku eri toimijoiden kesken	1

Taulukko 15. Poliisin konkreettiset keinot ja tukitoimet läheisväkivallan uhrin turvallisuuden parantamiseksi